

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS TEORIJOS IR PEDAGOGIKOS KATEDRA

VAIVA BRUŽIENĖ

Muzikos pedagogikos
magistrantūros studentė

**MOKINIŲ MUZIKINĖS RAIŠKOS POREIKIO
FORMAVIMO PERSPEKTYVOS KLASĖS
BENDRUOMENIŠKUMO ASPEKTU**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinis vadovas
doc. V. J. Lygutas

Šiauliai, 2007

Bružienė V. **Mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo perspektyvos klasės bendruomeniškumo aspektu.** Muzikos pedagogikos magistro baigiamasis darbas/ vadovas doc. V. J. Lygutas; Šiaulių universitetas, Menų fakultetas, Muzikos teorijos ir pedagogikos katedra. – Šiauliai, 2007.

SANTRAUKA

Mokyklos ir visuomenės demokratizavimo bei humanizavimo tikslai skatina atsigręžti į asmenybę, mokinio interesų, poreikio formavimą bei tenkinimą.

Darbe nagrinėjami mokinių muzikinės raiškos poreikį skatinantys bei ribojantys veiksniai.

Darbo naujumą ir teorinį reikšmingumą charakterizuoja šie argumentai:

- Bendra klasės muzikinė veikla orientuojama į kiekvieno klasės mokinio muzikinę raišką. Tuo tikslu akcentuojamas bendradarbiaujančios klasės modelis (konstruktas) – visų klasės mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje.
- Siekiant suprasti bei atskleisti mokinių muzikinės raiškos bendroje klasės muzikinėje veikloje savitumus, atsiradusias reikšmes, motyvus, emocijas atliktas ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas).
- Veiklos tyrimas organizuotas kaip ciklinis procesas, kuris apima planavimą, veiklą, stebėjimą, refleksiją, kai grįžtamosios informacijos dėka įtakojami pokyčiai. Šiame darbe pateikti mokinių refleksijų (dienoraščiai, rašinėliai) kokybinės analizės duomenys gali būti reikšmingi muzikos mokytojams praktikams – tyrėjams, mokyklų bendruomenėms. Veiklos tyrimo modelis gali identifikuoti kasdieninius ugdymo(si) ypatumus bei įtakoti pokyčius. Tyrimo išvados gali atverti muzikinio ugdymo(si) reikšmingumą kiekvienam klasės mokiniui.

Tyrimo objektas – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo galimybes bendroje klasės muzikinėje veikloje.

Tyrimas parodė, kad klasės veiklos organizavimas, galimybė dalyvauti bei įgyta patirtis muzikinėje veikloje klasės ir mokyklos kultūriname gyvenime, tai veiksniai skatinantys mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi. Ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas) padėjo identifikuoti muzikinio ugdymo(si) ypatumus klasėje bei įtakoti pokyčius.

Tyrimas atskleidė, kad mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje reikšmingas mokinių asmeninės patirties požiūriu. Mokinių veiklos refleksijos padėjo

organizuoti bei orientuoti klasės muzikinę veiklą prasmingos patirties, efektyvaus mokymo bei mokymosi aspektu.

Vykdamas bendrą muzikinę veiklą ir ją reflektuojant, kiekvienas mokinys įvertino savo galimybes, atpažino savo individualumą, mokėsi atlikti tam tikrus vaidmenis bei derinti juos su kitais. Dienoraščio rašymas padėjo mokiniams išmokyti apmąstyti, vertinti savo bei klasės bendruomenės veiklą, sutelkti vaikus bendram tikslui, organizuoti bendruomeniniais santykiais grįstą klasės muzikinę veiklą, stebėti iškelto tikslo – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimosi dinamiką.

Bružienė V. **Formation perspectives of the need for musical expression in students from the aspect of class sociality.** Master's Thesis of Music Pedagogics/ adviser assoc. prof. V. J. Lygutas; Šiauliai University, Faculty of Arts, Department of Music Theory and Pedagogics. – Šiauliai, 2007.

SUMMARY

Democratization and humanizations objectives at school and society encourage turning back to personality, formation and meeting a student's interests and needs.

Factors stimulating and limiting the need for musical expression among students are discussed in the thesis.

The following arguments define the work novelty and theoretic significance:

- General musical activity in a class is targeted to every student's musical expression. For this purpose, the model (construct) of a cooperating class is accentuated, namely the participation of all students in the general musical activity of the class.
- In order to understand and reveal singularities, meanings, motives and emotions with regard to musical expression among students in the general musical activity of the class, an educational experiment was conducted (activity research).
- Activity research was organised as a cyclic process which comprises planning, activity, observation, reflection, when changes are influenced with the help of feedback information. The thesis provides the data of qualitative analysis with regard to students' reflections (diaries, essays) that might be significant to music teacher practitioners – researchers, and school communities. The activity research model may reveal the significance of musical education to every student in the class.

Object of the research is the formation of the need for musical expression among students.

Objective of the research is to reveal the possibilities of formation of the need for musical expression among students during general musical activities in the class.

The research revealed that activity organisation in the class, possibility to communicate and experience gained in musical activities in the class and school cultural life are the factors that encourage the formation of the need for musical expression. The educational experiment (activity research) helped to identify singularities of musical education in the class as well as to influence relevant changes.

The research revealed that the students' participation in general musical activities in the class is very important with regard to students' personal experience. Activity reflections among students helped to organise and to target musical activity of the class towards the aspect of meaningful experience, efficient teaching and studying.

As general musical activities were carried out and afterwards reflected, every student evaluated his own abilities, revealed his individuality, learnt to perform some specific roles and adjust them to others. Diary-writing helped students to learn to reflect, to evaluate his own and class activities, to gather children for the common goal, to organise musical activity based on the communal relationship of the class, and to observe the dynamics of formation of the need for musical expression among students.

TURINYS

TURINYS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. MUZIKINĖS RAIŠKOS POREIKIO FORMAVIMO BENDROJE KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE TEORINIAI PAGRINDAI.....	14
1.1. Veiklos poreikio reikšmė asmenybės ugdymui	14
1.2. Raiškos aktualumas ugdymo procese	17
1.3. Muzikinė raiška asmens vertybinių nuostatų kontekste	20
1.4. Klasės kaip bendruomenės formavimas	25
1.4.1. Bendruomeniniai santykiai bendros veiklos kontekste.....	28
1.4.2. Bendradarbiaujančios klasės kūrimas	31
1.5. Refleksyvaus ugdymo reikšmė	34
2. MOKINIŲ RAIŠKOS KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE DIAGNOSTINIS TYRIMAS ..	38
2.1. Diagnostinio tyrimo metodika, organizavimas ir tyrimo imties charakteristika	38
2.2. Demografiniai kintamieji ir tyrimo rezultatai	40
3. MOKINIŲ MUZIKINĖS RAIŠKOS POREIKIO FORMAVIMO KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE UGDOMASIS EKSPERIMENTAS (VEIKLOS TYRIMAS).....	50
3.1. Ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) planas ir tyrimo imties charakteristika	50
3.2. Muzikinės raiškos poreikio dinamikos tyrimas mokinių dienoraščių analizės būdu ...	51
3.3. Ugdomojo eksperimento rezultatai	62
IŠVADOS.....	67
REKOMENDACIJOS	68
LITERATŪRA	69
PRIEDAI	73
1 priedas	73
2 priedas	75
3 priedas	77

IVADAS

Darbo aktualumas. Žmogaus egzistencijai aktualu ne tik materialios aplinkos, bet ir vidinio pasaulio, dvasinių vertybių sistemos suvokimas. Šią sistemą, apskritai kultūros, taip pat ir meno sampratą reiktų pradėti brandinti jau vaikystėje. Taip prasideda ilgas ir nepertraukiamas bendrosios kultūros pažinimo ir jos perėmimo, t.y. individualiosios kultūros brandos procesas.

Asmens kultūros brandą skatina visuomenė, religija, pedagoginis procesas, taip pat ir meninis ugdymas, asmenybė formuojasi ir ryškėja visuomenėje, visuomeninių santykių sistemoj. (Vaitkevičius, 1995). Tačiau visuomenė ir dominuojanti kultūros vertybių sistema, veikiamą įvairių materialaus ir dvasinio pasaulio veiksnių, nuolat evoliucionuoja. Šiandieninėje visuomenėje sparčiai kinta sąlygos asmens savirealizacijai. Tai veikia jo brandą. Dvasinių vertybių ir meno sampratai svarbi žmogaus vidinio pasaulio raiška išorinėmis priemonėmis ir praktine veikla. Savirealizacijos galimybių plėtotė nuolat kintančioje aplinkoje, galimybė perimti žmonijos subrandintas dvasines bei menines vertybes neabejotinai svarbi ugdant individualią kultūrą.

Deja mums duota tik galimybė reikštis meno sferoje. Patirtį, poreikį tam reikia išsiugdyti savo paties kaip asmenybės brandos bei sociokultūrinės integracijos procese. Tai reiškia, kad remiantis aplinkos teikiamomis galimybėmis, reikia išsiugdyti savo asmeninę meninę, muzikinę kultūrą, kai asmeninė patirtis, įgyta muzikinėje raiškoje teikia prasmingus išgyvenimus. Tokias galimybes sudaro aplinkoje funkcionuojanti paveldo kultūra, taip pat ugdymui skiriamas procesas.

Susidomėjimą ir susitelkimą kelianti nuotaika yra viena svarbiausių aktyvaus veikimo prielaidų. Ji ne tik suaktyvina, bet ir padeda mokiniams jaustis saugiams, pasitikėti savimi, išgyventi ne tik asmeninę, bet ir bendrą klasės sėkmę. Galimybė parodyti veiklos rezultatus klasės ar mokyklos kultūriniame gyvenime leidžia mokiniams geriau suprasti, kaip kūrybinė raiška atliepia ir patenkina kasdienio gyvenimo ir asmeninius bei bendruomenės poreikius. Pasitelkus veiklos apmąstymą (refleksiją) mokiniai galėtų suvokti ir vertinti savo patirtį muzikinėje raiškoje. Refleksija (šiam darbe pasirinkta veiklos apmąstymų forma - moksleivių dienoraščiai, rašinėliai) leidžia geriau suvokti įgytą patirtį. Dalyvavimui bendroje klasės muzikinėje veikloje svarbią reikšmę turi galimybė bendrauti. Kartu su kitais aptariant, aiškinantis, svarstant, keliant klausimus bei ieškant atsakymų, susidaro sąlygos moksleiviui įsigilinti į savo ankstesnį patyrimą. Viena vertus, bendravimo gebėjimai ir darbas komandoje yra vienas būdingiausių profesinės veiklos požymių postmodernioje visuomenėje. Kita vertus, bendra veikla, tai būdas puoselėti svarbias vertybines nuostatas: pasitikėjimą vienas kitu, asmeninės atsakomybės jausmą, vidinę paskatą dirbti ir mokytis, palankų moksleivių požiūrį į ugdymo (si) procesą.

Todėl muzikinė vaiko branda, kaip reikšmingas ir vertingas jo kultūros ugdymo baras, negali likti be dėmesio bendroje švietimo sistemoje. Tuo būdu, pasitelkiant bendrą klasės muzikinę veiklą, aktualizuojama mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo svarba. Įgyta patirtis – indėlis į tolesnį, besiformuojantį vaiko muzikinį pasaulį. Socialinio dalyvavimo koncepte pabrėžiama kiekvieno asmens teisė ir galimybė dalyvauti kasdieninėje visuomeninėje veikloje, tuo pačiu plėtojant individualius tapatumo, savęs vertinimo jausmus, būdą ir elgesį.

Lietuvos švietimo koncepcijoje pabrėžiama svarba ugdyti pilietį, gebantį savo gyvenimą grįsti bendrosiomis žmogiškosiomis vertybėmis ir galintį adaptuotis besikeičiančioje visuomenėje bei kritiškai mąstyti. Todėl švietimo reformos nuostatos (greta kitų) remiasi humaniškumo principu, reikalaujančiu, kad „ugdymo turinys būtų skirtas žmogui, t.y. atlieptų jo individualybės bei amžiaus tarpsnio ypatumus, būtų prasmingas, reikšmingas ir reikalingas“. (Jonynienė, 1993). Tuo tikslu Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų Bendrosiose programose (2003) pabrėžiama: „Mokymo procese svarbiausia išugdyti mokinių norą mokytis, išplaukiantį iš vidinio poreikio prasmingai mokytis bei išreikšti save. Tad svarbu ne tik mokinio mąstymas, bet ir jausmai“ (2003). Nieko iš tiesų negalima išmokti, suprasti, išreikšti, jei tai neatitinka kokių nors poreikių, interesų. Tai aktualu mokant pažinti muziką, nes būtent šis dalykas mokykloje bene arčiausias mokinių kultūros ugdymo požiūriu.

Muzikinio ugdymo plėtrai ir susidariusioms problemoms tirti daug dėmesio skiria daugelis žymių Lietuvos ir užsienio mokslininkų, savo darbais padėjusių svarų indėlių šiam klausimui analizuoti. Minėtini S. Jareckaitės (1993), A. Katinienės (1994, 1998, 2000), J. Kievišo (1997, 1999, 2000), Z. Rinkevičiaus (1993, 1998, 2002, 2005, 2006) pastarųjų metų pedagoginiai tyrimai. Respublikos bendrojo lavinimo mokyklose plačiai taikoma E. Balčyčio parengta kompleksinio muzikinio ugdymo sistema, kuria siekiama visų veiksėnų lavinimui skirti lygiavertį dėmesį. P. Daugaravičius (1986, 1990), Z. Marcinkevičius (1975, 1986), E. Velička (1995, 1997) bei kiti autoriai analizuoja solfedžio, vokalinio muzikavimo, ritmikos, muzikinio rašto perpratimo efektyvumą. Asmens muzikinės kultūros, jos plėtotės klausiant muzikos kūrinius psichologiniu aspektu analizuoja A. Piličiauskas (1987, 1998, 2002). L. Navickienė (2005) pateikia emocinio imitavimo metodą muzikos pamokoje, analizuoja santykio su muzika prasme bei reikšme.

Vertingų teorinių apibendrinimų ir metodinių rekomendacijų galima rasti užsienio šalių autorių darbuose. Sprendžiant ugdomosios euritmijos aktualijas ir jos efektyvumą muzikinio ugdymo procesui originalių idėjų galima surasti E. Ž. Dalkrozo (Dalcroze, 1930) darbuose; muzikinio rašto uždavinius savitai sprendžia E. Gordonas (Gordon 1980, 1994); muzikos klausymosi svarbą bendrojo lavinimo pamokose akcentuoja D. Kabalevskis (Кабалевский, 1977); vertingų ir reikšmingų pastabų vokalinio muzikavimo ir solfedžio klausimais randame Z.

Kodajaus (Kodaly, 1980) darbuose; instrumentinio muzikavimo metodologinius ir metodinius pagrindus analizuoja K. Orfas (Orff 1975), Š. Suzuki (1993) bei kiti žymūs pasaulio muzikinio ugdymo sistemų kūrėjai. Muzikos specialistų patirtį ir jų refleksijas apibendrina K. M. Cole (2003), muzikinės terapijos grupėje aspektus pateikia T. Moe (2002), muzikinės veiklos ir emocijų santykį aptaria A. Vink (2001).

G. Ansdell (2003) analizuodamas kas tai yra muzika ir kaip ji turėtų būti ugdoma, pateikia „Naujosios muzikologijos“ terminą. Naujoji muzikologija remiasi interpretacine, konstruktyvistine paradigma bei socialine interakcine paradigma, kai patirtis yra socialiai konstruojama bendraujant ir praktiškai veikiant. Pasak autoriaus, naująją muzikologiją apibūdina šios metaforos:

- „muzika“ nėra autonominis objektas – ji yra įtraukiama į sociokultūrinį procesą;
- muzika nėra universalus (ar natūralus) fenomenas – tai kultūrinis reiškinys, pasireiškiantis vietiniuose apibrėžtuose kontekstuose;
- muzikos poveikio reikšmės nėra „imanentinės“ – jos socialiai ir kultūriškai konstruojamos;
- muzikavimas nėra vien tik protinės veiklos fenomenas – tai vyksta visuomenės viduje arba tarp jos narių;
- muzika nėra tiktai pažymėtas artefaktas – tai fundamentali realybė atliekama gyvenant;
- muzika ne tik reprezentuoja emocijas ir reikšmes – ji įtakoja jas.
- muzikinė išraiška yra tiek pat svarbi kaip ir jos formos;
- muzika dažnai yra tik privatus malonumas, tačiau visada tai - socialinis dalyvavimas.
- muzikavimas gali ne tik reprodukuoti dar vieną palikimą, bet ir sudaryti sąlygas asmens saviraiškai.

Naujoji muzikologija glaudžiai siejasi su įgalinimo pedagogika (bendradarbiavimo tarp mokinio ir jį ugdančių asmenų, vaiko įtraukimo priimant sprendimus bei pasirinkimo galimybės suteikimo) įtakančią savirealizaciją ir socialinį dalyvavimą.

Tyrimo problema. Šiandien bendrojo lavinimo mokykloje muzikos pamokose daug dėmesio skiriama žinioms, mokėjimams ir įgūdžiams įgyti. Apie tai akcentuojama ir šalies bendruosiuose ugdymo dokumentuose. Muzikos Bendrosios programos (2003) tikslas ir uždaviniai formuluojami ugdymo(si) procese įgyjamų gebėjimų, išmokimų nuostatų aspektu: gebančią prasmingai dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime, išsiugdytų gebėjimus kurti, atlikti, pateikti, išlavintų gebėjimą kritiškai vertinti, atpažintų ir vertintų, išgyventų džiaugsmą ir pasitenkinimą suvokimo procesuose. (2003). Kaip matome, šiuose reikšminguose teiginiuose ryškūs akcentai ir prioritetai: pažinti, suprasti, užrašyti, skaityti. Mokiniai skatinami: išgirsti,

pajusti, suvokti dainuojamą, grojamą muziką bei ją skaityti ir užrašyti. Pažinimo aspektas bręstančiai asmenybei be abejonės labai svarbus, tačiau darbo autorės nuomone, lygiavertis pažinimui ugdymo(si) procese turėtų išlikti ir poreikio veiklai, raiškai formavimo(si) aspektas. Gebėti, tai ne lygu norėti.

Bet kurio amžiaus vaikas nori pats dalyvauti garsų veikloje, būti bendraautoriumi. Dažna mokytojų klaida ta, jog neatsižvelgiama į mokinių interesus ir poreikius, būdingus tam tikram amžiaus tarpsniui, kad nesudaromos sąlygos jų saviraiškai. Visa tai slopina muzikinių gabumų, kūrybiškumo ugdymą ir neigiamai veikia viso muzikinio ugdymo efektyvumą. Dažna problema aukštesnėse klasėse muzikos mokytojui tampa mokinių dalyvavimas muzikinėje raiškoje pamokų metu, ruošimasis renginiui ar koncertui. Mokiniai dėl amžiaus tarpsnio ypatumų, charakterio savybių, patirties stokos dažnai nenori dalyvauti koncerte, pasirodyti scenoje savo bendraamžių bei tėvų akivaizdoje. Taip atsiskleidžia pradinėje mokykloje nesuformuotas poreikis muzikinei, atlikėjiškai bei prasmingai raiškai. Dažnai aktyviausi pamokose, popamokinėje veikloje pastebimi vieni ir tie patys mokiniai, kurie lanko muzikos būrelį ar muzikos mokyklą. Tuo tarpu vaikai nepasirinkę ir nelankantys jokio popamokinės veiklos būrelio taip ir lieka bendroje klasės veiklos šešėlyje. Dažnai mokinių pasisakymuose girdimas tiesiog pasyvus nenoras dalyvauti vienoje ar kitoje veikloje. Mokiniai nedalyvaudami veikloje jos nestebi ir negali vertinti. Tokių vaikų manymu jiems užtenka pasiklausyti muzikos (deja nereikalaujančios ypatingo suvokimo dėmesio) namie, muzikos pamokoje ir tik kaip fono. Šis teiginys skatina susimąstyti ar formuojamas mokinių poreikis sąveikai su muzika, ar tik tenkinamas? Neteigiama, jog pradinė mokykla nesugeba suformuoti mokinių muzikinės raiškos poreikio, taip reikalingo asmens savirealizacijos, individualios kultūros brendimo požiūriu. Tačiau bendra pradinių klasių mokytojų, kaip muzikos specialistų, kompetencija, leidžia daryti anksčiau minėtas išvagas.

Viena vertus poreikio formavimo funkcijos niekas kitas negali taip sėkmingai atlikti kaip ugdytojas. Mat čia būtinas dialogas tarp mokytojo ir mokinių, abipusis bendravimas, dvasinis ryšys. Kita vertus, poreikis – žmogaus aktyvumo priežastis. Pastarasis skatina vaiką veikti. Jeigu veikdamas vaikas nesuvokia veiklos privalumų, paties proceso teikiamo malonumo, tai jo reikšmė ir vertė krinta, poreikis silpsta. Gali ir visai išnykti. Išryškėja uždaras trikampis, kurio elementai yra vienas kito priežastis: → poreikis → aktyvumas → veikla →

Neatsitiktinai anksčiau paminėta pradinių klasių mokytojų kompetencija, nes būtent pradinės mokyklos laikotarpyje formuojasi daugelis tolimesnę vaiko raidą lemiančių veiksnių. Minėti aspektai mokslinėje literatūroje nagrinėjami tik fragmentiškai, tuo tarpu juos išanalizuoti yra ypač svarbu. Darbo autorei nepavyko rasti tyrimų, kuriuose būtų analizuojama klasės, kaip vieningos grupės muzikinė veikla, integravimo į mokyklos ir ją supančios aplinkos galimybės

bei muzikinės raiškos įtaka mokinių patirčiai. Taigi vaiko muzikinė raiška kaip asmeninės patirties prielaida ir rezultatas, interesų ir poreikių aktualizavimas pasitelkiant bendrą klasės muzikinę veiklą yra svarbi tyrimo problema. Nurodytus argumentus galima traktuoti kaip aktualią pedagoginę problemą.

Taigi, magistro darbo **problemiškumą** apibūdina konkretūs klausimai, reikalaujantys specialių tyrimų: 1) Kokie veiksniai skatina bei riboja mokinių muzikinės raiškos poreikį? 2) Kaip veiklos tyrimas įtakoja klasės mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi? 3) Kokios prasmingos patirties mokiniams suteikia bendra klasės muzikinė veikla mokyklos ir aplinkos kultūriniame gyvenime? 4) Kaip mokinių refleksijos (dienoraščiai, rašinėliai) įtakoja patirties muzikinėje raiškoje rezultatus?

Darbo temos pasirinkimas suprantamas kaip siekis tirti mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi, atskleidžiant bendros klasės muzikinės veiklos svarbą. Taip siekiant formuoti mokinių poreikį muzikinei raiškai, norą dalyvauti mokyklos, aplinkos kultūriniame gyvenime. Bendros klasės muzikinės veiklos sąvoka šiame darbe suprantama dviem aspektais:

1. kaip dalyvavimas muzikos pamokos struktūros dalyse (dainavimas, grojimas, muzikos klausymas, improvizavimas ir kt.);
2. kaip raiškus, kūrybingas klasės pasirodymas renginiuose, koncertuose.

Tyrimo objektas – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimas.

Hipotetinė prielaida – tikėtina, kad ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas), kuriame dominuoja bendra klasės muzikinė veikla, galėtų formuoti mokinių muzikinės raiškos poreikį.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo galimybes bendroje klasės muzikinėje veikloje.

Tikslui ir hipotetinei prielaidai įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1. Remiantis moksline, psichologine, metodologine bei metodine literatūra, atskleisti darbo temos problemą.
2. Parengti ir organizuoti anketinį diagnostinį tyrimą, atlikti tyrimo duomenų analizę.
3. Tyrimo duomenis rinkti taikant kiekybinę (anketinė apklausa) ir kokybinę priemonę: refleksyviajai praktikai būdingus grįžamosios informacijos rinkimo metodus.
4. Atlikti ugdomąjį eksperimentą (veiklos tyrimą) ir patikrinti iškeltą hipotetinę prielaidą.
5. Atlikus tyrimo duomenų analizę suformuluoti išvadas ir pateikti rekomendacijas.

Tyrimo metodai.

Darbo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti naudojami šie metodai:

1. Teorinė literatūros šaltinių analizė.
2. Mokinių anketinė apklausa raštu.

3. Ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas).
4. Aprašomoji duomenų (mokinių dienoraščių) analizė.

Tyrimo empirinė eksperimentinė bazė

Konstatuojamasis diagnostinis mokinių raiškos poreikio formavimo klasės muzikinėje veikloje tyrimas vyko Šiaulių Zoknių pagrindinėje mokykloje 2006m. balandžio mėnesį. Tyrime dalyvavo ketvirtų klasių mokiniai. Buvo išdalintos 39 anketos. **Mokinių raiškos galimybių klasės muzikinėje veikloje** tyrimui buvo parengtas uždaro tipo klausimynas, kurį sudarė demografinis blokas ir 2 diagnostinių teiginių blokai. Diagnostiniai teiginių blokai buvo sudaryti norint išsiaiškinti klasės muzikinės veiklos galimą priežastingumą mokinių raiškos poreikio formavimui(si).

Pirmasis diagnostinis blokas sudarytas siekiant išsiaiškinti mokinių poreikį muzikinei raiškai. Pateikti teiginiai, atspindintys saviraiškos muzikinėje veikloje, intereso bei estetinio motyvo atliekamai veiklai, bendravimo ir smagumo aspektus.

Antrojo bloko klausimais buvo siekta nustatyti veiklos muzikos pamokoje organizavimo, mokinių raiškos galimybių muzikinėje veikloje bei sceninės patirties aspektus.

Eksperimentinis (veiklos) tyrimas vyko nuo 2006 m. rugsėjo iki 2007 m. balandžio mėnesio. Tyrime dalyvavo Šiaulių Zoknių pagrindinės mokyklos penktos klasės mokiniai (19 mokinių: 10 mergaičių, 9 berniukai). Tyrimo eigoje dalyvių muzikinės raiškos poreikio dinamikai diagnozuoti buvo taikoma veiklos refleksijos metodika (mokinių dienoraščiai, rašinėliai).

Diagnostinio ir eksperimentinio (veiklos) tyrimo rezultatų palyginimui, tyrimo pabaigoje, atsisakant demografinių klausimų, 2007 m. balandžio mėn. dalyviams buvo pateikta sutrumpinto klausimyno anketa.

Darbo naujumas, praktinis reikšmingumas.

Darbo naujumą ir teorinį reikšmingumą charakterizuoja šie argumentai:

- Bendra klasės muzikinė veikla orientuojama į kiekvieno klasės mokinio muzikinę raišką. Tuo tikslu akcentuojamas bendradarbiaujančios klasės modelis (konstruktas) – visų klasės mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje..
- Siekiant suprasti mokinių muzikinės raiškos bendroje klasės muzikinėje veikloje savitumus, atsiradusias reikšmes, motyvus, emocijas atliktas ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas).
- Veiklos tyrimas organizuotas kaip ciklinis procesas, kuris apima planavimą, veiklą, stebėjimą, refleksiją, kai grįžtamosios informacijos dėka įtakojami pokyčiai. Šiame darbe pateikti mokinių refleksijų (dienoraščiai, rašinėliai) kokybinės analizės duomenys gali

būti reikšmingi muzikos mokytojams praktikams – tyrėjams, mokyklų bendruomenėms. Veiklos tyrimo modelis gali identifikuoti kasdieninius ugdymo(si) ypatumus bei įtakoti pokyčius. Tyrimo išvados gali atverti muzikinio ugdymo(si) reikšmingumą kiekvienam klasės mokiniui.

Tyrimo etapai:

Pirmajame etape (2005 m. rugsėjo – 2006 m. sausio mėn.) – buvo studijuojama mokslinė, psichologinė, filosofinė, pedagoginė literatūra. Atitinkamos literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, tikslus ir uždavinius.

Antrajame etape (2006 m. sausio – 2006 m. rugsėjo mėn.) – buvo koreguojami tyrimo tikslas ir uždaviniai. Buvo kuriama diagnostinio tyrimo metodika, atlikta mokinių anketinė apklausa. Toliau studijuojama mokslinė literatūra.

Trečiajame etape (2006 m. rugsėjo – 2007 m. sausio mėn.) – buvo atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė. Parengta ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) metodika. Pradėtas eksperimentinis (veiklos) tyrimas.

Ketvirtajame etape (2007 m. sausio – 2007 m. gegužės mėn.) – įgyvendintas ugdomasis eksperimentinis (veiklos) tyrimas, skirtas Šiaulių Zoknių pagr. m – klos penktos klasės mokinių muzikinės raiškos poreikiui formuoti. Buvo atliekama ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) rezultatų analizė ir interpretacija. Šio tyrimo metu gauti duomenys leido suformuoti darbo išvadas bei parengti rekomendacijas.

Darbo struktūra: Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados bei rekomendacijos, literatūros sąrašas (89 šaltiniai), 3 priedai. Darbe pateikta 16 lentelių, 13 paveikslų.

Darbo aprobacija: 2007 m. gegužės 9 d. skaitytas pranešimas Šiaulių universiteto Menų fakulteto surengtoje studentų respublikinėje mokslinėje konferencijoje **Menas ir meninis ugdymas**. Pranešimo tema **Muzikinės raiškos poreikio formavimo perspektyvos heterogeninės klasės muzikinėje veikloje**.

1. MUZIKINĖS RAIŠKOS POREIKIO FORMAVIMO BENDROJE KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Veiklos poreikio reikšmė asmenybės ugdymui

Kodėl žmogus ateina į vieną ar kitą organizaciją (bendriją) ir ten dirba, kuria, realizuoja save? Tai sudėtingas klausimas, bet jo atsakymo esmė yra labai aiški – dažniausiai žmogus ateina į konkrečią organizaciją, nes jis to nori, tai yra, šį norėjimą formuoja poreikiai.

Žmogaus poreikiai – tai tokia individo jaučiama vidinė įtampa, kurią žmogus paprastai išreiškia mintimi „man reikia“. Suvoktas poreikis nusakomas noru.

XIX šimtmetyje pradėjo formotis socialinė pedagogika (šį terminą įvedė vokiečių pedagogas A. Dystervėgas 1834m.), nagrinėjanti ugdymą kaip socialinį reiškinį, lemiamą ekonominių, kultūrinių, buitinių, tradicinių papročių (šeimos, mikroaplinkos ir kt.) bei kitokių socialinių veiksnių. Pedagogai socializaciją taiko auklėjimo (siaurąja prasme) proceso metu (pasaulėžiūros formavimui, doroviniam, estetiniam auklėjimui, mokinių organizacijų veiklai ir kt.). Žmogaus socializacijos procese pirmoji ir svarbiausia institucija yra šeima. Jeigu vaikas gimsta sveikas ir auga normalioje šeimoje, kuri patenkina ne tik biologinius, bet ir emocinius jo poreikius, dažnai net sunku pastebėti, kaip vyksta jo socializacija. Atrodo, visai normalu, kai vaikas, sulaukęs tam tikro amžiaus, sėdasi, stojasi, pradeda vaikščioti, kalbėti, vartoti įvairius daiktus pagal jų paskirtį ir pan. Tolimesnė socializacijos institucija – mokykla. Viso pasaulio civilizuotos tautos nuolat stengiasi tobulinti mokyklos darbą, siekia, kad vaikas įgytų bendrąjį išsilavinimą – kaip valstybės nustatytą jauno žmogaus socializacijos normą.

Kiekvienas žmogus yra skirtingas. Individualūs žmonių skirtumai sąlygoja būtiną reikalavimą – bendraujant su kiekvienu, būtina atsižvelgti į jo individualumą. Asmens individualumas reikalauja į individą žiūrėti kaip į visumą, įvertinant žmogaus charakterio bruožus, interesus, viltis, įgytą patirtį. Ypač svarbu organizacijoje (bendrijoje, grupėje) įvertinti žmogaus elgesio veiklos motyvus, kurių pagrinde glūdi poreikiai. Svarbu žmogui parodyti, kokios kryptimi veikiant jo poreikiai gali būti realizuoti. Asmens reikšmingumas reikalauja atsižvelgti į tai, jog žmogus nori būti reikšmingas, taigi siekia savo veiklos rezultatų pripažinimo.

Asmenybė – tai vidinių žmogaus veiksnių visuma, sąlygojanti jo elgesį, savarankiškumą ir atsakingumą (Jovaiša, 1993, p.15). Jovaiša teigia, kad asmenybė yra savitas, konkretus istorijos sąlygotas žmogaus individas, savarankiškai realizuojantis save veikloje ir santykiuose su aplinka (Jovaiša, 1981, p.24). Viena būdingiausių žmogaus asmenybės savybių yra jos individualybė, kuri išreiškia „individo psichikos savitumą, unikalumą“ (Psichologijos žodynas,

1993, p.114). Dauguma mokslininkų pripažįsta, jog veikla yra labai svarbi asmenybės vystymuisi. L. Jovaiša rašė, jog veikla: 1) tikslas, 2) siekiamo tikslo motyvai, 3) veikimo turinys, 4) veiksmai, kuriais realizuojamas siekimas, 5) grįžtamoji informacija apie turinio ir veiksmų kryptingumą, 6) veiksmų koregavimas (Jovaiša, 1993, p.254). Tiesa, minėtas mokslininkas yra paprasčiau nusakęs veiklą: „tikslingas, sąmoningas žmonių veikimas, atliekant fizinį ar protinį darbą, mokantis, žaidžiant“ (Jovaiša, 1981, p.49). Veikla gali būti sėkminga ar nesėkminga, efektyvi, produktyvi ir pan. Veikiant ne tik atliekami veiksmai, bet ir santykiaujama su tuo, kas veikama, kuo veikama ir su kuo veikama. Šie santykiai būna kognityviniai (pažintiniai), afektiniai (emociniai), etiniai ir estetiniai. Mokslininkai dar skiria ir interindividinius santykius (su kitais žmonėmis), kolektyvinius bei intraindividinius (su savimi) santykius. Labai svarbios emocinės nuostatos, kurios sąlygoja nusiteikimą veiklai. Teigiamai nusiteikusi kokio nors darbo atžvilgiu asmenybė būna labai darbinga, siekia užsibrėžto tikslo, nugalėdama iškilusius sunkumus.

Bendravimo, arba komunikatyvinėje veikloje, svarbiausia sąlyga yra bendras kokios nors užduoties sprendimas, kokio nors bendro darbo atlikimas. Bendravimo veikla išryškėja jau pirmajame vaiko gyvenimo etape. Bendravimo formos įvairiu žmogaus gyvenimo laikotarpiu yra skirtingos. Žaidimas, kaip veiklos rūšis atsiranda ikimokyklinio amžiaus pradžioje, kai siejamas bendravimas ir daiktinė veikla. Žaisdamas, vaidindamas savo pasirinktas situacijas, vaikas gali atlikti tokius veiksmus, kurių normaliaame gyvenime jis negali atlikti. Jaunesniame mokykliniame amžiuje pradeda vyrauti kolektyviniai žaidimai su taisyklėmis. Taigi, kiekviena veiklos rūšis yra susijusi su asmenybės aktyvumu. Į klausimus, kas skatina aktyvumą arba kokie yra aktyvumo šaltiniai, daugmaž visi mokslininkai atsako vieningai – poreikiai. Tik psichologas A. Jacikevičius yra kiek pakoregavęs šį pasakymą, teigdamas, jog poreikiai nėra tiesioginės aktyvumo paskatos. „Veikti, - rašė jis, - žmogus pradeda tada, kai iškyla koks nors vaizdinys ar mintis apie objektą, kuris gali patenkinti poreikį“ (Jacikevičius, 1994, p.119). Vienas iš įžymiausių humanistinės psichologijos pradininkų, sukūręs asmenybės saviraiškos, poreikių hierarchijos teoriją, JAV mokslininkas A. Maslowas išskyrė penkis asmenybės poreikių lygmenis. Pirmasis lygmuo – fiziologiniai poreikiai (oro, vandens, maisto ir kt.). Antrasis lygmuo – saugumo poreikiai (aiškumo, tvarkos, fizinės ir psichinės grėsmės nebuvimo ir pan.). Trečiasis lygmuo – socialiniai, meilės ir emocinių ryšių poreikiai, kuriuos žmogus tenkina su kitais žmonėmis, priklausymu įvairioms grupėms ir kolektyvams. Ketvirtasis lygmuo – savigarbos ir pagarbos poreikiai, kurie lemia pastangas, siekimus patenkinti savo pretenzijas, susikurti gerą vardą, būti kitų žmonių vertinamam, gerbiamam, pripažįstamam. Penktąjį, aukščiausiąjį, lygmenį sudaro savirealizacijos poreikis – siekimas atskleisti visus savo gabumus

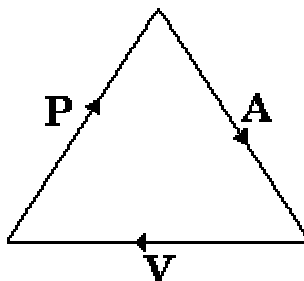
ir sugebėjimus. A. Maslowo nuomone, žemesnėje hierarchijos pakopoje esančių poreikių patenkinimas sudaro sąlygas kilti aukštesnės pakopos poreikiams.

Apibendrinant tai, kas pasakyta apie aktyvumą, veiklą ir poreikius, galima nustatyti tokius ryšius (žr. 1 pav.): poreikiai skatina aktyvumą, šis skatina veiklą, o veikla žadina naujus poreikius. Grafiškai tai galima pavaizduoti taip:

P – poreikis

A – aktyvumas

V – veikla

1 pav. **Poreikio formavimąsi sąlygojantys veiksniai**

Vadinasi, norint ugdyti asmenybę, reikia pabrėžti, jog asmenybės socializacija yra ilgas, laipsniškas procesas. Nuolat sąveikaudamas su jį supančiu pasauliu, vaikas tampa ne tik asmenybė, bet ir individualybė.

Mokslininkų pabrėžiama, kad raiška iš esmės susijusi pirmiausia su asmens poreikių tenkinimu. „Poreikis yra tai, ko reikia žmogui ar socialinei sistemai pagrįstai funkcionuoti tam tikroje situacijoje. Poreikis – tai nėra vien noras kažką gauti ir turėti, bet jo trūkumas kliudo žmogui ar sistemai vystytis arba tobulėti“ (Johnson, 2001, p.21). Pasak psichologo A. Leontjevo, veikla ir jos organizavimas yra viena iš poreikio didėjimo sąlygų. Kaip tik toks kelias būdingas žmogaus kaip asmenybės vystymuisi (Leontjev, 1971).

Kita vertus, poreikiui tenkinti reikia atitinkamų aplinkos sąlygų, kurios atitiktų žmogaus veiklos galimybes ir elgsenos bei patirties ypatybes. Tokiu atveju bet koks elgesys turi prasmę, o žmonės, atitinkamai elgdami, išreiškia ir realizuoja poreikius. Be to, poreikis skatina jausmus. Tai rodo, kad tenkindamas poreikius žmogus pats patiria atitinkamą poveikį, lemiantį jo gebėjimus, elgseną, vertybines nuostatas. Šiame procese veikiama ir jį supanti aplinka. Įgyvendinant poreikius išryškėja asmens ir socialinės aplinkos sąveika, kurios dėka keičiasi ir pats žmogus, ir jo aplinka. Ši aplinkybė rodo, kad, viena vertus, žmogui reiškiantis yra svarbu suvokti situacijas, aplinkos, jos kultūros ypatybes, siekti sociokultūrinės integracijos kokybės, ir, kita vertus, jam svarbu įgyti raiškos galimybes, patirtį. Todėl tenka ne tik remtis savo galimybėmis, bet ir laikytis atitinkamų normų, savo raiška įsijungti į jų sistemą, o pasiekimais atitikti aplinkos kultūros kokybei.

Neatsitiktinai ugdymas tiesiogiai siejamas su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimu (Švietimo gairės, 2002), o Lietuvos mokykla įsipareigoja padėti kiekvienam įgyti šiandieniniam gyvenimui ir ateičiai

reikalingą asmeninę, socialinę kultūrinę kompetenciją (Bendrosios programos, 2003). Bendra klasės veikla tinka ir savirealizacijai reikalingoms žinioms įgyti, vadinas, ir mokiniui bei mokytojui bendradarbiauti. Galimybė mokiniui save išreikšti, patirti veikimo džiaugsmą, kaupiti įgytą patirtį, neabejotinai svarbi šiandieninėje dinaminėje visuomenėje. Konkurencijos principai dominuojantys ugdymo procese švelnėtų, jei ugdymas remtųsi gilesniu bendradarbiavimu. Kiek pedagogas sugebės bendradarbiauti su mokiniu, tiek bus skatinamas aktyvumas, kūrybiškumas, raiška. Tuo tarpu, kiek ir kaip mokiniai sugebės tarpusavyje sąveikauti, grindžiant sąveiką bendro tikslo, draugiškumo, lygių galimybių principu, ryškės muzikinio ugdymo nauda asmens vystymuisi bei tobulėjimui.

Veikla bei į ją orientuotos raiškos formos užima svarbią poziciją asmenybės ugdyme. Veiklos rezultatus lemia emocinės nuostatos, kurios sąlygoja aktyvumo poreikį. Teigiamos emocijos skatina norą muzikinėje veikloje patirtus jausmus išgyventi dar kartą. Kitas etapas jungiantis tolesnės veiklos grandinę – aktyvumas. Būtent šis etapas planuojamas bei įgyvendinamas įvairiomis veiklos formomis, orientuotomis į muzikinę raišką.

Muzikinės raiškos eigoje pabrėžtina asmens ir socialinės aplinkos sąveika. Mokinių asmeninė patirtis perkeliama į juos supančią aplinką, veikla aptariama klasės aplinkoje, kalbama si vaikų namų aplinkoje ir t.t. Vadinas, ugdymo procesas įgauna tęstinumo principą, kuriame ryškus bendravimo bei bendradarbiavimo aspektas. Šie veiklos ypatumai neabejotinai aktualūs siekiant formuoti mokinių muzikinės raiškos poreikius.

1.2. Raiškos aktualumas ugdymo procese

Individo aktyvumas, kūrybiškumas, apskritai raiška yra svarbus ir asmenybės, ir demokratinės visuomenės raidos veiksnys (Greimas, 1991, Kavolis, 1996, Gaižutis, 1998, Barkauskaitė, 2001, ir kiti). Raiškos kokybė bei jos tobulinimas yra ne tik asmeninė, bet ir socialinė, taigi ir pedagoginė problema. Ši raiškos samprata bei požiūris į jos plėtrą pabrėžiamas Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992).

Psichologinėje literatūroje nagrinėjama saviraiška kaip asmens poreikis (Maslow, 1954). Tai svarbi žmogaus ypatybė, nes „saviraiška – asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje ir elgesyje“ (Jovaiša, 1993, p.265). Tačiau individualybė gali atsiskleisti tik per laisvą saviraišką. Todėl „saviraiškos poreikiui tenkinti reikia savos originalios reiškinių traktuotės, kritiško kitų žmonių veiklos rezultatų įvertinimo“ (Suslavičius, 1998, p.24). Ši patirtis ir gebėjimai yra įgyjami. Taip iškyla saviraiškos plėtotės uždavinys ugdant asmenybę – ugdymą grįsti vaikui aktualia į raišką orientuota veikla ir vertinti ją kaip savirealizacijos būdą. Kita vertus, realiame gyvenime, ypač meno sferoje egzistuoja vaizdavimu fiksuojama raiška. Ji remiasi aplinkoje egzistuojančiomis veiklos rūšimis, formomis, priemonėmis. Lygiagrečiai

išorinei saviraiškai aktuali tampa vidinio pasaulio raiška, kaip dvasinių vertybių, taip pat ir meno samprata. Asmens ugdymas vyksta savirealizacijos galimybių plėtotėje ir nuolat kintančioje aplinkoje. Todėl pedagoginiame procese akcentuojama ne tik individuali, bet ir grupinė raiška. Jos kontekste kinta ir asmens saviraiška. Todėl išskiriama „meninė raiška“, „sociokultūrinė raiška“, „muzikinė raiška“ (Bendrosios programos, 2003). Menas žmogui yra svarbi saviraiškos, savirealizacijos sfera. Kartu tai ir galimybė perimti žmonijos subrandintas dvasines bei menines vertybes, ugdyti savo individualią kultūrą. Tai pasakytina ir apie vaiką. Augdamas vaikas bando atsiskleisti įvairiose aplinkos sferose, taip pat ir muzikinėje. Kad vaikų muzikinis ugdymas būtų jų kultūros kaitą skatinantis procesas, šis procesas išlieka aktualus. Stebėti, koreguoti bei keisti vaikų veiklą ypač svarbu pedagoginiame procese. Beje vaiko veiklos raida, tos raidos nuoseklumo bei optimizavimo paieškos vis dar aktualios pedagoginėje literatūroje.

Tobulinant veiklą moksleivis turi įgyti naujų žinių, įgūdžių, svarbiausia suvokti jų prasmę. Iš dalies visa tai mokykla perteikti moka. Tačiau norint reikštis šių dienų aplinkoje nebepakanka žinių, gebėjimų ir tokios patirties. Reikalingas poveikis, kuris apimtų ir asmens interesus, ir kūrybiškumą, ir plėtotų veikimui aplinkoje aktualią patirtį. Toks poveikis, darbo autorės nuomone, išryškėtų skatinant raišką. Jeigu ugdymo procese mokiniai raiška remsis atsižvelgdami į asmeninius interesus, aplinkos situacijas, kaupiama patirtis kartu pravers ir asmens sociokultūrinei integracijai. Vadinasi, būtų racionalu, jeigu raiškos patirtis būtų kaupiama atsižvelgiant ir į socialinius, o ne tik į asmeninius interesus bei poreikius. Belieka spręsti vis dar opų klausimą, kokias ugdymo priemones pasitelkti, kokiais naujausiais, įvairiai siūlomais darbo metodais ar būdais vadovautis realiai siekiant, realių darbo rezultatų.

Kalbant apie asmenybės ugdymą, ypač muzikinį ugdymą, būtina vertinti ir ugdytinio savirealizacijos bei saviugdodos apskritai reikšmę. Tai taip pat ugdymo ypatybė. Todėl J. Vaitkevičius neatsitiktinai išskiria ir šią proceso ypatybę, akcentuodamas, kad „svarbiausia – ugdyti bendražmogiškąją kiekvieno kultūrą, diegti saviugdodos poreikį“ (Vaitkevičius, 1995, p. 288). Asmens savirealizacija ugdymo procese yra ypač reikšminga, nes „ugdymo, kaip ypatingos kūrybinės veiklos, giliausia esmė reikalauja laisvės ir savarankiškumo“, o „net ir didžiausias gėris, atneštas per prievartą, automatiškai tampa blogiu“ (Pukelis, 1998). Vadinasi, muzikinio ugdymo procese būtina ieškoti kiekvieno vaiko savirealizacijos galimybių, atsižvelgiant į poveikį asmens brandai. Kai plėtojama veikla neorientuojama į raišką, kitaip tariant, kaupiamas žinių bankas, į raišką kreipiant dėmesį kaip į atsitraukimą tarp žinių įsisavinimo, neieškant susieto ryšio tarp atliekamų veiksnių (remiamasi vien tik pažintinėmis galimybėmis), tokiu atveju kuo mažiausiai atsižvelgiama į vaiko interesus, poreikius. To pasekmė – bręsta vien tik žinojimu grindžiama vaiko patirtis. Ir tik to vaiko, kuriam „tą minutę klausant mokytojo aiškinimo“ pavyko mintį užfiksuoti. Susiejus tariamą žinių banką su į raišką orientuota atlikėjiška veikla,

anksčiau minėtų pasekmių būtų galima išvengti. Juolab dabartiniu metu, kuomet švietimo sistemoje atliekami tyrimai apskritai pesimistiškai konstatuoja ypatingą vaikų nenorą būti aktyviems, dalyvauti veikloje.

Tokia situacija ir skatina diskutuoti, ieškoti pedagoginio poveikio asmens muzikinės raiškos plėtrai, kuri skatintų mokinius kūrybiškai, organizuotai bei kryptingai veiklai. J. Kievišas, R. Gaučaitė (2000) teigia, kad „poveikio tikslais ugdytojas ištraukia į ugdytinio savirealizacijos procesą kaip bendradarbiavimo, veiklos partneris, o ne atvirkščiai, t.y. ne ugdytinis įtraukiamas į ugdytojo savirealizacijos procesą kaip pagalbininkas arba net jo veiklos, „užsakymų vykdytojas.“ (Kievišas, Gaučaitė, 2000, p. 20).

Suprantama, organizuojant aptariamą procesą kyla dalyko žinių perteikimo problema, nes tai viena sudedamoji viso ugdymo proceso dalis. Tačiau šiandieninėje pedagogikoje pateikiami ieškojimai didaktikos problemoms analizuoti. Jie rodo, kad pedagoginiame procese galimas ugdytinio interesų, poreikių formavimas bei tenkinimas, kartu perteikiant žinias, vertybių sistemą bei išsaugojant sąlygas kiekvieno, nediskriminuojant vaikų pagal jų gebėjimus ir įgūdžius, raiškai. Kita vertus, suteikiama galimybė kiekvienam klasės nariui jausti bendrą veiklą, kuri bendro tikslo siekimu įgalina glaudžius bendravimo ir bendradarbiavimo, bendruomeniškumo klasėje santykius. Kaip vėliau matysime tyrimo kontekste, svarbi kiekvieno klasės mokinio asmeninė muzikinės veiklos patirtis, turinti įtakos individualių raiškos poreikių formavimuisi. Šio proceso ypatybė ta, kad bendra klasės muzikinė veikla vis tik grindžiama vaiko savirealizacija, susiliejančia į bendrą visos klasės mokinių raišką. Klasėje tarytum vyksta nedalomas procesas, kuris turi įtakos mokinių muzikiniam išprusimui.

Suaugusio žmogaus savirealizacija galima įvairia veikla, nes jis jau sukaupęs atitinkamą patirtį. Tuo tarpu vaiko patirtis, atsižvelgiant į amžiaus tarpsnio ypatumus, kartais labai menka. Viena vertus, raiška lemia veiklos vaikui aktualumą, jos kaip savirealizacijos būdo asmeninę reikšmę. Antra vertus, raiškos patirtis tampa prielaida siekiamos muzikinės veiklos kiekybei bei kokybei.

Vadinasi, nuo to, kaip organizuojamas procesas, kokie ir kaip sprendžiami veiklos tobulinimo uždaviniai, priklauso vaiko veiklos evoliucijos tempai, turinys, taip pat ir veiklos meninė kokybė bei apskritai jos susiformavimas. Be savirealizacijai tinkamų sąlygų sudarymo, kurias lemia mokytojo gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su mokiniais, asmeninis meistriškumas, dalykinė kompetencija, mokyklos vadovybės bei bendruomenės interesas ugdytinių asmenybinei brandai, kaitos veiksniai sunkiai suvokiami. Kitaip tariant, jeigu orientuojamasi į demokratinio pobūdžio ugdymą, labai svarbi yra vaikų raiškos, jų savirealizacijos patirtis bei į tai formuojama veiklos nuostata. Patirtis, įgyjama klasės bendruomenės aplinkoje stiprina ne tik savęs stebėjimo bei vertinimo įgūdžius, bet moko

(i)vertinti bendroje veikloje veikiančių asmenų veiklą. Tai gera patirtis mokytis stebėti ne tik savo asmeninę, bet ir aplink esančią aplinką. Žmogaus gyvenimas neišsivaizduojamas be bendravimo. Jau ankstyvoje vaikystėje, bendravimo įgūdžių vaikas mokosi vaikų darželyje, vėliau tik keičiasi ugdymo įstaigos, kuriose ugdytiniai didesnę dienos dalį praleidžia klasėje, kolektyve, didesnėje ar mažesnėje grupėje. Vadinasi, bendrai nuveiktas darbas nepalieka ugdytinio be asmeninės naudos ir prasmės.

Išsakytas požiūris rodo, kad „visas bendrasis ugdymas yra orientuotas į vaiką, jaunuolį, jaunuolę, jų poreikius ir gebėjimus. Mokykla padeda asmeniui maksimaliai išskleisti individualias kūrybines galias ir gebėjimus tenkindama jo įgimtas reikmes: savirealizacijos – savęs įprasminimo, laisvės, meilės ir pagarbos, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius“. (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos, 1997). Be abejo, visa tai turi atitikti vaiko pasaulėjautą, sampratą, emocinę brandą.

Išanalizuoti teiginiai yra pagrindas mokytojui organizuoti savitą procesą, užfiksuotą individualiose ugdymo programose, sudarant sąlygas kiekvienam vaikui „praktiškai daryti, veikti, elgtis, o žinios tebūna natūrali gebėjimo pasekmė“ (Bitinas, 1996, p.5-6). Mokytojas gali stebėti vaiko brandą ir derinti perteikiamų žinių kokybę aktualumo asmenybei požiūriu. Tai, kad moksleivis kaip individas keičiasi, nuo pedagogo nepriklauso, o kaip jis keičiasi – priklauso. Tik ar jis pakankamai tobulėja kaip asmenybė? Todėl muzikos mokytojas turėtų suvokti, ar jo pamoka tikrai tinka asmens meninei ir dvasinei brandai, ar jis tikrai moka skatinti moksleivių muzikinę raišką.

Muzikinė patirtis, įgyta bendroje klasės veikloje, nukreipama į asmeninio patyrimo lygmenį. Bendra klasės muzikinė veikla pasitelkiama kaip individualių muzikinės raiškos poreikių formavimo priemonė. Atkreipiant dėmesį, jog bendrojo lavinimo mokykloje muzikinis ugdymo procesas vykdomas klasinėje, grupinėje sistemoje, šis ugdymo modelis nereikalauja ypatingų organizavimo ypatybių. Akcentuojant bendrą klasės muzikinę veiklą vis dėlto svarbiausias dėmesys išlaikomas vaikui ir jo individualiai muzikinės raiškos plėtotei.

Šiandieninėje visuomenėje sparčiai kinta žmonių interesai bei poreikiai vienai ar kitai veiklai. Ši kaita neaplenkia ir mokyklos. Formuodami saviraiška grindžiamus mokinių poreikius ugdytojai turėtų siekti efektyvios darbo metodikos. Svarbus ne tik ugdymo procesas, struktūrinės pamokos dalys, bet sistemos aktualumas kiekvienam mokiniui. Vaiko individualios muzikinės raiškos plėtra vystoma per bendros klasės muzikinės veiklos interesą.

1.3. Muzikinė raiška asmens vertybinių nuostatų kontekste

Ugdant asmenybę būtina suvokti jo brandą skatinančius veiksnius. Vienas jų yra tradicinė tautos dvasinių vertybių sistema. Tačiau šiandien vis labiau pasireiškiančios globalizacijos

kontekste ypač svarbu išmokti būdų, kaip žmogui įgyti informaciją, suvokti, kokios jos reikia įveikiant įvairiose situacijose išskylančias kliūtis, žinoti, „kokia informacija jam reikalinga konkrečiai problemai spręsti ir koks racionaliausias būdas ją gauti“ (Bitinas, 2000, p.107). Panašių problemų sprendimo būdai užima vis didesnę pedagoginio proceso dalį ir atitinkamai susiaurina galimybes tradiciniam humanistiniam asmenybės ugdymui. Kaip žinia, sugretinę pavyzdžiui viduramžių ir šiuolaikinio žmogaus gebėjimus ir moralines savybes, galėtume teigti, jog žinių, mokėjimų ir įgūdžių lygis, informacijos sklaida šiandien išaugo daug kartų. Tačiau auklėjimo procese vis dar aktuali dorovinių idealų dinamika bei dvasingumo augimas. Todėl šiame kontekste tikslinga prisiminti iškilių asmenybių perspėjimus: mokymas be auklėjimo - aukso žiedas kiaulės knyslėje (J. A. Komenskis); žinios be auklėjimo – kalavijas bepročio rankose (D. Mendelejevas) ir kt. Dabar, kasdieniame žmogaus gyvenime, pedagoginiame procese iškyla moralės (dvasinių idealų, dorovinio ugdymo) reikšmė. Aktualios pasidaro apraiškos, kaip parengti žmogų veiklai šiandieninėje visuomenėje ir kartu išsaugoti bei tobulinti asmenybės brandos turinį. Kitaip tariant, iškyla problema, kaip šiuolaikinės kultūros vertybių kontekste išsaugoti, aktualizuoti ir bręstančiai kartai perteikti tradicines dvasines vertybes.

Muzika neturi sau lygių meno šakų kontaktų dažnumo su kultūros vartotojais ir dalyviais požiūriu. Ypatingai intensyvi muzikos invazija į jausmus, vaikų ir jaunimo dorovines, dvasines, vertybines orientacijas. Tačiau mokykla, muzikos mokytojai, mokydami muzikos, kol kas labiau susirūpinę muzikos mokymo ekstensyvinimu (plėtimu į plotį, didinant pamokų skaičių, tobulinant techninį treniruotumą ir pan.). Žinoma, reikia didinti pamokų skaičių. Tačiau tai nėra ir negali būti pasiteisinimas nuo muzikinio ugdymo trūkumų. Reikėtų, kad muzikinis ugdymas būtų intensyvinamas, t.y. kad būtų pasiekta geresnė muzikinio ugdymo kaip žmogaus sąveikos su muzika kokybė. Žinoma, racionalistinis, loginis momentas gali ir privalo būti tam tikru mastu išlaikytas. Problema ta, kad reikia išlaikyti harmoningą pusiausvyrą tarp ratio ir emotio pradų. Muzikos menas mokykloje neturi būti paverstas muzikos mokslu. Todėl mokant muzikos, kaip ir kitų menų, privalo vyrauti meniškumas, implikuojantis estetinį jausmą, vertybinę dvasinę prasmę. Muzika, menas – estetinių, dvasinių reiškinių sfera. Todėl muzikos pedagogika turėtų tapti mokykloje ir Dvasios pedagogika, o muzikos mokytojas – savotišku dvasios vadovu, o ne vien mentoriumi, amato tiesų dėstytoju. Nuolat ieškodamas bei neslopindamas kontaktinio ryšio, stiprindamas sąveiką tarp savęs ir ugdytinių, ugdytojas muzikos mokymą paverčia meninio – dvasinio ugdymo procesu. Bet kokia individuali ar kolektyvinė veikla be noro patirti prasmingą naudą žmogui, jį supančiai aplinkai, netenka veiklai svarbių veiksnių – patirties remiantis asmeniniu požiūriu aktualia ir socialiniu požiūriu reikšminga veikla. Naujai įgytos patirties kokybė turėtų išsaugoti buvusios patirties esmę, o jos tobulėjimas ir augimas – funkcionavimą užtikrinančias sąlygas. Todėl svarbu, ar muzikinės veiklos vertė išsaugoma praktiškai ją

tobulinant ir kaip tai atsispindi vaikų savirealizacijoje ir integracijoje į visuomenę. (Stoškus, 1989, p.27 – 48). Bendra klasės veikla, išreikšta muzikinės raiškos formomis, būdas skatinantis mokino norą sąveikauti su muzika. Bendroje muzikinėje veikloje kaupiamos bei brandinamos mokinių dorovinės, dvasinės vertybės. Tik sąveika tarp motyvo, aktyvumo ir veiklos įgalina žmogų suartėti su menu – ir tapti emocinio atspindžio objektu. Tik tada objektas (ugdytinis) sutapatina save su išoriniu objektu (muzikine veikla) ir žino, kad šis objektas gali patenkinti jo poreikius, todėl atsiranda motyvacija įsigyti šį „daiktą“. Taip įgyta patirtis taptų asmenine vertybe, kultūros kaitą veikiančiu veiksmu, o ne formaliu pažinimo rezultatu. J. Kievišas akcentuoja ir pabrėžia kitoki asmens muzikinės kultūros ugdymo būdą. Tai muzikinė veikla, kuri atitiktų ugdytinio interesus, savirealizacijos poreikius ir galimybes, kultūros kokybę. Asmens dvasingumo sklaidai svarbu ne tik pažinimas, kiek išgyvenimai. Tačiau vis dėlto reikšmingesni išgyvenimai, nes jie labiau įprasmina „aš“ santykį su pasauliu. (Kievišas, Jakštonienė, Bagdonienė, 2001, p.22).

Muzikinė veikla (meninė veikla konkretinama atsižvelgiant į meno rūšis: muzikinė, choreografinė ir pan.) kaip raiškos, kaip dvasinių vertybių sistemos tobulinimo būdas reikalauja specialių gebėjimų, patirties. Tai ir ugdymo, ir visuomenės, socialinės aplinkos poveikio rezultatas. Deja, šiandieninė visuomenė dažnai toleruoja menkavertę asmens dvasinę bei meninę brandą, ją net atitinkamai įtvirtina. Tai neskatina tobulinti savo meninę veiklą bei siekti raiškos kokybės. Pavyzdžiui, šiandien asmens dvasiniam pasauliui didelę įtaką daro „estetizuota kasdienybė“, t.y. reklamai pritaikomos kūrybinių kopijos, patrauklios jos platinimo priemonės ir būdai. Net tokia įtakinga komunikacijos priemonė kaip televizija siūlo intriguojančio turinio, bet dažnai prastos meninės bei dvasinės kokybės produkciją. Žiūrovui pakanka tik sekti intrigą, „vartoti“ siūlomas vertybes. Jam nebereikia kūrybiškai mąstyti, kurti. Viskas padaryta – sukurta emocinė įtampa, pateiktas lyg ir reikšmingas siužetas, interesą žadinantis estetinis fonas. Taip diegiama atitinkama kultūra, dažnai menkavertė jos vertybių sistema, kartu įtvirtinant vartotojui, o ne kūrėjui būdingą nuostatą, poreikį patirti. Vadinasi, užpildomas arba naikinamas jaunosios kartos dvasinių vertybių ieškojimo poreikis, pakeičiant dvasines vertybes bei estetinį jų patyrimą jas imituojančiu pakaitalu.

XXI amžiuje humanitarinės kultūros įtvirtinimas mokykloje yra vienas iš svarbiausių pedagogų, meno, mokslo darbuotojų, tėvų, Bažnyčios ir visuomenės bendrijų uždavinių. Meno dalykų, atskirai imant, muzikos mokymo tobulinimas mokykloje šiuo požiūriu taip pat didžiai reikšmingas. Matome, kad muzika - šis totaliai užvaldęs jaunimo širdis ir protus, dažniausiai patiriamas ir įtaigiausias menas – vienaip ar kitaip daro įtaką vaikų, jaunimo estetiniam ir etiniam pasauliui, pozityviems, kuriamiesiems arba negatyviems, griaujamiems (!) ugdytinių dvasinio gyvenimo komponentams.

Mokslinėje literatūroje išskirtini šie muzikinio ugdymo proceso aspektai : 1) ugdytinių estetiniai išpūdžiai ir išgyvenimai, t.y. vidiniai ir išoriniai veiksmai, veikla, elgesys, atspindintys išorines veikmes; 2) ugdytojų išoriniai veiksmai vartojant muzikos kalbą bei jos estetiškes vertybes; tie veiksmai sukelia muzikinio ugdymo įvykius; šių įvykių bei situacijų kaitą kuria ir valdo muzikos mokytojas; 3) mokinių reakcijų įvertinimas ir ugdytojo pedagoginės veiklos koregavimas. Anot Z. Rinkevičiaus (Rinkevičius, 2006), muzikinio ugdymo procesą sąlygoja ir reguliuoja : 1) muzikos meno vertybės; 2) mokytojų ir ugdytinių tarpusavio santykiai, mokytojo pedagoginė etika ir sugebėjimas organizuoti bei valdyti muzikinio ugdymo situacijas; 3) ugdytinių socialinėje aplinkoje vyraujančios ugdymo vertybinės nuostatos muzikos ir jos mokymo (si) atžvilgiu.

Galbūt ne visi muzikos mokytojai susimąsto, jog ne ką mažesnę vaidmenį muzikiniame ugdyme atlieka pati muzika, apie kurią kalbama, kuri analizuojama, atliekama. Muzikinio ugdymo procese tarp ugdytojo ir ugdytinio atsiduria muzika, muzikos kūrinys. Tačiau nesistengiama kūrinio suasmeninti, nemanoma, jog tai reikšminga bendravimo, pedagoginės ir meninės – dvasinės sąveikos požiūriu. Muzika, kaip ir kitoks menas, ne vien racionalistinės veiklos ir mąstymo produktas; joje koduojami tam tikri jausminiai – dvasiniai ryšiai ir santykiai. Pedagoginėje sąveikoje atsiranda nauja įvardyta (kompozitorius) ar anoniminė (liaudies kūrėjas) asmenybė, kurią meno kalba reprezentuoja jos sukurtas kūrinys. Ši asmenybė neabejotinai veikia pedagoginio proceso dalyvių psichiką, intelektą, dvasią. Etjenas Surjo (Souriau) rašė, kad šiuo požiūriu muzikos kūriniai – tai būtybės, asmenys. „Mes bendraujame su šiomis būtybėmis, jos įsiterpia į mūsų gyvenimą, cirkuliuoja eterio bangomis, supa mus. Jei mes sėdime vienu du su draugu ir jis pradeda groti „ Apassionatą “, tai mes jau esame trise : jis, aš ir „ Apassionata “ (Rinkevičius, 2002, p.202 – 203). Todėl muzikos kūrinį, už jo slypintį kūrėją (ir atlikėją) taip pat tikslinga iš dalies laikyti tam tikru pedagoginio meninio susitikimo dalyviu, siejančiuoju elementu. J.Vabalas – Gudaitis, vienas iš pedagoginės sąveikos teorijos pagrindėjų, 1929m. rašė, kad geras toks mokymas, kuris vyksta konstrukcinės sąveikos būdu. Toje sąveikoje dalyvauja ir „mirusieji“ – per paveldėjimą, kalbą, dainas, fonografo įrašus ir kt. Meno, muzikos pedagogikoje, pasak S.Šalkauskio, daug reikšmės teikiama receptyviniam (numanomajam) momentui. Ypač aktualu muzikiniam ugdymui, kadangi muzikos kūrinis nutuokia intuicija, estetiniais jausmais. Tuo būdu sąmone ir sąmone jis suvokia emocinį – prasminį turinį. Tad ugdytojo pareiga, pasitelkus muzikos kūrinį – šį pedagogo „sąjungininką“ – eiti į ugdytinio dvasią ir intelektą.

Vabalas – Gudaitis teigė, kad pedagogikai pirmiausia „rūpi ne tiek mokslinimas, kiek auklėjimas ir dorovinimas“ (Vabalas – Gudaitis, 1983). Mokslininko J. Vabalo – Gudaičio supratimu, mokymas nėra svarbiausias mokyklos tikslas, kur kas svarbiau suformuoti

savarankišką, plačių idėjinių interesų asmenybę. Tik tuomet „auklėtinis gebės savarankiškai susiorientuoti gyvenime ir pasirinkti vertybes, ir tuo pasirūpinti turinti mokykla“. (1983).

Padėdami mokiniams įgyti informacijos, idėjų, įgūdžių, vertybių, mąstymo ir saviraiškos priemonių, mes taip pat mokome juos mokyti. Todėl ir savo pedagoginėje teorijoje daugiau dėmesio skyrė auklėjimui, o auklėjimo teorijoje – „dorovinumui ir dvasinumui“. Išryškindamas mokinių kolektyvo savaiminį vaidmenį jo narių dvasiniam brendimui, Vabalas – Gidaitis ypač pabrėžė, kad būtina auklėti mokinių viešąją nuomonę, suteikiant jai dorovinį turinį. Tuo būdu „pats klasės kolektyvas save auklėja, kas yra geriausias kelias“ (1983). Dvasinės vertybės aktualios ne tik bendraujant, vertinant kitą asmenį. Jas akcentuoja ir šiandieninė pedagogika (Barkauskaitė, Bitinas, Jovaiša, Jakavičius, Pukelis, Piličiauskas, Vaitkevičius ir kt.). Tai reiškia, kad suvokiant ugdymo bei kasdienės veiklos paskirtį ir prasmę aktualu remtis šiomis vertybėmis.

Galima teigti, jog muzikinio ugdymo proceso aplinkybę – ugdytinio kryptingumą, jo asmenybės dvasinio tobulumo link – reikia pabrėžti, nes meno (muzikos) pedagogika į tai nepakankamai atsižvelgia. Viena vertus, nepakankamai išvelgiamos paties muzikos dalyko kultūrinės – dvasinės potencinės vertybės, antra – neįvertinama ugdytinio kaip asmenybės estetinio – dvasinio ugdymo galimybė ir būtinybė. Daugiausia akcentuojamas mokymo(si), lavinimo(si) veiklos produktas, žinios, mokinio racionalistinis intelektas, meniniai gebėjimai. O juk dvasingumas yra, anot L. Jovaišos, esminis, svarbiausias žmogaus ugdymo požymis ir siekiamybė. Asmenybės „dvasinis klestėjimas“ yra aukščiausia vertybė ne tik krikščioniškosios, bet ir pasaulietinės mokyklos požiūriu.

Muzikiniame ugdyme didėja dėmesys mokymo priemonėms - kompiuteriams, televizijai ir kt., o mažėja asmenybės (ugdytojo ir ugdytinio) veiksniams. Tikimasi, kad jos kaip informacijos šaltiniai ir kanalai ateityje pakeis mokytojus, mokyklas. Todėl menkėja asmenybės kaip žmonių dvasinio bendravimo veiksnio vaidmuo. O iš tikrųjų jokios techninės priemonės negali pakeisti dvasinės ugdomosios veiklos. Žmoniškumą ir dvasines vertybes savyje gali išugdyti tik žmogus. Visos dvasinės vertybės yra susijusios ir tik konkretizuojasi tiesos, gėrio, grožio apraiškėmis. A. Šerkšnas (1939) rašė, kad mokykloje nepakanka tarpasmeninės difuzijos (sklidimo, plitimo). Ji yra tik sąlyga atsirasti aukštesnio lygmens ryšiams – dvasiniam kontaktui. Dvasinis kontaktas, pasak A. Šerkšno, nėra tas banalus „bendravimas“ su mokiniais, kartais mokiniams pataikaujant, gerinant. Dvasinis kontaktas yra daugiau imanentinis (pastovus). „Dvasinis kontaktas yra ne kas kita, kaip tik mokytojo įsijautimas į mokinį, iš vienos pusės, ir sudarymas sąlygų mokiniui įsijausti į mokytoją, iš kitos pusės“ (Šerkšnas, 1939, p.113).

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima teigti, kad siekiant muzika ugdyti žmogaus dvasinį pasaulį, privalome remtis humanistinio ugdymo paradigma. Šiuolaikinė didaktika ugdymo proceso centru laiko mokinį. Svarbu, kad tobulindami įvairius įgūdžius ir gebėjimus

ugdytiniai galėtų atsiskleisti. Ugdytojo veiklos planavimo siekis – suteikiama galimybė mokiniui save realizuoti, nelikti pasyviu stebėtoju. Svarbi ne tiek veiklos kokybė, kiek jos jausminė nauda vaikui. Aktuali tampa išgyventa jausmų dinamika, pasireiškianti raiškos formomis, galinti brandinti mokinio sąveiką su muzika.

1.4. Klasės kaip bendruomenės formavimas

Šiandieniam pasaulyje svarbu ne tik lavinti asmenybę, bet ir diegti bendruomeniškumą. Gebėjimas bendrauti padeda sėkmingai įsitraukti į veiklą demokratinėje visuomenėje. Tinkamai įvaldęs įvairias bendravimo formas ir būdus, vaikas lengviau kaupia mokymosi įgūdžius bei įgyja reikiamų žinių. Norint tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, nepaprastai svarbu suprasti, kad žmonių nuomonės apie tą patį dalyką ar reiškinį gali skirtis, išmokti vertinti tiek mąstymo, tiek kultūrinę įvairovę. Mokytojas, taikydamas į vaiką orientuotą ugdymą, klasėje modeliuoja bendravimo būdą ir veiksmus, skatinančius rūpestingą ir atsakingą elgesį vienas kito atžvilgiu. Ugdytiniai mokosi išreikšti jausmus, išsakyti savo poreikius ir juos derinti su kitų žmonių reikmėmis. Ilgainiui vaikai išmoksta išsiaiškinti nesusipratimus, spręsti ginčus, išvengti konfliktinių situacijų. Tai padeda formuoti klasės bendruomenę.

Anot R. Kontautienės (2006) vaikams palankią klasės atmosferą padeda kurti:

- pasitikėjimas;
- bendrumo ir priklausymo bendruomenei jausmas;
- dalyvavimas priimant sprendimus;
- bendraamžių paskatinimas ir parama;
- mokytojo natūralumas ir teigiamas požiūris į pastangas;
- aiškūs mokymosi rezultatų lūkesčiai;
- teisingumas ir lygybė bendrai dirbant.

Nors žmonės skiriasi išvaizda, priklauso skirtingoms kultūroms, juos vienija bendros vertybės ir gyvenimo bendruomenėje principai. Laikui bėgant, tai pradeda suvokti ir vaikai. Svarbiausias pedagogų ir šeimos tikslas – išugdyti tvirtą vaikų charakterį, stiprią valią bei išmokyti gyventi juos bendruomenėje.

Ugdymo institucijose pedagoginis procesas realizuojamas ugdytinių grupėse; individualiam pedagogo darbui su pavieniu ugdytiniu tenka labai maža pedagoginių sąnaudų dalis. Todėl grupė yra reikšmingas ugdymo proceso komponentas. Grupe vadinama tarp savęs tiesiogiai bendraujančių ir sąveikaujančių žmonių bendrija. Klasės ugdytinių bendruomenė gali būti traktuojama kaip mažos grupės susivienijimas. Mokinių grupės sutelktumas yra viena iš

aktualiausių pedagoginių problemų. „Nors moksleivių bendruomenė dažniausiai yra laikina (klasės bendruomenės funkcionavimas nutrūksta baigus mokyklą, būrelis ar komanda gali iširti), tačiau santykinai ji yra patvari, gana ryškiai gali lemti ugdomosios veiklos sėkmę“ (Bitinas, 2002, p.163).

Pozityvaus klimato klasėje dėka išryškėja grupės narių bendrumo, saugumo pojūtis, o grupės siekiai bei normos įgyja asmeninių siekių bei normų statusą. Kita vertus, klasėje susiformuoja pozityvi viešoji nuomonė, kuri atlieka ir tam tikrą prevencinę funkciją, apsaugo klasės narius nuo normų pažeidimo.

Klasės bendruomenės sutelktumas yra visų pirma jos sėkmingos veiklos padarinys. Nereikia tikėtis ar net siekti visiško požiūrio sutapimo visais klausimais; nuomonių įvairovė yra būtina demokratinio ugdymo prielaida. Moksleivio savijauta klasėje – tai pasitenkinimas savo veikla bei jos rezultatais, santykiais su draugais, mokytojais, asmeninio saugumo pojūtis, vidinė ramybė, mažorinė aplinka. Visa tai galima pavadinti moksleivio emocinės gerovės terminu.

R. I. Arends (1998) teigia, kad teigiamą klasės klimatą kuria tikros grupės procesų, už kurių skatinimą ir koordinavimą atsakingas mokytojas. Jo teigimu, tai:

1. Lūkesčiai. Klasėje visi mokiniai turi savo asmeninių ir bendrų visiems lūkesčių. Svarbu, kaip lūkesčiai veikia klasės klimatą.
2. Vadovavimas. T. y. kas ir kokią valdžią turi klasėje ir kaip tai veikia grupės sąveiką. Visos klasės grupėms ir pavieniams mokiniams turėtų būti vadovaujama vienodai.
3. Patrauklumas. Jo esmė, kaip mokiniai klasėje vieni kitus gerbia ir vertina. Mokytojas turi padėti kurti tokią aplinką, kad klasėje vyrautų mokinių tarpusavio pagarba ir draugiškumas, nebūtų grupuočių ir kad nė vienas neliktų be draugo.
4. Normos. Tai toks elgesys, kurio klasėje tikisi ir laukia tiek mokiniai, tiek mokytojai. Tokios visos klasės bendruomenės narių pripažintos elgesio normos padeda mokiniams įsitraukti į darbą ir skatina teigiamus tarpusavio santykius.
5. Bendravimas. Klasėje vyksta verbali ir neverbali komunikacija. Svarbu klasėje formuoti atvirą ir gyvą bendravimą, kuriam būdingas aukštas dalyvių įsitraukimo laipsnis.
6. Susitelkimas. Šis procesas susijęs su mokinių ir mokytojų jausmais bei įsipareigojimais klasei kaip grupei, kas prisideda prie akademinio darbo ir klasės kaip mokinių grupės geros savijautos.

Kolektyvas yra vieningas organizmas, jame kiekvienas auklėtinis gali daug daugiau negu būdamas atsietas nuo kolektyvo. Bendradarbiaudami klasės veikloje, auklėtiniai išmoksta tinkamai vertinti dvasines vertybes ir svarbiausia, jas gausinti. Auklėtojas gali sėkmingiau remtis kolektyvu, jei geba nustatyti jos sutelktumą. Pagrindinis rodiklis – kolektyvui reikšmingų

socialinių vertybių pobūdis, nes bendruomenė telkiasi ir pasiekia kolektyvo lygį tik visiems nariams reikšmingų vertybių pagrindu. Kolektyvas atlieka savo auklėjamąją funkciją skatindamas aktyvią auklėtinių veiklą, kurioje formuojasi jų gebėjimai ir poreikiai – svarbiausios asmenybę apibūdinančios savybės. Bendravimo, dalykinių, asmeninių ir kolektyvinių santykių, viešosios nuomonės dėka kolektyvas aktualina socialines vertybes, kurios palengva įgyja asmeninę reikšmę kiekvienam auklėtiniui ir galiausiai išsitvirtina jo psichikoje. Auklėjamąjį kolektyvo poveikį lemia jo veiklos tikslai ir turinys. Juo visuomenei reikšmingesnė kolektyvo veikla, juo pats kolektyvas tvirtesnis, svaresnė jo auklėjamoji funkcija. Mokytojai kartais nepakankamai vertina bendravimą kaip auklėjimo sąlygą. Mokinių veikla neįmanoma nebendraudant su mokytoju. Labai dažnai joje dalyvauja ir kiti suaugusieji – tėvai, kiti visuomenės nariai. Susiklosto bendraujančių, visu pirma ugdytinių, klasės narių tarpasmeniniai santykiai, o nuo jų pobūdžio priklauso veiklos rezultatai. Tačiau svarbus ir klasės bendruomenės reiklumas ugdytiniams, pažeidžiantiems jo reikalavimus, pastebėtų veiklos trūkumų šalinimas. Pedagogas taip pat skatina auklėtinius kritines pastabas remti dalykiniais pasiūlymais, moko šalinti trūkumus, taisyti klaidas, kritiškai vertinti neįžeidžiant draugų asmenybės. Mokiniais kartais trūksta savikritiškumo, gebėjimo įvertinti savo veiklą, šiuo atveju reikalinga sisteminga veiklos apmąstymų sistema. Kuri leistų vaikams laisvai išreikšti savo mintis, teikti pasiūlymus darbo turinio organizavimo galimoms pataisoms.

Organizuodamas veiklą, mokytojas padeda formuoti dalykinius santykius klasėje. Tai suteikia humanistinę prasmę auklėtinių veiklai, skatina rūpinimąsi žmonėmis, jautrumą, emocinį pasitenkinimą klasės bendruomenės gyvenimu. Todėl ugdytojas iš pradžių siekia šiuos santykius formuoti, po to jie tampa veiksminga teigiamų emocijų skatinimo, socialinių idėjų perėmimo priemone. Sąveikavimas su mokinių supančia socialine aplinka padeda klasės bendruomenei spręsti socialinius uždavinius, sudaro palankią aplinką mokinių asmenybei tobulėti, tenkina jų norą siekti socialinio išsitvirtinimo. Klasės bendruomenės formavimas skatina teigiamas asmenybės savybes ir padeda įveikti neigiamas, čia ypatingai svarbus bendros veiklos siekimas. Jei šiandien mokiniai išreiškia save kartu, rytoj tai padaryti jie galės vieni. Tai aktualus aktyvios, bendraujančios asmenybės vystymosi veiksnys. Bendra klasės veikla yra mokinių saviuoklos paskata ir priemonė jai tobulinti. Susiklosčiusių santykių dėka savarankiška vertybe tampa klasės narių bendradarbiavimas, tarpusavio instruktavimas ir pagalba, subjektyvus tarpasmeninių santykių išgyvenimas. Tai be kita ko, įtakoja auklėjamąjį poveikį mokiniui. Pagrindinė pedagogo funkcija – individualus priėjimas, atskirų auklėtinių dvasinio vystymosi pažinimas ir koregavimas. Ši funkcija galima suartinus mokytojo ir bendruomenės nario vaidmenis. Apie tai kas pasakyta, galima apibrėžti, jog klasės bendruomenė, priklausomai nuo jos valdymo, atlieka auklėjamąją funkciją. Būdamas klasės bendros veiklos dalyviu, vaikas kaupia emocinę, socialinę

patirtį, neabejotinai ši patirtis gausesnė, kai jis yra aktyvus bendros veiklos dalyvis. Bendra klasės veikla yra veiksminga socialiai reikšmingų vertybių internalizavimo priemonė. Vadinasi pasitelkus klasę kaip vieningą muzikinį kolektyvą galima realizuoti anksčiau paminėtas įžvalgas.

1.4.1. Bendruomeniniai santykiai bendros veiklos kontekste

Kiekvienas individas gyvena visuomenėje ir parengti jį bendruomeniniam gyvenimui galima tik teisingai organizavus mokyklos, klasės gyvenimą. Apie tai rašė vokiečių mokslininkas H. Šlameris: „Klasė, kuri kartu mokosi ir dirba, kartu dainuoja ir žaidžia, kartu sportuoja ir keliauja, kartu tariasi ir diskutuoja, yra nepalyginamai vertingesnė už dalykinę grupę“ (Šerkšnas, 1939). Ypač daug apie mokinių klasės bendruomenę, tos bendruomenės poveikį individui rašė vokiečių mokslininkai F. Fiorsteris, H. Gaudigas, H. Šlameris, F. Šnaideris, F. Egersdorferis ir kiti. Jie teigė, jog mokyklos uždavinys – koordinuoti individo (mokinio) ir klasės bendruomenės veiklą taip, kad mokinys neprarastų individualybės, bet tuo pačiu būtų dėmesingas ir kitai individualybei (mokiniui, mokytojui). Tai padaryti gali tik tokia klasės bendruomenė, kurioje susiformavusi tinkama dvasia. Amerikos lietuvis P. Maldeikis (Maldeikis, 1958) savo knygoje rašė, jog, „gyvendamas žmonių bendruomenėje, nė vienas žmogus negali būti visiškai nepriklausomas nuo jos. Kaip asmuo, jis turi savo poreikių, siekimų, kurie gali nesutapti su kitų tos pat grupės narių ir visos grupės poreikiais, siekiais, interesais. Tačiau norėdamas būti tos grupės nariu, jis turi prisitaikyti ir tuo pačiu riboti savo individualius poreikius, o kartais net jų atsisakyti“. Tik sugebėjimas savo interesus derinti su grupės interesais leidžia harmoningai santykiauti individui ir visuomenei. Siekiant išlaikyti individualizmo ir bendruomenės pusiausvyrą, būtinas lygiavertis pasireiškimas. A. Šerkšno (1939) teigimu, pozityvi klasės dvasia – tai teigiamas vidinis klasės nusiteikimas vertybių atžvilgiu. Pozityviai nuteikta klasė mokinio individualybę turtina ir plėtoja, atkreipiant dėmesį į kiekvieno mokinių bendruomenės nario dvasinį gyvenimą. Norint formuoti pozityvią klasės dvasią, būtina atsižvelgti į keletą faktorių: moksleivių amžių; neslopinti klasės lyderių (tokie vaikai reikalingi mokytojo pagalbininkai įtraukiant ir kitus klasės vaikus į bendrą raišką ir pan.); rūpintis vidiniu vaiko nusiteikimu, kuriam pritaria visi mokiniai ir nepastebimai įsitvirtina į kiekvieno mokinio pažiūras ir elgesį; bendras darbas, pareigų atlikimas, dalyvavimas bendruose pasirodymuose – individualių nusiteikimų priartinimas bendrais nusiteikimais; mokinys ne tik rengiasi gyvenimui, bet ir dabar gyvena; patirta emocinė būklė mokykloje persikelia ir į mokinio gyvenamąją aplinką. Vadinasi pozityviai klasės dvasiai (kituose literatūros šaltiniuose galima aptikti išsireiškimus, kaip klasės sąmonė, klasės dorovė, klasės dvasinė autonomija, klasės pozityvas bei negatyvas, klasės mikroklimatas ir kt.) formuoti labai svarbi mažorinė nuotaika, turininga, patraukli kiekvienam vaikui raiška.

Apie klasę, kaip mokyklinę bendruomenę rašęs A. Šerkšnas teigia, jog mokytojui neužtenka pažinti mokinį kaip individą – jis turi pažinti jį ir kaip bendruomenės narį. Pasak minėto autoriaus, „susikryžiuoja du psichinio gyvenimo keliai – individualusis ir bendruomeninis“, ko pasėkoje „žmogus tampa vertingu žmogumi tik per bendruomenę: iš jos jis išauga ir tik jos sukurtomis vertybėmis gali suformuoti savo asmenybę“. (Šerkšnas, 1939). Galima apibendrinti, jog klasės bendruomenės tarpusavio santykius sąlygoja asmeniškai svarbus ir visuomeniškai vertingas grupinės veiklos turinys, tai geras pasiruošimas bendrai dirbti, susitelkimas, organizacinė ir psichologinė vienybė.

Klasės bendruomenės kontekste neabejotinai svarbus ir pats bendruomenės narys – mokinys. Tolesnėje apžvalgoje sektų išvalgos - mokinys bendruomeninių santykių sistemoje. Sąvoka santykis pačia bendriausia prasme reiškia tarpusavio ryšius. Žmogaus, kaip asmenybės formavimuisi ypatingai svarbūs buvo ir yra visuomeniniai – socialiniai santykiai. Mokslininkai nurodo, jog „auklėjimas – tai santykių su aplinka, veikla ir savimi formavimas“ (Jovaiša, Vaitkevičius, 1987 p.136). Šie santykiai pedagoginėje literatūroje dažnai vadinami tarpasmeniniais santykiais. Pasak Jovaišos santykiai atspindi žmogaus patirtį, interesus, polinkius, pažiūras. Nuo pastarųjų ir priklauso refleksija – tai, kaip individas santykiauja su aplinka. Tai subjektyvi reikšmė. Tačiau, minėto autoriaus nuomone, santykiai yra ne vien subjektyvūs, juos taip pat sąlygoja individo įsisavintos objektyvios vertybės – dorovės normos, estetiškos koncepcijos, įsitikinimai ir pan. Vadinasi objektyvių santykių pagrindu susiformuoja ir subjektyvūs santykiai. Įvairioje literatūroje analizuojama keletas santykių apraiškų – tai partnerystės, tarpusavio atsakomybės, dalykiniai, asmeniniai, humaniški ir kt. Tačiau, deja šiandieniniame mokykliniame gyvenime labiau paplitę kiek grubesnio įvardijimo reikalaujantys santykių „šaukiniai“, tarkim „tu man, tada AŠ tau“. Neatsitiktinai žodelis „tu“ parašytas iš mažosios raidės, o žodis „AŠ“ - iš didžiosios. Tai akivaizdžiai atspindi mokykloje ir už jos sienų vyraujančius dažnus mokinių santykius, kuomet per ne lyg sureikšminamas savojo AŠ pagerbimas. Beje, kaip rodo daugelio pedagogų skelbiama praktika, tai pasidaręs kasdieninis reiškinys, keliantis susirūpinimą mokytojams bei tėvams.

Taigi, bandant ieškoti panašių „šaukinių“ išgyvendinimo iš mūsų mokyklų, tenka pabrėžti, jog tarpusavio atsakomybės, humaniškiems arba dalykiniams santykiams didelę reikšmę turi bendra mokinių veikla, kai vieni tampa atsakingi už vienus veiklos barus, kiti – už kitus. Ir bendra veikla negali vykti be vienu ar kitu bendruomenės nariu atsakomybės. Humaniški santykiai susiformuoja tada, kai klasėje įsigali jauki aplinka, kai mokiniai atidūs vieni kitiems, kai stengiamasi padėti, o ne kenkti. Šioje situacijoje neabejingas tokiam pokyčiui turėtų išlikti ir mokytojas, kaip veiklos koordinatorius. Norėdamas formuoti humaniškumo principais paremtus santykius klasėje, jis turėtų pratinti mokinius rūpintis kitais, jautriai reaguoti ne tik į sėkmes, bet

ir nesėkmes. Siekiant tame veiklos refleksijos t.y. aptarimo, apmąstymo, pasikalbėjimo, išklauso, supratimo ir pan. Beje apie humaniškais santykiais grįstą ugdymą kalbama ir Bendrosiose programose (2003). Teigiama, jog mokykla „paveda vaikams ir jaunuoliams įveikti rūpinimąsi vien savimi, puoselėja jų ryžtą, galias ir įgūdžius padėti kitiems, rūpintis kitais. Ji brandina asmens atsakomybę ne tik už save, bet ir už kitą asmenį bei bendruomenę“ (Bendrosios programos, 2003). Įvairūs moksliniai tyrimai rodo, kad mokiniai dažnai netiksliai suvokia sąvokas, atskleidžiančias dorovinį elgesį, nežino elgesio normų. Per mažai domimasi ir humaniškais jausmais.

Analizuojant tarpasmeninius santykius, pedagoginėje literatūroje pateikiama minėtų santykių gradacija: bendradarbiavimas, bendravimas ir sąveika (vienas kito veikimas). Ši gradacija apima ne tik mokinių tarpusavio santykius, bet ir mokinys – mokytojas sistemą. Šiuo atveju mokytojo tikslas – sužadinti vaiko įsitikinimą, jog jis gali įveikti net ir sunkesnes vaiko nuomone užduotis. Bendradarbiavimo pedagogika analizuoja auklėjimo būdus, kurie įgalintų kiekvieną vaiką jaustis asmenybe, pajusti mokytojo bei bendraamžių dėmesį jam. Būtinai mokytojo ir mokinių santykių pagrindas – abipusė pagarba ir pasitikėjimas vienas kitu. Mokytojo santykiai su mokiniais klostosi dviem lygiais: su kiekvienu mokiniu atskirai ir su klase kaip bendruomene.

Grupės leidžia individams neapsiriboti savimi, peržengti save, būti dalimi to, ko nėra vienas iš jų nebūtų įstengęs savo jėgomis, ir išmokti dirbti su kitais bendram labui. Vadinas ir mokyklų tobulinimosi politika turi pabrėžti bendradarbiavimo svarbą, nes tai yra būdas mokytis iš patirties. Kaip sakė T. S. Eliotas, turėdami patirties, nepasigendame prasmės.

R. Kontautienė (2006) apžvelgė ir išanalizavo daug bendradarbiavimo formų mokykloje. Ji teigia, kad „bendra veikla reiškia didelę tarpusavio priklausomybę, pasidalytą atsakomybę ir kolektyvinį įsipareigojimą. Kiekviena mokykla susikuria savo bendradarbiavimo kultūrą, nes „kiekviena bendradarbiavimo kultūra yra kiekvienos mokyklos ir jos bendruomenės laimėjimas“ teigia minėta autorė. Tokiose, bendradarbiavimą skatinančiose mokyklose „individas ir grupė yra neatskiriamai ir vienu metu vertinami“ (Fullan, Hargreaves, 1998). Siekiant sutelkti klasės bendruomenę veiklos metu bendrai raiškai, darbo autorės nuomone, svarbi strategija, kuri telkia ir kreipia pastangas, įtraukti ir skatinti veikti.

Apibendrinant pateiktas mintis, pirmiausia norėtuši pažymėti, kad žmogus, gyvendamas žmonių bendruomenėje, negali būti visiškai nepriklausomas. Kai kada jis turi riboti savo poreikius, o kartais net jų atsisakyti. Tačiau bendruomeniniai santykiai negali žlugdyti asmenybės, primesti jai savo reikalavimus. Mokyklinėje bendruomenėje pirmiausia pradedama rūpintis ne bendraisiais klasės reikalais, o kiekvieno bendruomenės nario dvasiniu nusiteikimu,

jo unikalumo, autonomiškumo išryškiniu. Tačiau ir čia kviečiama vengti kraštutinumų, atskirų asmenybių pervertinimo.

1.4.2. Bendradarbiaujančios klasės kūrimas

Dabartinėje įvairioje literatūroje mokykloms bei mokytojams, patarimų kaip organizuoti kasdienį ugdymo darbą, pateikiama labai daug. Jei mokytojas tikisi iš savo darbo sėkmės, ir kokią mokymo strategiją jis bepasirinktų, (pvz. ugdymo procese svarbiausias mokytojas; ugdymo procese svarbus ir mokytojas ir mokinys; ugdymo procese mokytojas ir mokinys – partneriai ir pan.) turi planuoti savo pamokas ir organizuoti klases taip, kad mokiniai įsitrauktų į klasėje vykstančią veiklą. Pastaraisiais metais labiau susidomėta įvairiomis grupinio darbo formomis mokykloje. Pasak užsienio autorių Davido ir Rogerio Johnsonų (Johnson, Johnson, 1989) klasės užduotis galima organizuoti trejopai:

1. Kaip kovą, kurioje „vienas laimi, kitas pralaimi“ ir paaiškėja geriausi mokiniai (tai mokymasis *rungtyniaujant*).
2. Taip, kad mokiniai turėtų dirbti vieni (tai yra *individualus* mokymasis).
3. Taip, kad mokiniai veiktų poromis arba grupėmis (tai yra mokymasis *bendradarbiaujant*).

Tikslesnei orientacijai verta išsamiau pateikti svarbiausius šiuos organizavimo būdų ypatumus.

Veikla rungtyniaujant

Mokiniai:

- dirba susipriešinę, kad pasiektų tikslą, kurį pasiekti gali tik vienas arba keli mokiniai;
- vertinami už gebėjimą atlikti užduotis sparčiau negu jų bendraklasiai;
- siekia rezultatų, kurie jiems naudingi tik asmeniškai;
- gali ir nesistengti jei nesiseka, nes nesitiki, kad jiems gali pasisekti.

Individuali veikla

Mokiniai:

- siekia gerų rezultatų ir atlieka užduotis, kurios nėra susijusios su kitų užduotimis;
- vertinami pagal nustatytus reikalavimus;
- siekia jiems asmeniškai naudingų rezultatų, nekreipia dėmesio į savo bendraklasių pasiekimus.

Veikla bendradarbiaujant

Mokiniai:

- dirba kartu, kad pasiektų bendrus tikslus ir atliktų bendras užduotis;
- suvokia gali pasiekti savo tikslą tik tada, jei kiti grupės nariai pasiekia;
- siekia rezultatų, kurie naudingi visiems grupės nariams.

Darbas vieniems atliekant individualias užduotis yra svarbus ir teisėtas būdas, tačiau pernelyg dažnai taikoma ši mokymosi forma ima varžyti. Daugelis mokyklų tai supranta ir pripažįsta, todėl stengiasi skatinti mokinius labiau įgusti mokytis, veikti bendradarbiaujant. Tai nėra paprasta, nes nelengva planuoti ugdymo programą ir ją įgyvendinti, kuri beje iš mokytojo reikalauja netradicinio, kūrybiško mąstymo.

Bendradarbiavimo atmosferai labai didelę įtaką daro klasės psichologinis klimatas. Arends (1998) išskiria šiuos esminius teigiamo klasės psichologinio klimato bruožus:

- mokiniai vieni iš kitų tikisi didžiausių intelektualinių pastangų, tarpusavio paramos;
- mokiniai turi potencialią įtaką vieni kitiems ir mokytojui;
- vyrauja visos grupės ir bendraklasių patrauklumas;
- bendravimui būdingas dialogas, atvirumas;
- mokantis vyrauja nuostata, kad dirbti ir tobulėti svarbu ne tik kaip asmeniui, bet ir kaip grupei.

R. Kontautienė (2006) remdamasi Š. Amonašvili (1986), R. I. Arends (1998), N. Lepeškieienės (1996), D. Gailienės (1996), L. Šiaučiukėnienė (1997) ir kitų mokslininkų darbais išskiria šiuos mokytojo bendradarbiavimo su mokiniais principus:

- ugdytojo ir ugdytinio lygybės principas;
- dvasinio bendrumo principas;
- pasitikėjimo vaiku stiprinimo principas;
- vaiko gyvenimo pratęsimo mokykloje principas;
- dalykiškų santykių su vaikais nustatymo principas;
- pamokos vedimo atitinkamu tempu ir ekspresija principas.

Kadangi šiame darbe tyrimo dalyviais pasirinkti penktos klasės mokiniai, svarbu atkreipti dėmesį į šio amžiaus tarpsnio mokinių bendradarbiavimo ypatumus. A. Juodaitytė (2002) apžvelgia penktosios klasės mokinių pedagoginio bendradarbiavimo dalyvių patirties ypatybes. Mokymasis penktoje klasėje yra ypač svarbus vaiko socialinio patyrimo plėtotės etapas, kai vaikui būtina įveikti adaptacijos sunkumus, kurie dažnai sąlygoja problemas, susijusias su

staigiais ugdymo pokyčiais, pereinant vaikams mokytis iš pradinės į mokyklos pagrindinę. Tapęs penktoku mokinys įgyja ir kitą statusą, jį kitaip pradeda vertinti suaugusieji (tėvai ir mokytojai). Iš jo tikimasi didesnio savarankiškumo, atsakomybės, teisingų, apgalvotų sprendimų. Tai reikalauja nemažai buvusio pradinėjų klasių mokinio pastangų, naujo bendradarbiavimo (2002). Pradinėse klasėse įgyta mokinio bendradarbiavimo lygmenyje „mokytojas – mokinys“ patirtis, penktoje klasėje turi būti adaptuojama naujoms sąlygoms, t.y. bendradarbiavimui naujuose lygmenyse, tokiuose kaip „mokinys – mokytojai“, „mokinys – klasės auklėtojas“. Todėl mokinio patyrimas bendradarbiauti su mokytoju, įgytas pradinėse klasėse, turi esminę reikšmę jo naujoms pozicijoms formuotis ir toliau socialiniams patyrimui bendradarbiavimo srityje plėtotis.

Veikla klasėje, kurioje „gyva“ bendruomenės dvasia, kai kuriems mokiniams užpildo ir kompensuoja esamą socializacijos tuštumą, ypač vaikams iš nepalankių socialinių, kultūrinių sąlygų šeimoje. Todėl bendra veikla gerina ne vien pažintinę funkciją, bet ir suteikia labai reikalingų socialinių įgūdžių, taip reikalingų vertybinei asmens vystymosi raidai. Juolab, kad mokykla, jei ji apskritai nori išlikti, turi būti dinamiškais ryšiais susijusi su aplinka, veikti vaiką supančią aplinką – šeimą, draugus, bendruomenę. Žinoma tai sudėtinga – sukurti ir atrasti geriausius būdus ugdyti ir įvertinti ugdymą įvairovės bei nuolatinių permainų sąlygomis.

Pollard (2006) knygoje „Refleksyvusis mokymas“ pateikia įtraukiančiosios klasės kūrimo modelį. Pasak minėto autoriaus „Įtraukiančioji klasė“ yra tokia, kurioje sąmoningai suplanuojama sudaryti kiekvienam vaikui galimybę dalyvauti visoje jos veikloje kaip tikram dalyviui ir jaustis vertingu jos nariu“ (2006, p.137). Pasak minėto autoriaus, to norėtų daugybė muzikos mokytojų, tačiau dirbant su nelygių gabumų mokiniais sunku tai pasiekti. Problemų kyla dėl to, kad įvairioms mokinių grupėms kiekybiškai ir kokybiškai nevienodai paskirstomas mokytojo dėmesys. Savaimė suprantama, kad mokytojai pirmiausia kreipia dėmesį į tuos vaikus, kuriems jo labiausiai reikia, tačiau yra vaikų, kurie aplenkiami nuolatos. Turime sutikti, kad sunku vienu metu klasėje atsižvelgti į visų vaikų poreikius. Dėl to būtina siekti, kad mokytojo dėmesio pastangos klasėje būtų paskirstytos po lygiai.

Žmonės neišvengiamai yra skirtingi, tad klasėje išryškėja vaikų gebėjimų skirtumai. Gaila, kad pastaruoju atveju dažniausiai pabrėžiamas vaikų pasiekimų lygis, o ne pastangos. Štai tada ir įsigali rungtyniavimo, o ne bendradarbiavimo normos, ir kai kurių vaikų sėkmė būna įmanoma tik dėl kitų nesėkmės. Dar blogiau, kuomet kai kurie mokiniai nustumiami į paribį ir atskiriami, tuo tarpu kitų darbas yra giriamas. Tai gali labai neigiamai atsilipti vaikų kaip mokinių savivokai. Darbo kokybė ir pasiekimų standartai yra nepaprastai reikšmingos aplinkybės, bet nereikia pamiršti ir daugelio kitų svarbių veiksnių.

Mokytojai atsižvelgiantys į visų mokinių muzikinius poreikius ir puoselėjantys klasėje gerus tarpusavio santykius, sudarytų sąlygas vaikams jaustis svarbiems. Be to mintis, kad turime

vieni kitiems būti atidūs ir rūpestingi, gali skleisti tarp mokinių ir duoti naudos visuomenei. Taigi bendradarbiaujančios klasės formavimo modelis gerintų tarpusavio santykius, būtų daugiau supratimo ir pagarbos kitiems. Taip išlaisvinant dėmesį iš ypatingos nedaugelio sėkmės.

Vertinimo principais svarbu nesukelti grėsmės mažiau patyrusių vaikų savęs vertinimui. Juk vaikai, kurie ir neturi ypatingai gerų muzikinių duomenų, gali puikiai integruotis į bendrą klasės veiklą. Svarbus patyrimo džiaugsmas, malonumas dalyvauti veikloje, o kokybės funkciją galima papildyti poreikiu muzikinei raiškai. Tai reikšmingas savęs realizavimo šaltinis. Apskritai mokytojai, siekdami, kad klasėje visi gerai jaustųsi, turi būti pasirengę sudaryti vaikams galimybes dalyvauti, pasitikėti savimi ir jaustis vertinamiems. Svarbus realus vaikų dalyvavimas, suteikta galimybė išreikšti save. Sumaniai taikant, ši strategija padėtų veiksmingai kurti ir puoselėti klasėje bendradarbiavimo kultūrą.

1.5. Refleksyvaus ugdymo reikšmė

Sparčiai kintančio naujojo amžiaus žmogui reikia lankstaus požiūrio ir tvirto nusiteikimo nepaliumamai tobulėti. Siekiant veiklos rezultatų svarbus tikslo numatymas. Lūkesčių įgyvendinimui svarbūs pasirinkti uždaviniai. Kiekvienas veiklos uždavinys neatsiejamas nuo tikslo įgyvendinimo. Uždaviniams numatyti, vertinti bei kontroliuoti reikalingas vykusios veiklos apmąstymas. Tolimesnės veikos korekcija sunkiai galima be stebėjimo proceso. Svarbus veiklos kontekstas, kuriame veikiama, ir to veikimo svarba asmeninei patirčiai. analizuojama vaiko asmeninė patirtis atspindi bendrą klasės veiklos kontekstą. Kadangi ugdymo procesui aktualu būsiami piliečiai, gyvenimo galimybės, socializacija ir vaikų patirtis tuo metu, neišvengiama analizuojamų, svarstomų klausimų veiklai tobulinti. Turėdami nuolat spręsti kylančias dilemas, ugdytojai susiduria su būtinybe priimti profesinius sprendimus. Todėl aiškiai pripažįstama bei siektina refleksyviojo ugdymo reikšmė.

Refleksija – lot. *Reflexio* – atspindėjimas. Refleksijos – tai aptarimai, kurie atskleidžia:

- nuveikto darbo rezultatus;
- pasisekimo aplinkybes;
- nesėkmių priežastis;
- patirtus jausmus ir emocijas;
- vidinius grupėje vykstančius procesus.

Mokiniai refleksijos būdu skatinami apmąstyti savo veiklą. Taikant refleksijas padedama išlaikyti ir suvokti asmeninę patirtį kolektyvinėje muzikinėje veikloje. Savo minčių ir išgyvenimų analizė svarbi analizuojant bei vertinant bendros klasės veiklos procesą. Pasak refleksyviojo mokymo sampratos autoriaus Dewey, „refleksyvusis veikimas apima nusiteikimą nuolat save vertinti ir tobulinti. Be kita ko, jis reiškia lankstumą, analizę ir sąmoningumą“.

(Pollard, 2006, p.30). Įvykusi veikla skatina apmąstyti ir vertinti save bendros klasės veiklos kontekste. Vėliau pasitelkus asmeninę patirtį veikloje apmąstomas bendras veiklos kontekstas.

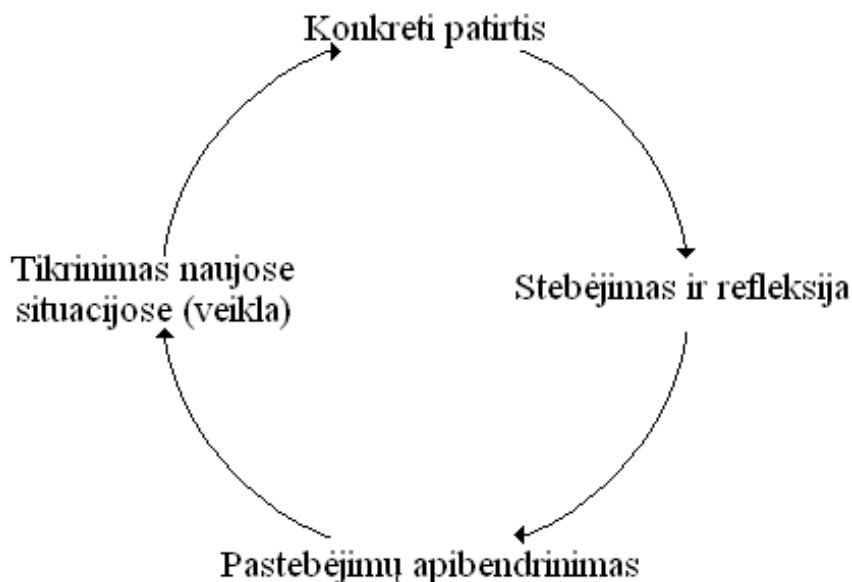
Refleksyvios veiklos klasėje ypatybės:

- *Refleksyvi veikla – tai aktyvus domėjimasis ne tik priemonių veiksmingumu, bet ir tikslais bei poveikiu.*

Priemonių veiksmingumas čia suprantamas kaip pasirinktos veiklos klasėje formos. Muzikos pamokoje siekiama į raišką orientuotos visos klasės mokinių veiklos. Vaikai muzikuoja dūdele, improvizuotai save išreiškia dainavimo metu, ieško kūrybinio savęs pateikimo. Visa tai priemonės veiklai įgyvendinti. Tačiau svarbus šiame kontekste ir tikslas – kam, dėl ko, kur vėliau pritaikysiu – kėlimas. Tikslu gali būti pasirinktas pvz. džiaugsmo išgyvenimas muzikuojant dūdele. Jei vaikas muzikuodamas išgyveno džiaugsmą, vėliau apie jį nori papasakoti, refleksuoti, vadinasi tikslo poveikis pasiektas.

- *Refleksyvi veikla – ciklinis, arba spiralinis procesas, kurio metu veikla stebima ir kontroliuojama, vertinama ir tobulinama.*

Ši ypatybė remiasi pačiu procesu ir yra dinaminis veiklos pamatas. Vienas pagrindinių refleksyviojo mokymo veikėjų Lawrence Stenhouse tvirtino, kad „mokytojai turi elgtis kaip savo veiklos tyrėjai, ir remdamiesi tuo veiklos tyrimu, parengti mokymo programą“.(Pollard, 2006, p.33). Dabar esama įvairių alternatyvių modelių, ir visi jie, būdami gerokai skirtingi, svarbiausiais dalykais laiko savo veiklos stebėseną ir refleksiją.

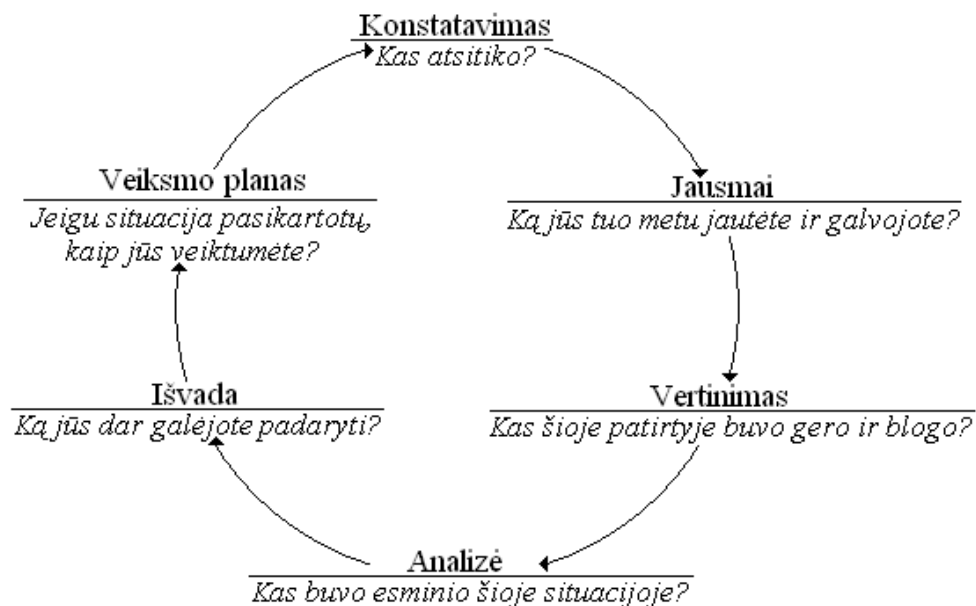

2 pav. **Refleksyvios praktikos schema (pagal Bond ir Pascoe, 1978)**

Apskritai manoma, kad mokytojai turi planuoti, rūpintis pateikiama medžiaga ir veikti. Svarbus stebėjimas ir duomenų rinkimas apie vaikų tikslus, veiksmus, jausmus ir nuomones. Vėliau tuos duomenis būtina kritiškai išnagrinėti ir įvertinti, vėliau daryti išvadas ir priimti

sprendimus. Tam padeda ir sistemingas vaikų, kaip veiklos dalyvių savęs stebėjimas. Toks dinamiškas procesas turėtų vykti nuosekliais ciklais. Pasak Dewey, šis modelis paprastas, aiškus gali daryti didelę įtaką praktikai. Tai žingsneliai link prasmingos bei reikšmingos mokiniams muzikinės raiškos.

Refleksyviojo proceso pakopos:

3 pav. Refleksijos ciklas (pagal Knasel, Meed, Rossetti, 2000)

- *Refleksyvi veikla – reikalauja atviro, atsakingo ir nuoširdaus požiūrio.*

Atvirumas – būtinas kruopščios refleksijos požymis. Tai pasirengimas apmąstyti save pačius, abejoti ne tik kitų, bet ir savo prielaidomis, išankstiniais įsitikinimais. Atviro refleksyviojo veiksmo sąlyga – atsakingumas. Be šio komponento apmąstymų procesas netenka prasmės.

Tad refleksijomis grindžiama muzikinė veikla neabejotinai sviri mokinių vertybinių nuostatų formavimo priemonė.

- *Refleksyvi veikla – grindžiama sprendimais pasitelkiant gautus, išsakytus ir kitaip pateiktus apmąstymų duomenis.*

Kuomet veiklos būdai yra rutininiai, kai nesiekama ieškojimų, tai nėra ypatingo reikalo priimti sprendimus. Tuo būdu klasės veikla nekintanti, pasyvi, pagrįsta igūdžių, išmokimų kriterijais.

Tačiau siekiant aktyvios, įtraukiančios klasės muzikinės veiklos, kurioje dalyvauja visi vaikai, refleksyvi veikla ypač naudinga. Apmąstymų duomenyse, pasitelkiant anksčiau įvardytas refleksinės veiklos ypatybes, mokiniai asmeniškai padeda mokytojui koreguoti klasės veiklą. Mokinių apmąstymų pagalba kontroliuojamas tolesnis veiklos planavimas bei korekcija. Donaldas Shonas (Pollard, 2006, p.36) įrodinėjo, jog įmanoma pripažinti, kad „refleksija

veikia“, kai veiksmas koreguojamas remiantis tiesiogine patirtimi. Jis rašė, „tas, kuris reflektuoja, tampa praktinio konteksto tyrėju. Eksperimentavimas – tai veiksmo rūšis, o įgyvendinimas neatskiriamas nuo tyrimo“ (Pollard, 2006, p.68).

- *Refleksyvi veikla – bendradarbiavimas ir dialogas.*

Bendradarbiavimu ir refleksija grįsta veikla remiasi socialine mokymosi prigimtimi. Kaip teigė Vygotskis (1978) tai svarbu ir suaugusiems, ir vaikams. Taip nustatomi tikslai, pasidalijama patirtimi, susilpnėja nesaugumo jausmas susidūrus su naujove, vertinimas tampa abipusis, patvirtinami išpareigojimai. Be to, atvirumas, veikla ir diskusijos kiekvieno vertybes ir asmenybę pamažu įpina į klasės, mokyklos kultūrą arba misiją. Tai teikia asmeninį pasitenkinimą ir veiksmingą edukaciniu požiūriu.

Siekiant klasės veikloje praktinės darnos ir pažangos, bendradarbiavimas tampa būtinybė. Tai oficialiai patvirtina reikalavimas rengti mokyklos tobulinimo planus (Hargreaves 1999).

Bendradarbiaujant naudinga dirbti, eksperimentuoti, kalbėtis ir apmąstyti savo veiklą su kitais. Tai ne tik praverčia mokymosi požiūriu, bet paprastai yra įdomiau ir linksniau.

- *Refleksyvi veikla – padeda keisti, koreguoti klasės veiklą.*

Taikant apmąstymų metodus atsiveria galimybė išvelgti mokinių patirtų išpūdžių subjektyviąją pusę. Atvirai rodomas patyrimas, gali būti esamos problemos sprendimo būdas. Jei vaikas patiria neigiamas emocijas muzikinės veiklos metu, apmąstydamas savo veiklą neabejotinai turėtų pateikti nesėkmės veikloje priežastis. Žodis turėtų atspindi prielaidą, tačiau prielaida galima, jei refleksyvi klasės veikla remiasi anksčiau pateiktomis ypatybėmis. Surinkti duomenys bei tolimesni sprendimai gali padėti koreguoti subjektyvius vaikų išpūdžius. Atvirumas - esamus lūkesčius.

Konstruktivi kritika priverčia suabejoti dalykais, kurie laikomi savaime suprantamais. Bet kokioje tiksliai suplanuotoje veikloje galima naudinga korekcija mokinių interesų, poreikių, asmeninės patirties požiūriu. Šiam procesui ypač naudinga taikyti refleksyvųjį mokymą. Tai proga kūrybiškai išigilinti į duomenis ir patirtį bei paanalizuoti visa tai, „kaip yra“, ir tai „kaip turėtų būti“, neatitikimus.

2. MOKINIŲ RAIŠKOS KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE DIAGNOSTINIS TYRIMAS

2.1. Diagnostinio tyrimo metodika, organizavimas ir tyrimo imties charakteristika

Tyrimo tema, tikslas bei probleminiai klausimai įpareigoja atlikti to paties konstrukto matavimus remiantis skirtingomis metodikomis ir priemonėmis, derinant kiekybinius ir kokybinius duomenis.

Daugelio autorių nuomone (Barker, 2005; Bitinas, 2006; Byrne, 2002; Kardelis, 2002; Leedy, Ormrod, 2005) kiekybiniai tyrimai, kartais vadinami kaip tradiciniai, eksperimentiniai ar pozityvistiniai, naudojami siekiant išsiaiškinti ryšius tarp matuojamų kintamųjų, patvirtinti, paaiškinti numatyti ir kontroliuoti bendrąsias teorijas, sukuriant universalią teoriją, galinčią paaiškinti asmeninį bei socialinį žmonių elgesį. Kokybiniai tyrimai, kaip pažymi M. Alvesson, K. Skoldberg (2000); B. Bitinas (2006); K. Kardelis (2002); P. D. Leedy, J. E. Ormrod (2005); D. Silverman (2000) dažniausiai naudojami siekiant atsakyti į klausimus apie fenomeno natūros kompleksiskumą, tikslingai siekiant paaiškinti ir suprasti fenomeną, analizuojant dalyvaujančių požiūrius. Kokybiniai metodai apibūdinami kaip interpretaciniai ar konstruktyvistiniai metodai. Norint nuodugniau ir plačiau suvokti tiriamąjį reiškinį, šiame tyrime buvo derinama kiekybinė ir kokybinė metodologija, taikant įvairius tyrimo instrumentus ir metodus, naudojant trianguliacijos principą. Trianguliacija apibrėžiama kaip daugelio stebėtojų, metodų, interpretacijos požiūrių, įvairių empirinės medžiagos formų naudojimas aiškinant duomenis. Tai leidžia tyrinėtojui išvengti šališkumo, kylančio naudojant vieną metodą.

Siekiant ištirti mokinių raiškos galimybes klasės muzikinėje veikloje, poreikį muzikavimui, muzikos pamokoje vykstančią veiklą, pirmame etape, 2006 m. balandžio mėnesį, atliktas kiekybinis diagnostinis tyrimas. Tyrimo tikslas – ištirti mokinių raiškos galimybes klasės muzikinėje veikloje, nustatyti mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimą skatinančius bei ribojančius veiksnius.

Anketinėje apklausoje dalyvavo Šiaulių Zoknių pagrindinės mokyklos dviejų ketvirtų klasių mokiniai. Buvo išdalintos 39 anketos. Visos anketos buvo tvarkingai užpildytos ir tinkamos apdorojimui. **Mokinių raiškos galimybių klasės muzikinėje veikloje** tyrimui buvo parengtas uždaro tipo klausimynas, kurį sudarė demografinis blokas ir 2 diagnostinių teiginių blokai. Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo ypatumus klasės muzikinėje veikloje (klausimyno pavyzdys pateiktas 1 priede).

Klausimyną sudarė 3 struktūriniai dariniai:

1. instrukcija (atmintinė), kurioje trumpai apibūdintas tyrimo tikslas, paminėtas apklausos prasmingumas ir vertingumas patiems tyrimo dalyviams, pabrėžtas apklausos anonimiškumas;
2. demografinių kintamųjų (klausimų) blokas – tiriamųjų klasė, amžius, lytis, muzikos mokykla, muzikos būrelis;
3. 2 diagnostinių teiginių blokai:

1 lentelė

Klausimyno struktūra pirmame diagnostiniame bloke

Eil. Nr.	Teiginiai	Pateiktų klausimų skaičius
1.	Estetinis reagavimas į muziką	2
2.	Interesas atliekamai veiklai	2
3.	Smagumo muzikinėje raiškoje patyrimas	2
4.	Saviraiška muzikinėje veikloje	2
5.	Bendravimas muzikinės veiklos metu	2

2 lentelė

Klausimyno struktūra antrame diagnostiniame bloke

Eil. Nr.	Teiginiai	Pateiktų klausimų skaičius
1.	Veiklos pamokoje pateikimas bei aptarimas	4
2.	Mokinių raiškos galimybės klasės muzikinėje veikloje	4
3.	Sceninė patirtis bei dalyvavimas koncertuose	2

Klausimyne buvo pateikta 30 teiginių/klausimų. Galimi atsakymų variantai pateikti dichotominės skalės atsakymo formatu. Siekiant nustatyti esamą ar nesamą teiginį, atsižvelgiant į respondentų amžių pateiktas nesudėtingas atsakymų į klausimus pasirinkimų variantas. Pateiktiems paveikslams sudaryti naudota *Windows Microsoft Exel* programa.

Diagnostiniai teiginių blokai buvo sudaryti norint išsiaiškinti klasės muzikinės veiklos galimą priežastingumą mokinių raiškos poreikio formavimui(si). Tuo būdu siekiant atskleisti muzikos pamokoje vykstančią veiklą bei veiklą ne pamokos metu (mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje t.y mokyklos ar klasės meniniame būrelyje). Pasirinktų tyrimui klasių muzikinio ugdymo organizavimo procesas ne vienodas, skirtinga klasių dalyvavimo muzikiniuose renginiuose parengtis. Tai sąlygojo atlikti diagnostinį tyrimą bei remiantis gautais

tyrimo rezultatais atlikti ugdomąjį eksperimentą (veiklos tyrimą) t.y. taikyti įtraukiančios klasės principą, kai visi mokiniai dalyvauja bendroje klasės muzikinėje veikloje. Tuo būdu patikrinti iškeltos hipotetinės prielaidos teisingumą bei ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) efektyvumą (veiklos tyrimo metodika aprašoma darbo 47 psl.).

Pirmasis diagnostinis blokas sudarytas siekiant išsiaiškinti mokinių poreikį muzikinei raiškai. Pateikti teiginiai, atspindintys saviraiškos muzikinėje veikloje, intereso bei estetinio motyvo atliekamai veiklai, bendravimo ir smagumo aspektus.

Antrojo bloko klausimais buvo siekta nustatyti veiklos muzikos pamokoje organizavimo, mokinių raiškos galimybių muzikinėje veikloje bei sceninės patirties aspektus.

Mokinių muzikinės raiškos poreikis tiriamas įvairiais aspektais: klasėje vykstančia muzikine veikla, raiškos galimybėmis kiekvienam klasės mokiniui, klasės dalyvavimu mokyklos renginiuose, sceninės patirties, mokinių požiūriu į atliekamą veiklą. Aktyvumas muzikinėje veikloje sąlygoja mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo priežastingumą. Emocinis reagavimas į atliekamą, klausomą muziką teigiamai veikia bendrą klasės kaip kolektyvo atmosferą. Mokėjimas veikti komandoje, veiklos darna skatina mokinių saviraišką.

2.2. Demografiniai kintamieji ir tyrimo rezultatai

Demografinių kintamųjų bloke pateiktuose klausimuose atskleidžiamas tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal klasę, lytį, lankančius muzikos mokyklą, lankančius muzikos (klasės meninį) būrelį. Tuo būdu tikintis, kad minėti demografiniai duomenys gali turėti įtakos respondentų atsakymams.

Analizuojant tyrimo duomenis tiriamų klasių imties pasiskirstymo aspektu, pastebimas panašus mokinių skaičius abiejose klasėse (žr.3 lentelę).

3 lentelė

Respondentų imties pasiskirstymas pagal klases (N=39)

Klasė	Respondentų sk.	Proc.
4 ^a	20	51,3 %
4 ^b	19	48,7 %
Iš viso:	39	100,0 %

Respondentų pasiskirstymo pagal lytį skirtumas nėra labai žymus. Mergaitės sudaro 56,4 proc., berniukai 43,6 proc.

Mokinių lankančių muzikos mokyklą skaičius (žr. 4 lentelę) rodo, jog mokiniams nelankantiems muzikos mokyklos (79,5 proc.), muzikinės raiškos galimybės turėtų būti

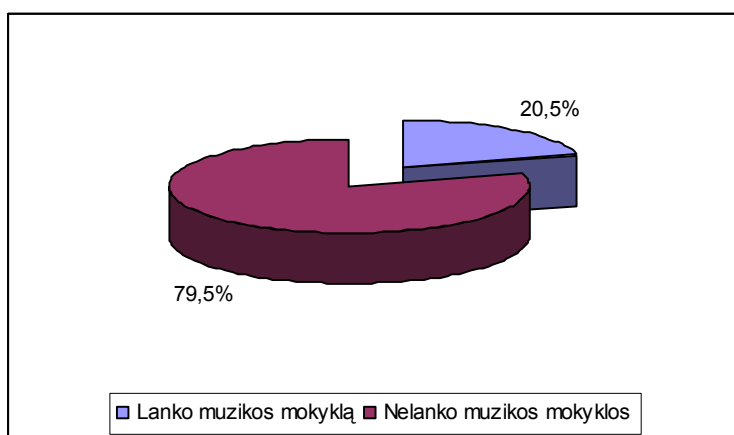

sudaromos klasės muzikinėje veikloje. Tyrimo tikslui atskleisti šis demografinis kintamasis svarbus kaip vienas iš veiksnių, atspindinčių mokinių įtraukimą į muzikinę veiklą.

4 lentelė

Lankančių muzikos mokyklą skaičius (N=39)

Muzikos mokyklos lankymas	Respondentų sk.	Proc.
Lanko muzikos mokyklą	8	20,5 %
Nelanko muzikos mokyklą	31	79,5 %
Iš viso:	39	100,0 %

4 pav. **Muzikos mokyklą lankančių mokinių procentinis pasiskirstymas (N=39)**

Analizuojant kitą demografinį kintamąjį, kuriuo buvo siekiama nustatyti mokinių skaičių lankančių muzikos (klasės meninį) būrelį (žr. 5 lentelę), atsiskleidžia tyrimo rezultatams svarbi informacija. 4a klasėje 65 proc. mokinių lanko savo klasės meninį būrelį. Mokiniai ruošia menines programėles mokyklos renginiams, stato lėlių teatro spektaklius, klasė muzikuoja mokyklinėmis dūdelėmis, išmoktas daineles bei kūrinėlius atlieka pasirodymų metu.

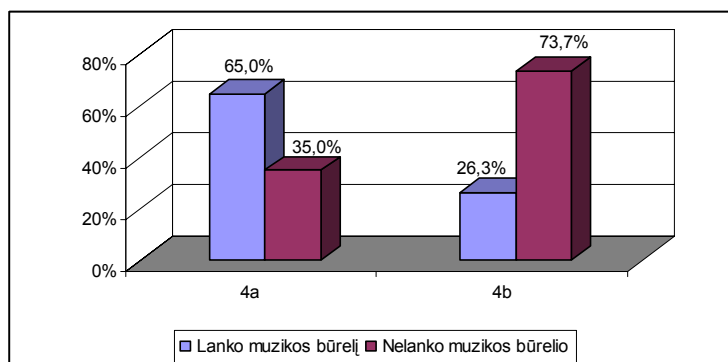
Galima konstatuoti, jog šie veiksniai ypatingai svarbūs mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimui(si). Šiuo atveju pabrėžtina mokytojo, dirbančio pradiniam ugdymo etape, kaip muzikos specialisto kompetencija. Mokytoja muzikos pamokų metu akompanuoja pianinu, mokiniai dažnai repetuoja scenoje. Mokinių muzikinės veiklos patirtis kryptingai veikia jų poreikio raiškai formavimąsi. Įdomumą kelia tai, jog 35 proc. (žr. 5 pav.) šios klasės mokinių vis dėl to nėra pasirinkę savo klasės meninio būrelį. Šiuo atveju likusiems mokiniams galimybė dalyvauti muzikinėje veikloje sumažėja. Todėl šio klausimo duomenys reikšmingi ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) gairių numatymui.

Lankančių klasės meno būrelį skaičius (N=39)

Klasės meno būrelio lankymas	Respondentų sk.	Proc.
Lanko klasės meno būrelį	18	46,2 %
Nelanko klasės būrelio	21	53,8 %
Iš viso:	39	100,0 %

Vertinant kitos klasės mokinių atsakymus į klausimą kiek mokinių lanko meninį būrelį, pastebima visai kitokia tendencija. 5 pav. pateiktuose grafikuose matyti, jog išsiskiria klasių mokinių lankančių meninį būrelį atsakymų variantai. 4b klasėje mokinių, lankančių būrelį skaičius (26,3 proc.) yra beveik toks pat, kaip 4a klasės nepasirinkusių skaičius (35,0 proc.).

Klasės meninis būrelis, tai popamokinės veiklos užsiėmimas. Šių užsiėmimų metu pradinė klasių mokytojai gali pasirinkti muzikos, dramos, šokio ar apjungiantį šias meno sritis ugdymą (tokią galimybę suteikia papildomam ugdymui skiriamų valandų paskirstymas).

5 pav. Pasirinkusių klasės būrelį pasiskirstymas pagal klases (N=39)

Apibendrinant galima konstatuoti, jog vienoje tiriamojoje klasėje nors ir išlieka 35 proc. mokinių nedalyvaujančių bendroje klasės meninėje veikloje, tačiau didesnis procentas dalyvaujančių atskleidžia klasės meninę veiklą kaip aktyvią ir įvairią. Mokiniai turi galimybę dalyvauti raiškoje, veikti komandinėje aplinkoje. Tokie duomenys rodo, kad aktyvumas skatina mokinių norą muzikuoti, kurti, vaidinti ar šokti. Šios veiklos metu formuojami komandinės veiklos įgūdžiai.

Duomenys atspindintys kitos klasės atsakymus, leidžia teigti, jog mokiniai praranda galimybę dalyvauti muzikinėje raiškoje, neišgyvenama sceninė bei kūrybinė patirtis. Nedalyvavimas koncertuose ar pasirodymuose neskatina mokinių poreikio raiškai. Kaip teigia dauguma įžymių muzikinio ugdymo procesą nagrinėjančių autorių, būtent jaunesniame mokykliniame amžiuje turi būti suformuotas poreikis sąveikai su muzika. Nes šiame amžiaus tarpsnyje kūrybinė, saviraiškos iniciatyva ypač ryški. Neskatinamas šis poreikis silpsta, o vyresnėse klasėse labai dažnai ir išnyksta.

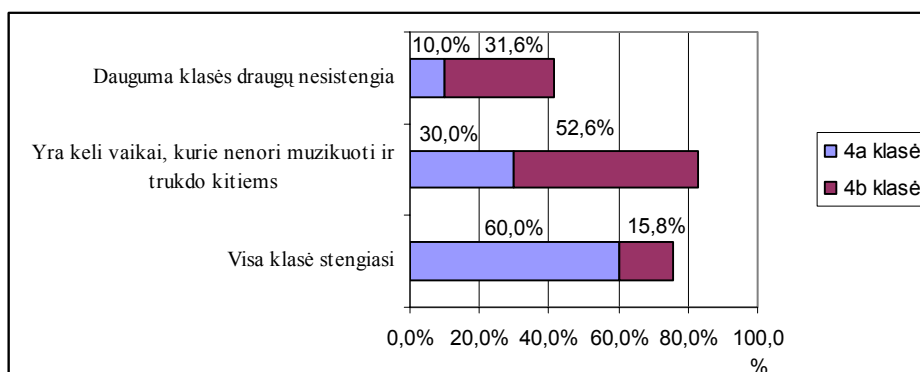
Siekiant išsiaiškinti klasės kaip bendruomenės, ir mokinių, kaip individų, pastangas bendroje muzikinėje veikloje, pateiktas klausimas, kuriame tiriamųjų buvo prašyta nurodyti jiems tinkantį variantą (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Respondentų požiūris į klasės mokinių pastangas veikloje (N=39)

Klasės veiklos įvertinimas	Respondentų sk.	Proc.
Visa klasė stengiasi	15	38,5 %
Yra keli vaikai, kurie nenori muzikuoti ir trukdo kitiems	16	41,0 %
Dauguma klasės draugų nesistengia	8	20,5 %
Iš viso:	39	100,0 %

Didesnio procento atsakymų dalis 41 proc. rodo, kad klasėje yra *keli vaikai, kurie neturi intereso muzikuoti*. Galima išvelgti, jog nenorą dalyvauti veikloje dažnai sąlygoja žemesnė mokinių motyvacija, veiklos organizavimo klasėje ypatumai.

6 pav. Bendros klasės veiklos įvertinimas pagal klases (N=39)

Įdomu pastebėti (6 pav.), jog 4a klasėje nenori muzikuoti 30 proc. vaikų, tuo tarpu 4b klasėje šios veiklos atsisako 52,6 proc. mokinių. Manančių, jog *dauguma klasės draugų nesistengia* atsirado ir 4a klasėje 10 proc. 4b klasėje šį atsakymo variantą rinkosi 31,6 proc. mokinių. Vis dėl to palankiausiai *visos klasės pastangas* įvertina 4a klasės mokiniai. 60 proc. teigia, kad visa klasė stengiasi ir 15,8 proc., kad nesistengia.

Šiuo klausimu buvo siekiama, kad mokiniai įvertintų visos klasės pastangas muzikinėje veikloje. Tuo pabrėžiant bendros klasės muzikinės veiklos aktyvumą bei darną. Gauti duomenys rodo, kad muzikinė veikla klasėse organizuojama skirtingai. Mokinių atsakymuose atskleidžiamas *noras ar nenoras* dalyvauti muzikavime rodo tendenciją, jog galbūt klasės muzikinė veikla ne visada atitinka vaikų lūkesčius. Šiuo požiūriu ši tendencija taip pat gali būti įvardijama kaip svarbi, kitame tyrimo etape atliekamo ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) prielaida.

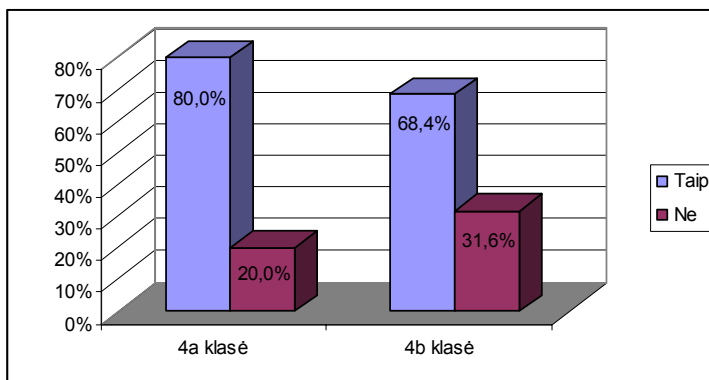
Mokinių muzikinės raiškos poreikio atskleidimo analizei reikalingas ir svarbus atliekamos, klausomos muzikos vertinimo diagnozavimas. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams turėtų būti svarbus estetiškumo elementas, susijęs su jų išgyvenimais ir emocijomis, gebėjimu emociškai reaguoti į muziką, kurios jie klausosi, groja ar dainuoja. Siekiant išsiaiškinti, kiek mokiniams muzikuojant yra svarbus estetiškas motyvas, tiriamųjų atsakymai buvo analizuojami pateikus klausimą: *ar jaučiamas pasigėrėjimas atliekant, klausant muzikos*.

7 lentelė

Respondentų požiūris į muzikos klausymą, muzikavimą (dainavimą, grojimą) (N=39)

Jaučiamas pasigėrėjimas atliekant, klausant muzikos	Respondentų sk.	Proc.
Taip	29	74,4 %
Ne	10	25,6 %
Iš viso:	39	100,0 %

Atsakant į šį klausimą didesnę dalis mokinių (žr. 7 lentelę) nurodė, jog jiems svarbu jausti pasigėrėjimą atliekant, klausant muziką. Vertinant šį tiriamųjų pasirinkimą svarbu pabrėžti, jog šio amžiaus mokiniams būdingas emociškas, spontaniškais proveržiais pasireiškiantis reagavimas į veiklą. Mokiniams priimtinesnė aktyvi, siekiant kūrybiškumo bei saviraiškos veikla.

7 pav. Estetinis reagavimas į atliekamą, klausomą muziką pagal klases (N=39)

Remiantis duomenimis pateiktais 7 pav., galima teigti, jog nepaisant muzikinio ugdymo organizavimo specifikos bei skirtumo pradinėse klasėse, mokiniams svarbus estetiškas *atliekamos bei klausomos muzikos motyvas*. Tikslesnių tendencijų nustatymui, jog mokinių poreikis muzikinei raiškai šiose klasėse yra, buvo pateiktas klausimas *ar patinka koncertuoti pasirodyti scenoje*. Šiuo klausimu buvo siekiama sužinoti ar dalyvavimas koncertuose, sceninė patirtis gali įtakoti mokinių poreikį muzikinei raiškai. Siekiant detaliau išanalizuoti šiuos poreikio muzikinei raiškai skatinančius veiksnius, tyrimui neatsitiktinai buvo pasirinktos skirtingos klasės. 8lentelėje pateikti duomenys atspindi nevienodus noro koncertuoti, pasirodyti scenoje klasių mokinių atsakymus.

Analizuojant muzikinės raiškos poreikio formavimą skatinančius bei ribojančius veiksnius, svarbi tyrimui informacija, atskleidžianti noro muzikuoti, pasirodyti scenoje aspektą. Muzikinės raiškos poreikio skatinimui svarbus saviraiškos veikloje motyvas. Malonių išgyvenimų patirtis pasirodymų metu skatina mokinių aktyvumą. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad malonumas, smagumas – motyvuoja veikti. Jei vaikas nepatiria teigiamų emocinių išgyvenimų, smagumo akimirklų muzikinės raiškos metu, tai jis negalės ugdytis poreikio dalyvauti muzikinėje veikloje, įgyti muzikinių patyrimų.

8 lentelė

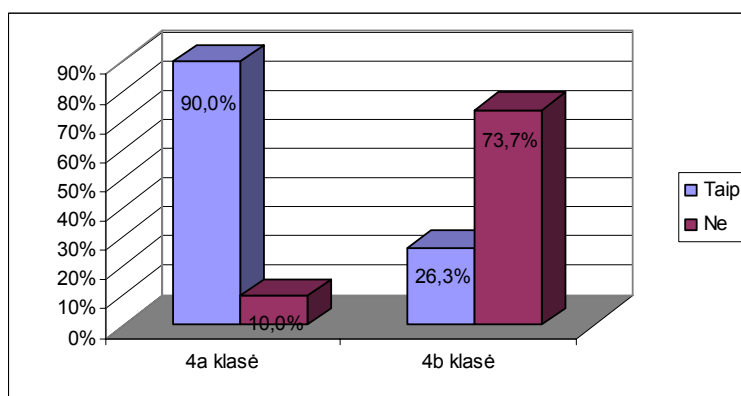
Respondentų noras koncertuoti, pasirodyti scenoje (N=39)

Man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje	Respondentų sk.	Proc.
Taip	23	60,0 %
Ne	16	40,0 %
Iš viso:	39	100,0 %

Tyrimo rezultatai pateikti 8 paveiksle atskleidžia įdomų dėsningumą, jog galimybė dalyvauti klasės renginiuose, meninėse programėlėse, labiau skatina 4a klasės mokinius koncertuoti, pasirodyti scenoje. Šį veiksni, motyvuojantį dalyvauti raiškoje, atskleidžia net 90 proc. klasės mokinių. Tuo tarpu 4b klasės mokinių atsakymai skiriasi. 73,7 proc. tiriamųjų nurodė, kad nepatinka koncertuoti ir pasirodyti scenoje.

Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, jog mokiniams patinka dalyvauti muzikinėje raiškoje, kai skatinama aktyvi klasės muzikinė veikla. Šio veiksnio skatinimas, įgyjama patirtis, viena iš poreikio muzikinei raiškai formavimo sąlygų.

Analizuojant kitos klasės atsakymų duomenis, galima daryti prielaidą, jog neišgyventa raiškos patirtis gali menkinti poreikio formavimąsi. Šiuo atveju tenka pabrėžti, jog nesuteikiant mokiniams saviraiškos galimybių žemesnėse klasėse, vyresniame mokykliniame amžiuje gali atsirasti drovumo, nepilnavertiškumo, scenos baimė.

8 pav. Mokinių noro koncertuoti, pasirodyti scenoje pasiskirstymas pagal klases (N=39)

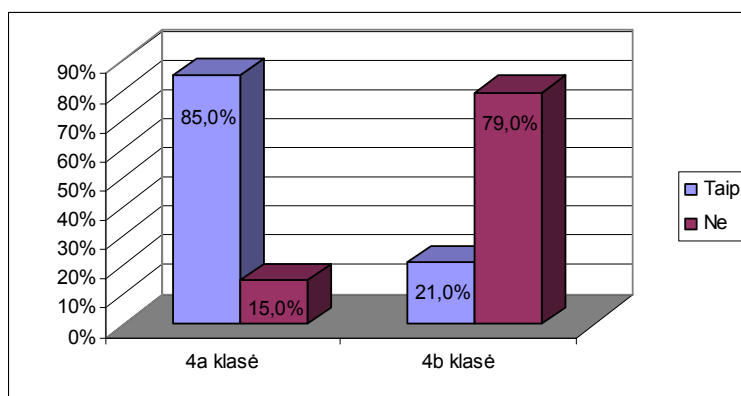
Duomenys 8 pav. sudarė galimybę atskleisti dviejų klasių gana skirtingą muzikinės veiklos aktyvumą. Vertinant klasės aktyvumo, galimybių mokiniams dalyvauti raiškoje, kaip ribojančius veiksnius, galima teigti, jog šie veiksniai turi įtakos mokinių muzikinės veiklos poreikio formavimui(si).

Rezultatai pateikti 9 lentelėje rodo tendenciją, jog mokiniams *nepatinka koncertuoti, pasirodyti scenoje* dėl praktikos šiai veiklai stokos. Šie duomenys svarbūs siekiant nustatyti nenoro dalyvauti muzikinėje raiškoje priežastis. Vertinant abiejų klasių tyrimo duomenis, išryškėja galimi mokinių muzikinės raiškos poreikį ribojantys veiksniai. Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kaip klasės muzikinė veikla gali formuoti mokinių muzikinės raiškos poreikį. Tyrime kaip tik ir buvo pateikti diagnostiniai klausimų blokai, leidžiantys išsiaiškinti minėtus veiksnius. Viename bloke siekiant atkleisti mokinių poreikio muzikinei raiškai dėsningumą, kitame klasės muzikinės veiklos aktyvumą bei jį sąlygojančius veiksnius. Klausimas apibūdinantis respondentų *požiūrį į muzikavimą kartu su klasės draugais* pateikia tyrimui reikšmingą informaciją.

9 lentelė

Respondentų požiūris į muzikavimą kartu su klasės draugais (N=39)

Man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje	Respondentų sk.	Proc.
Taip	21	53,9 %
Ne	18	46,1 %
Iš viso:	39	100,0 %

9 pav. **Mokinių požiūrio muzikuoti drauge su klasės draugais pasiskirstymas pagal klases (N=39)**

Lyginant abiejų klasių atsakymų (žr. 9 pav.) variantus, stebina mokinių neigiamas požiūris į muzikavimą kartu su klasės draugais (79 proc.). Tokį atsakymo pasirinkimą galėtų lemti, jog 73,7 proc. (žr. 5 pav.) 4b klasės mokinių nelanko klasės meninio būrelio. Tačiau ir nelankant popamokinio būrelio, pradinių klasių mokiniai turi dvi savaitines muzikos pamokas,

kurių metu klasės muzikinė veikla turėtų sistemingai vykti. Vėl gi tenka pabrėžti, jog muzikinės veiklos organizavimo problemos pradinėse klasėse vis dar išlieka aktualios.

Taip pat anketinėje apklausoje buvo pateiktas klausimas, *ar mokiniai muzikinės veiklos metu gali pasidalinti, pasikalbėti apie patirtus išgyvenimus*. Mokslinėje literatūroje pabrėžiamas bendravimo motyvas, kaip svarbus skatulus muzikinės veiklos metu. Bendravimas – esminis mokymo proceso struktūros, tikslų siekimo komponentas, nes nuo jo priklauso įvairių veiklos būdų panaudojimo sėkmė. Bendravimas apima tarpasmeninius mokytojo – mokinio, mokytojo – kolektyvo, mokinių – mokinių santykius. Ypatinę reikšmę šiems santykiams turi emocinė klasės būsena, mokytojo gebėjimas valdyti mokinių emocijas, jas panaudoti mokymo – mokymosi ir auklėjimo tikslų siekimui. Šis klausimas buvo pateiktas siekiant išsiaiškinti bendravimo motyvo svarbą mokiniams muzikinės veiklos metu. Muzikos mokytojas turi išskirtinę galimybes su muzikos bei muzikinės veiklos pagalba pasiekti bendrumo jausmą klasėje.

Rezultatai rodo, kad tokio amžiaus vaikai atviri, linkę dalintis savo patyrimais su bendraklasiais. Tai itin svarbu formuojant komandinės veiklos įgūdžius. Klausimu *ar mokiniams įdomu atlikti įvairias užduotis*, buvo siekiama sužinoti mokinių interesus – norą patirti naujų įspūdžių. Šis aspektas svarbus mokinių vaizduotės lavinimo, teigiamų emocijų patyrimo požiūriu. Tuo būdu skatinimas ir formuojamas pažintinių interesų realizavimas į raiškos lygmenį.

Anketinės apklausos duomenys rodo, kad raiškos poreikio formavimąsi įtakoja mokinių dalyvavimas muzikinėje veikloje, šios veiklos įvairiapusė patirtis, klasės muzikinės veiklos organizavimas. Siekiant nustatyti mokinių raiškos klasės muzikinėje veikloje aktyvumą, anketoje buvo pateiktas kitas klausimų blokas, apimantis klasės muzikinės veiklos aspektus.

Analizuojant mokinių muzikinės raiškos poreikį skatinančių bei ribojančių veiksnių sąryšį su tiriamųjų demografiniais rodikliais, rasta poreikio muzikinei raiškai priklausomybė nuo klasės muzikinės veiklos organizavimo, kaip veiksnio, motyvuojančio muzikinės raiškos formavimą(si).

Didžiąją dalį švietime veikiančių ryšių tarp kintamųjų, sunku suprasti priežastingumo požiūriu dėl vis didėjančios įvairiausių neatpažintų kintamųjų, ir tyrimams su dalyviais žmonėmis būdingų paklaidų įtakos. Viena vertus, daug ką apie švietimo procesą galima sužinoti ir daug kas sužinota tyrinėjant vieno kintamojo koreliacinį ryšį su kitu kintamuoju.

Kita vertus, atliekant diagnostinį tyrimą kintamųjų ryšio stiprumas negali faktiškai parodyti priežastingumo, jis gali nurodyti tokius ryšius, kuriuos patartina toliau patyrinti eksperimentinio (šiam darbe ugdomojo) tyrimo būdu (Charles, 1999, p.285).

Atliktame diagnostiniame tyrime buvo siekiama nustatyti galimą ryšį tarp dviejų kintamųjų, t.y. mokinių poreikio atskleidimo muzikavimui bei mokinių raiškos galimybių klasės muzikinėje

veikloje. Iškeltai prielaidai patikrinti, anketinėje apklausoje buvo sudaryti reikalingai informacijai gauti klausimų blokai. Į kiekvieną klausimą mokiniai turėjo pasirinkti atsakymų variantą *taip* arba *ne*. Teigiami atsakymai buvo koduojami 1 balu, neigiami – 0 balų. Susumavus kiekvieno vaiko teigiamus atsakymų variantus abiejuose klausimyno blokuose gautos apklausos balų poros. Atlikus statistinę duomenų analizę kompiuterine programa SPSS-PC (*Statistical Package for Social Sciences*) buvo paskaičiuotas koreliacijos (dviejų kintamųjų statistinio ryšio stiprumo matas <http://lt.wikipedia.org/wiki/Koreliacija>) koeficientas $r = 0,77$ su reikšmingumo lygiu $p < 0,00$. Šis dydis parodo, kad tarp tirtų kintamųjų yra stiprus teigiamas ryšys. Tai reiškia, kad didėjant vienam kintamajam, pastebimai didės ir kitas. Kadangi paskaičiuota koreliacija neparodo vienareikšmio ryšio tarp dviejų kintamųjų, būtinas kitas tyrimo etapas – ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas).

Diagnostinio tyrimo klausimyne kai kurie klausimai buvo pateikti kaip orientaciniai, siekiant tiksliau surinkti tolimesnei tyrimo hipotetinei prielaidai patikrinti reikiamus duomenis. Todėl, kitų klausimų surinktų duomenų rezultatai interpretuojami atsižvelgiant į pateikto teiginio tikslingumą.

2.3. Mokinių raiškos galimybių diagnostika klasės muzikinėje veikloje

Antruoju klausimų bloku buvo siekiama ištirti klasės veiklą muzikos pamokoje, susidaryti nuomonę apie pamokos organizavimo ypatumus, išsiaiškinti mokinių raiškos galimybes klasės muzikinėje veikloje, dalyvavimą koncertuose bei sceninės patirties įgijimą.

10 lentelėje pateikti šio bloko klausimai.

10 lentelė

Eil. Nr.	Klausimas
1	Prieš naujo kūrinėlio mokymąsi aptariame tekstą, melodiją, ritmą
2	Pamokos pabaigoje su mokytoja aptariame savo atliktą darbą
3	Pamokoje daugiau dainuojame ir grojame negu pildome muzikos pratybų sąsiuvinius
4	Išmokus kūrinį panaudojame per mokyklos bei klasės renginius
5	Dažnai repetuojame scenoje
6	Dažnai per pamokas pakartojame išmokus kūrinėlius
7	Klausome kompozitorių sukurtos muzikos
8	Kartais kūrybines užduotis atliekame grupelėse
9	Prieš pradėdant mokyti naują kūrinėlį mokytoja pati pademonstruoja (pagroja, padainuoja) jį
10	Dažnai su mokytoja pakalbame apie muziką ir jos grožį

Lemiamas veiksnys, kuriant palankią mokymuisi aplinką, yra mokytojo gebėjimas įvertinti visų klasės mokinių interesus, polinkius, žinių ir gebėjimų lygį, ir į jį atsižvelgti. Planuojant veiklą bei ją įgyvendinant turėtų būti išlaikomas sistemingo ugdymo proceso principas (parenkant temas, kūrybines užduotis, jas pateikiant, derinant, nuosekliai išdėstant). Ugdomąja muzikine veikla ir pedagoginiu bendravimu skatinama, kad moksleiviai kūrybine muzikine raiška bendrautų su kitais suvokėjais (draugais, mokytoju), patirtų muzikinio pažinimo ir dvasinio ryšio teikiamą pasitenkinimą.

Siekiant, kad muzikinio ugdymo įtaka moksleivio asmenybei būtų gilesnė ir įvairiapusiškesnė, svarbu, jog per raišką įgytą patirtį mokiniai apmąstytų ir įsisavintų savo interesų, poreikių, vertybinių nuostatų kontekste. Todėl, reikšminga muzikinės veiklos grandis, skatinimas išsakyti savo išpūdžius, nuotaikas, vaizdines asociacijas, estetinį vertinimą, susijusius su pačiu raiškos procesu (norais, ketinimais, sumanymais, realizavimo sunkumais). Apmąstant įgytą patirtį pereinama ir prie platesnių socialinių, dorovinių, psichologinių problemų svarstymo.

Mokslinėje literatūroje (Galkienė, 2005; Kontautienė, 2006; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003; Vink, 2001) pabrėžiamas bendravimo veikloje motyvas, kai bendravimo procesas gimsta iš bendros veiklos poreikio. Bendravimas – esminis mokymo proceso struktūros, tikslų siekimo komponentas, nes nuo jo priklauso įvairių veiklos būdų panaudojimo sėkmė. Bendravimo įgūdžiams ugdyti itin svarbus bendradarbiavimą skatinančios veiklos organizavimas, darbas grupelėse, komandose. Kūrybiškai pasinaudojant šio amžiaus vaikų psichofiziniais ypatumais, poreikiu judėti, spontaniškai reikšti mintis, pirmenybė teiktina aktyviam muzikavimui. Tuo būdu skatinant muzikinės raiškos poreikio formavimąsi.

Siekiant surinkti orientacinę informaciją apie muzikos pamokoje vykstančią veiklą, jos poveikį kiekvieno klasės mokinio muzikinės raiškos poreikio formavimuisi, buvo pateiktas antrojo bloko klausimynas (žr. 10 lentelė). Klausimais *prieš naujo kūrinėlio mokymąsi aptariame teksta, melodiją, ritmą; pamokos pabaigoje aptariame savo atliktą darbą*, buvo siekiama susidaryti nuomonę ar ugdymo procese kreiptinas dėmesys į veiklos aptarimą. Teiginiu *dažnai su mokytoja pakalbame apie muziką ir jos grožį*, buvo siekiama išsiaiškinti muzikos suvokimo, jos estetinio grožio ugdymą muzikinėje veikloje. Vis dar šiandieninėje mokykloje aktualių pradinių klasių mokytojų muzikinio pasirengimo lygio aspektu, klausimyne buvo pateikti klausimai: *pamokoje daugiau dainuojame ir muzikuojame negu pildome muzikos pratybų sąsiuvinius; dažnai pakartojame išmokus kūrinėlius; klausome kompozitorių sukurtos muzikos; dažnai kūrybines užduotis atliekame grupelėse, komandose*. Tuo būdu, siekiant išsiaiškinti, kokia veikla dažniausiai muzikos pamokoje dominuoja.

Atsakymų duomenys buvo panaudoti, kaip vieno iš veiksnių, mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo prielaidai patikrinti. Pabrėžtina, jog tiriamų klasių parengtis muzikinei

veiklai skirtinga. Vienos iš tiriamų klasių aktyvesnio, kitos klasės požiūriu, dalyvavimo muzikinėje veikloje (65 proc. 4a klasės mokinių lanko klasės meninį lėlių teatro būrelį) galima teigti, jog mokiniams aktualūs teiginiai: kartais *išmoktus kūrinčius atliekame mokyklos bei klasės renginiuose*.

Atlikus diagnostinį tyrimą galima konstatuoti, kad tyrimo duomenys atskleidė mokinių muzikinės raiškos poreikį skatinančius bei ribojančius veiksnius, jog poreikio raiškai priklausomybė didele dalimi sąlygojama nuo klasės muzikinės veiklos aktyvumo bei organizavimo, kaip veiksnio, motyvuojančio mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi. Siekiant pagrįsti nurodytus teiginius bei patvirtinti darbo hipotetinę prielaidą būtinas kitas tyrimo etapas – ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas).

3. MOKINIŲ MUZIKINĖS RAIŠKOS POREIKIO FORMAVIMO KLASĖS MUZIKINĖJE VEIKLOJE UGDOMASIS EKSPERIMENTAS (VEIKLOS TYRIMAS)

3.1. Ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) planas ir tyrimo imties charakteristika

Išsiaiškinus mokinių muzikinę raišką skatinančius bei ribojančius veiksnius, jog klasėse vyksta skirtingai organizuojama muzikinė veikla, buvo pereita prie antrojo tyrimo etapo – ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo). Siekiant suprasti **mokinių muzikinės raiškos bendroje klasės muzikinėje veikloje savitumus, atsiradusias reikšmes, motyvus, emocijas**, atliktas ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas). Šiame kokybiniame tyrime dalyviai (mokiniai) ir tyrėjas (mokytoja) tapo tyrimo instrumentu, o tyrimo eigoje buvo konstruojamas ir kuriamas ryšys su tirama aplinka. Tai praktinės pakraipos tyrimas, pagrįstas veiksmais, nukreiptas į kurios nors situacijos valdymą (siekiant ją keisti arba patobulinti) arba tam tikros problemos sprendimą (Kardelis, 2005, p.301). Veiklos tyrimas – (Costello, 2003; Jurašaitė-Harbinson, 2004; Koshy, 2005; Pollard, 2006) tai mokytojo tyrimas, atliekamas konkrečioje klasės erdvėje, konkrečiu laiku, konstruojantis teoriją iš praktikos, sprendžiantis realias problemas, susijęs su asmeniu ar grupe, siekiant bendrais tikslais įtakoti ir tobulinti kasdieninę praktiką. Veiklos tyrimas organizuotas kaip ciklinis procesas, kuris apima planavimą, veiklą, stebėjimą, refleksiją, kai grįžtamosios informacijos dėka įtakojami pokyčiai.

Pasak J. Porter, P. Lacey (2005) vienas iš pagrindinių praktikų-tyrėjų aspektas yra tai, kad tiriamoji veikla įtraukiama į kasdieninę veiklą. Siekiant sistemingai formuoti mokinių muzikinės raiškos poreikius bei išgirsti kiekvieno klasės mokinio nuomonę apie vykusią pamoką,

dalyvavimą bendroje klasės muzikinėje raiškoje, patirtus išgyvenimus, kilusius sunkumus, asmeninę patirtį, norus ir pasiūlymus penktoje klasėje buvo vykdomas veiklos tyrimas.

Vykdamas tyrimą informacija buvo renkama analizuojant mokinių dienoraščius.

Eksperimentinis (veiklos) tyrimas apėmė šiuos etapus:

1. metodinių priemonių parengimas bei jų integravimas į ugdymo procesą.
2. tiriamųjų muzikinės raiškos poreikio diagnozavimas pritaikius skirtingas tyrimo metodikas (dienoraščius, rašinėlius, anketinę apklausą).

Eksperimentinis (veiklos) tyrimas vyko nuo 2006 m. rugsėjo iki 2007 m. balandžio mėnesio. Tyrime dalyvavo Šiaulių Zoknių pagrindinės mokyklos penktos klasės mokiniai (19 mokinių: 10 mergaičių, 9 berniukai). Tyrimo eigoje dalyvių muzikinės raiškos poreikio dinamiškai diagnozuoti buvo taikoma veiklos refleksijos metodika (mokinių dienoraščiai, rašinėliai).

3.2. Muzikinės raiškos poreikio dinamikos tyrimas mokinių dienoraščių analizės būdu

Ugdymo sėkmę lemia mokytojo individualybė. Jam susiformuoti turi suveikti daugybė elementų, tai ir dvasingumas, kūrybiškumas, meistriškumas, bendravimas, humaniškumas. Pažvelgus į šiuos žodžius, išnyra klausimas, o iš kur visų šių savybių pasisemti. Norėdamas patirti savo veiklos sėkmę, mokytojas turi būti patrauklus savo mąstymu, veiklos organizavimu bei įvairove. Pagaliau, jis pats turi tikėti savo skelbiamomis tiesomis. Tai reiškia, turi būti sąžiningu pats sau. Iš daugybės ugdymo sistemų, be abejo sunku atrasti tą, kuri būtų kelrode žvaigžde kasdieniniame darbe.

Muzikinis ugdymas grindžiamas humanistinės pedagogikos nuostatomis – padėti ugdytiniams suvokti savo asmeninės kultūros poreikius ir taip skatinti jo asmenybės tapumą ir sklaidą. Mokytojais buvo svarbu su mokiniais bendrauti ieškant bendrų interesų, muzikinės veiklos veiksena apipinant jiems aktualiomis temomis. Taip skatinant bendravimą, nuoširdų supratimą, pasitikėjimą. Patogu siekti tokio bendravimo ypač nedidelėje mokykloje, kuomet gerai pažįstami vaikai, jų socialinė aplinka. Ir siekis skatinti tokį bendravimą, išauga į intereso veiklai, raiškai, poreikio formavimą. Svarbus ugdymo principas – veikla jaučioje, pripildytoje supratimo, bendradarbiavimo, siekimo atsiskleisti, patirti džiaugsmą aplinkoje.

Muzikinis ugdymas reikalingas asmens kultūrai, ypač jo dvasinių vertybių sistemai turi būti papildomas raiška, ugdytinio savirealizacija. Taip skatinama ne tik asmens meninė branda, bet kartu ir savitas pasaulio matymas, kitoks jo suvokimas, kitokio pobūdžio kultūra, lyginant ją

su ta, kuri bręsta mokymo, pažinimo tikslais ribojamame procese. Mokiniai tikslingai saviraiškos poreikis, kaip sąlyga siekimams atrasti, išjausti, išgyventi.

Mokinių veikla klasėje sėkminga tada, kai ji suteikia galimybę kiekvienam klasės vaikui dalyvauti raiškoje. Muzikinės veiklos metu mokiniai stebi, išgyvena, mokosi suvokti muzikinio kūrinio prasmę. Muzikinės veiklos metu tenkinami ugdytinių meninio pažinimo interesai, turtinama emocinė patirtis, ugdoma jausmų raiškos kultūra. Bendroje klasės muzikinėje veikloje skatinamas asmenybės individualumo ir savarankiškumo atsiskleidimas.

Bendros veiklos refleksijoje akcentuojamas sėkmės patyrimo vertinimas bei numatomi pokyčiai. Ansdell, G. (cit. Cole, 2003, p. 86) pateikdamas „Muzikinių santykių schemą“ pažymi, kad muzika ir muzikiniai susitikimai apima mokinių ir pedagogų buvimą kartu ir pasidalijimą intencijomis, kai „Aš-Tu“ tampa „Mes“ ir tai virsta veiklos, mąstymo ir pojūčių visuma“.

Rašydamas veiklos dienoraštį, remdamasis savo patirtimi, mokinys konstravo, analizavo įvykių ir reiškinių reikšmes, kūrė savo paties subjektyvią tikrovę. Ryšys tarp mokinio turimų žinių ir naujos informacijos yra veiksnys, kuris veiklai suteikia asmeninio prasmingumo. Sąveikaujant tarpusavyje, bendraujant, kai mokinys lygina savo paties sampratas su kitų patirtimi, subjektyvūs potyriai tampa objektyviomis žiniomis. Šis modelis padeda suteikti prasmę jo patirčiai, kai mokinys, konstruoja savo mokymosi procesą. Mokytojo ir mokinių atliekamų refleksijų tikslas – suprasti svarbiausias klasės dinamikos bei individualių veiksmų, mokantis veikloje, ypatybes, išsiaiškinti, kiek ir kaip bendruomenės nariai prisideda prie bendros veiklos ir pokyčių inicijavimo.

„Būdama muzikos mokytoja, savo pamokose stengiuosi atskleisti muzikos reikšmę žmogui, jos prasmę vidiniam vaiko pasauliui. Prasmės įvardijimas didžiausias motyvacijos veiklai šaltinis. Visose klasėse stengiuosi, kad mokiniai patirtų džiaugsmą dainuodami, muzikuodami, kurdami, klausydami kūrinį. Stebint vaikų kasdienybę mokykloje, tarpusavio santykius pamokose, laisvalaikio minutėmis, dažnai pastebimos įvairios bendraamžių konfliktinės situacijos, jų sprendimų būdai. Neformali vaikų aplinka padiktuoja vienokias ar kitokias vertybines orientacijas. Esant tokiai įvairiapusei mokinių gyvenimo mokykloje įvairovei, šiais mokslo metais kilo mintis patyrinėti klasę kaip komandą, gebėjimą veikti bendradarbiaujant, bendros muzikinės veiklos aspektu.

Muzikinė patirtis, įgyta bendroje klasės veikloje, nukreipama į asmeninio patyrimo lygmenį. Šis bendros veiklos patyrimas apmąstomas asmeninės patirties požiūriu. Klasės emocinė būsena muzikinės veiklos metu, atskleidžia mokinių interesą atliekamai veiklai. Tokia veikla skatina vaikus aktyviai joje dalyvauti, patirti džiaugsmą, išgyventi klasės bendruomeniškumo jausmą. Ne visi vaikai gali drąsiai reikšti savo mintis, išsakyti norus ar savo pastebėjimus. Emocinių išgyvenimų raiška, patirta sėkmė ypatingai svarbi mokiniams, kurie

nepasitiki savo jėgomis, bijo drąsiai reikšti mintis, yra vadinami klasės „tyleniais“. Norint išgirsti kiekvieno klasės mokinio nuomonę apie vykusią pamoką, dalyvavimą muzikinėje raiškoje, patirtus išgyvenimus, kilusius sunkumus, asmeninę patirtį, norus ir pasiūlymus, buvo pasirinktas veiklos tyrimo metodas – mokinio dienoraštis“ (iš mokytojos asmeninio veiklos dienoraščio).

Dienoraščio rašymas

Dienoraščio rašymas – būdas fiksuoti muzikinėje klasės veikloje patirtus įspūdžius, jausmus, veiksmus ir nuomones. Viena vertus, dienoraštis yra privatus ir asmenišką dalykas. Kita vertus, siūlant mokiniams rašyti apmąstymų dienoraščius, jie tampa mokinių mąstymą atspindinčiu dokumentu. Bet kuriuo atveju verta turėti galvoje, kad kiekviename su veikla susijusiam dokumente atsispindi etiniai kitų žmonių interesai ir teisės.

Labai asmeniškame dienoraštyje galima vaizdingai ir šmaikščiai nupasakoti mintis ir jausmus. Jame galima saugiai jaučiantis išreikšti ir atskleisti emocinį ugdymo(si) aspektą. Tai būdas sistemingai samprotauti, analizuoti ir apmąstyti savo ir klasės veiklą. Dienoraštyje galima teikti pasiūlymus, tariamą pagalbą mokytojui, apskritai leisti į pokalbį su pačiu savimi. Tai vertingas dokumentas, nes prie išdėstytų minčių galima grįžti vėliau ir apmąstyti konkrečius dalykus. Dienoraštis gali būti tiesiog būdas išsikrauti, o gali reikšti ir daugiau. Jeigu jis rašomas, vadinasi, tai dokumentas, kurį galima analizuoti.

Mokinių dienoraščių analizė

Suprantama, analizuoti įmanoma tik tada, kai dienoraščiai rašomi. Rašydami vaikai išdėsto savo mintis ar įspūdžius apie veikloje patirtus dalykus. Dienoraščiai gali būti kuo įvairiausi, pavyzdžiui, darbo, kurį vaikas ketina atlikti, pradinis planas arba paaiškinimas, kodėl taip reikia daryti. Galima aprašyti, kas buvo padaryta, kas dėl to pasikeitė ir kodėl. Galima analizuoti, kokios žinios buvo panaudotos, ko buvo išmokta ir kas patirta. Toliau vaikai gali pakomentuoti, kas patiko arba ne, kas buvo naudinga arba ne. Galiausiai dienoraštyje jie gali papasakoti, ko dar norėtų. Tai mokytojui suteikia galimybę reaguoti į juose keliamus klausimus. Dienoraščio rašymui pamokoje turi būti suplanuotas laikas. Tai vienas iš bendradarbiavimą skatinančių procesų. Mokinys rašydamas savo mintis tikisi mokytojo supratimo bei reagavimo, mokytojas iš mokinių tikisi atvirumo bei atsakingumo. Tai dialogu grindžiama veikla, naudinga mokinių muzikinės raiškos poreikių formavimui. Juolab, kai vaikas įsuptas į bendrą klasės muzikinę veiklą, aktualus tampa tos veiklos aptarimas.

Muzikinės veiklos (pamoka, repeticija) pabaigoje mokiniai rašydavo dienoraščius, kuriuose apmąstydavo klasės veiklą bei savo patyrimą toje veikloje. Taip vykdomas asmenine patirtimi grindžiamas muzikinės raiškos ugdymo procesas. Bendra klasės veikla pasitelkiama kaip individualių muzikinės raiškos poreikių formavimo priemonė. Akcentuojant bendrą klasės

muzikinę veiklą vis dėlto svarbiausias dėmesys išlaikomas vaikui ir jo individualiai muzikinės raiškos plėtotei. Rašydamas veiklos dienoraštį, remdamasis savo patirtimi, mokinys konstruoja įvykių ir reiškinių sąvokas. Ryšys tarp mokinio turimų žinių ir naujos informacijos yra veiksnys, kuris veiklai suteikia asmeninio prasmingumo. Mokinys, rašydamas veiklos dienoraštį, kuria savo paties subjektyvią tikrovę. Šis modelis padeda suteikti prasmę jo patirčiai. Sąveikaujant tarpusavyje, bendraujant, kai mokinys lygina savo paties sampratas su kitų patirtimi, subjektyvūs potyriai tampa objektyviomis žiniomis. *Konstruktivus mokymasis* reiškia, kad mokymasis yra procesas, kurio ašis yra mokinys, kurio pažinimo procesai leidžia jam kurti reikšmes. Savo veiklos dienoraščiuose mokiniai turi galimybę mokantis konstruoti subjektyvias asmenines prasmes. Savo paties arba grupės elgesio ir su tuo susijusių psichologinių bei socialinių reiškinių analizę įprasta vadinti *refleksija*. *Refleksijos tikslas* – suprasti svarbiausias grupės dinamikos bei individualių veiksmų mokantis ypatybes, taigi ir išsiaiškinti, kiek efektyviai komandos nariai prisideda prie bendros veiklos, siekiant grupės tikslų.

Pažymėtina emocijų išgyvenimų reikšmė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psichofizinei brandai. Mokinio statusas, besiformuojantys nauji santykiai su mokytoju, klasės draugais yra susiję su stipriais emociniais išgyvenimais. Žaidybiniėje, improvizacinėje, mokomojoje, komunikacinėje veikloje vaikai patiria ir raiškiai išoriškai išreiškia (judesiais, intonacija, mimika) džiaugsmo, pasitenkinimo, žavėjimosi, liūdesio, baimės ir kt. emocijas. Pastarosios nors yra nepastovios, trumpalaikės, pasižymi intensyvumu. Apskritai visa jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų veikla bei suvokimas nuspalvinti emocijomis išraiškomis. Šio amžiaus mokiniai jautriai reaguoja į įvairius gyvenimo įvykius, tiesiogiai ir atvirai išoriškai reiškia savo išgyvenimus. Labiausiai išgyvenama dėl žaidimų ar bendravimo metu patiriamų sėkmių bei kylančių sunkumų, mokymosi rezultatų, mokytojo ar bendraamžių vertinimų.

Su 5b klasės mokiniais jau buvome susipažinę ankstesniais metais, meninio ugdymo pamokėlėse pradinėse klasėse. Keletas mokinių pradinėje mokykloje lankė chorelį. Taigi puiki proga pažinti ir patyrinėti klasę, kuri beje dar įtakojama ir adaptacinio laikotarpio, pasikeitus klasės vadovui ir įprastai klasės aplinkai. Svarbiausias tikslas – veikti bendradarbiaujančios klasės principu. Veiklos forma – muzikos pamoka, repeticijos, pasiruošimas klasės koncertui, dalyvavimas mokyklos renginiuose.

Mokiniai susidomėjo pasiūlyta mintimi, jog pamokos pabaigoje savo mintis, išgyvenimus, pasiūlymus galės parašyti dienoraščiuose (dienoraščio pavyzdys pateiktas darbo 2 priede). Vaikai aktyviai dalyvavo pokalbyje, kokia turėtų būti jų klasė, ką kiekvienas turėtų padaryti, kad klasė būtų draugiška, aktyvi, kūrybinga. Mokiniai net sugalvojo klasės šūkį: „Mūsų klasė – draugiška komanda!“ Aptarė komandos sampratą, draugiškumo principus. Pritarimą savo

mintis rašyti dienoraštyje, sąlygojo smalsumas, noras ir galimybė atsiskleisti, įvertinti, išsakyti, nesibaiminant atvirų bendraamžių pastabų.

Atsižvelgiant į mokinių amžių, muzikinės veiklos metu buvo taikomos, sukuriamos įvairios žaidybinės bei improvizacinės situacijos. Pvz. grodami maršą, pauzių metu vaikai turėdavo išmesti į orą ir pagauti savo dūdeles; įsijausti į menamo herojaus vaidmenį ir imituoti jo būseną (pvz. skambant ramiai muzikai išnykti) ir t.t. Atsižvelgiant į kokybinio tyrimo metodologinius reikalavimus, darbe pateikiamos netaisytos mokinių dienoraščių citatos, mokinių emocinės būsenos išraiškos.

Siekiant išmokyti vaikus apmąstyti, analizuoti ir apibendrinti savo, klasės draugų, mokytojos veiklą bei ją įtakoti, tyrimo pradžioje mokiniams buvo pateikta struktūruota dienoraščio forma. Numatytos bei išskirtos kategorijos: **patirta sėkmė, norai, kilę sunkumai, pokyčių būtinybė, asmeninė patirtis, klasės veiklos vertinimas.**

Kategorijoje *Patirta sėkmė* dažniausiai atsiskleisdavo mokinių išmokimo, atlikimo (*Man pavyko: padainuoti; pagroti; mintinai dainuoti; mintinai pagroti; ritmiškai atlikti; sugauti dūdelę; ištaisyti klaidą; gerai padainuoti, pagrot;*.) akcentavimas.

Pastebima įžvalga, jog mokinių dienoraščiuose ypatingai atsispindi noras būti geriausiu, neklystančiu. Gerų mokėjimų ir įgūdžių formavimasis neabejotinai svarbus ugdymo procese, tačiau emocijų, kilusių iš mokėjimų ir įgūdžių patirties įvardijimas, mūsų mokiniams atrodo nėra svarbus ir akcentuotinas. Mokiniams reikia išgyventi teigiamas emocijas, kurios skatina bei motyvuoja tolimesnei veiklai, tačiau susiduriama su pasireiškusių emocijų būsenų išreiškimu.

Galima manyti, kad vaikams tiesiog sunku, arba jie neįpratę savo išgyvenimų išreikšti žodžiais. Nors mokytojui nėra sudėtinga emocijas išreikšti išraiškas įžvelgti vaikų akyse, mimikoje, elgesyje, bet kur kas svarbiau yra mokyti savo jausmus, patirtus išgyvenimus raiškiai išsakyti.

Tyrimo eigoje pastebėta, jog keletas mokinių stengiasi akcentuoti savo sėkmę naudodami šalia patirtos veiklos būdvardines formas: „*gražiai; šauniai; linksmi; susikaupus išklaudyti; tvirtai sugauti dūdelę; sklandžiai; svajojant; apsidžiaugiau*“. Mokiniams svarbu kaip jiems sekasi muzikinėje veikloje. Julija dėl lūžusios rankos tris savaites negalėjo groti dūdele. Todėl buvo įdomu stebėti, kaip savo sėkmę mergaitė įvardins pradėjusi kartu su klase muzikuoti dūdele. Savo dienoraštyje ji rašo: „*Kai buvo lūžusi ranka, negalėjau groti. O dabar pavyko iškart*“ Pastebimas mergaitės jaudulys, kaip pavyks įveikti kliūtį bei pasigėrėjimas išgyventa, laukta sėkme. Asmeninis sėkmės patyrimas skatina pasitikėjimą savimi, norą dar sykį išgyventi patirtą jausmą. Tai labai svarbu siekiant skatinti vaikų interesus veiklai.

Taip pat iš mokinių pasisakymų, susijusių su patirta sėkme veikloje, galima išskirti ir asmeninį savęs sutapatinimą su klasės kolektyvu. Alina pažymi, kad jai pavyko „*groti su visais*“

vaikas išgyvena jaudulį, ar man pavyks neišsiskirti iš kitų, būti nepastebėtam, jei nepavyktų. Išgyvenant tokius jausmus, žmogus akcentuoja, nori parodyti, kad jam pavyko. Šioje situacijoje, Alina džiaugiasi savo asmenine sėkme, bet tuo pačiu ji išgyvena teigiamus jausmus bendros veiklos kontekste. Galime manyti, kad mergaitei svarbu patirti sėkmę muzikuojant kartu su savo bendraamžiais.

Tautvydas taip pat pabrėžia, kad „*man ir visai klasei pavyko gražiai dainuoti*“. Berniukas stengiasi pažvelgti ne tik į savo, bet ir į visos klasės darbą. Šiuo atveju vertinamas ir asmeninis, ir komandinis aspektas. Milita savo sėkmę įvardija, kad jai pasisekė „*išklaudyti grojančius savo draugus*“. Vaikams svarbu savo klasėje išgyventi bendros veiklos teigiamą rezultatą. Taip formuojasi atsakingas požiūris į atliekamą veiklą.

Veiklos rezultatus lemia daug aspektų, emocinė bei fizinė vaiko savijauta, nusiteikimas darbui, įvairios gyvenimiškos situacijos, kurios gali nulemti ne tik asmeninį bet ir visos klasės darbą. Tokiais atvejais mokiniams sunku susikaupti, ilgiau išlaikyti dėmesį, būti aktyviems bei drausmingiems. Tad natūralu, kad kartais įtakojami įvairių priežasčių, vaikai tiesiog galvoja „*kaip išverti šią pamoką*“ (*Ryčio dien.*). Tokiais atvejais mokytojams ypatingai praverčia vaikų išsipasakojimai, kaip jie jaučiasi, kas jiems svarbu ar nesvarbu, ko jie norėtų, ką patartų.

Analizuojant mokinių patirties veikloje aspektus, įdomu pažvelgti su kokiomis kliūtimis vaikai dažniausiai susiduria. Kokius veiksnius ar reiškinius mokiniai akcentuoja, kas sąlygoja kliūtis veikloje atsiradimą. Su vaikais sutarėme, kad nesant kliūtims pamokoje ar repeticijoje parašytų žodelį „*nesusidūriau*“ arba „*nebuvo kliūčių, sunkumų*“. Svarbu mokyti vaikus įvardinti kilusius sunkumus, nebijoti išsakyti, atskleisti sunkumų galimas priežastis. Tačiau ir šioje kategorijoje dažniausiai mokinių įvardijamos kliūtys, susijusios su teisingu išmokimu bei atlikimu. *Suklydau grojant; nepavyko be klaidų pagroti, padainuoti; laiku neįstojau; neišlaikiau tempo; nepavyko sugauti dūdelės*; dažniausiai vaikų akcentuoti sunkumai. Įdomu tai, jog vaikams aktualiausia pagroti, atlikti be klaidų. Žinoma po šiais sunkumais slepiasi pačios ryškiausios emocinės būsenos, tačiau mokiniai savo dienoraščiuose emociniams išgyvenimams pirmumo nesuteikia. Apibrėždami kliūtį vaikai paslepia emocijas po nepasisekimo priežastimi. Lorenas rašo: „*jaudinuosi kai reikia sugauti dūdelę*“, berniukas atkreipia dėmesį į savo kliūtis priežastį – jaudulį. Artūro pasakyme: „*negalvoju apie kliūtis*;“ skamba emociškai rami, neįsitempusi, nusiteikimo darbui nuostata. Vėliau ši nuostata gali padėti vaikui nesusidurti su kliūtimis, bet išgyventi tik teigiamai nuteikiančias emocijas. Tai atspindi vaiko norą tiesiog dalyvauti muzikinėje raiškoje, neapkraunant savo minčių suklydimo baime.

Taigi išvelgiama atsakymų „*Suklydau grojant*;“ prielaida, jog vaikai dažniausiai akcentuoja nemokėjimo priežastį, bet neatkreipia dėmesio į tai, jog galbūt jie paprasčiausiai jaudinasi, t.y. išgyvena natūralias emocines būsenas. Tačiau negebėjimas akcentuoti savo

jausmų, gali suklaidinti vertinant bei analizuojant mokinių dienoraščius. Mokinių „*suklydimą grojant*“ būtų galima šalinti, pavyzdžiui didinant repeticijų, frazių kartojimų skaičių. Bet taip ir neskatinant išgyventi patyrimo muzikuojant džiaugsmo.

Suklydimą veikiant pripažinimas nėra neigiamas ugdymosi reiškinys, tai svarbu siekiant veiklos kokybės, kritinio mąstymo, tačiau tai neturėtų būti pagrindinis aktyvios, teikiančios pasigėrėjimą, sėkmę veikloje faktorius. Nėra blogai, kad mokiniai akcentuoja išmokimą, tačiau šiuo atveju išmokimas gali būti su smagumo, džiaugsmo išgyvenimo elementais. Štai Inesa rašo: „*Oho! Reikės išmokti pagauti dūdelę, kad niekam neužkristų ant galvos*“; arba „*Gaila, šiandien grosiu ne su savo dūdele*“; šiuose mergaitės emociniuose žodeliuose labai ryškiai atsispindi išgyvenimas susidūrus su kliūtimi, jos jausmingas samprotavimas. Tuo pačiu mergaitė norėdama įveikti kliūtis sunkumus, kelia sau tikslą. Viktorija viename dienoraštyje labai emocionaliai ir užtikrintai pabrėžia: „*Jokios kliūtys man nesutrukdytų klausytis tokios nuostabios muzikos*“; Tai natūralus ne tik vaiko emocinis įsivertinimas, bet ir pateiktos mokomosios medžiagos vertinimas asmeninės patirties požiūriu.

Mokinių dienoraščiai atspindi, jog tik keletas klasės vaikų geba savo mintis pateikti emocinio pagrindo žodeliais. Nors akivaizdu, bendrame klasės muzikinės veiklos kontekste, kiekvienam iš jų teigiamų išgyvenimų svarba vienareikšmiškai svarbi. Siekiant mokinių minčių raiškumo, ypatingai svarbūs pokalbiai tarp vaikų, vaikų ir mokytojo. Dienoraščio rašymas jau žingsnelis norimo rezultato link.

Siekiant atskleisti bendros klasės muzikinės veiklos įtaką kiekvienam mokiniui, svarbu atkreipti dėmesį į patirtį bendros veiklos aspektu. Teiginių kategorijoje *Man patiko*, buvo siekiama atskleisti kokius veiksnius bendros muzikinės veiklos metu, mokiniai įvardija kaip patikimą, gerą savijautą. Muzikos pamokose vaikai dalyvauja įvairioje muzikinėje raiškoje, dainuoja, groja dūdele, kuria bei improvizuoja. Ir dažniausiai šiose veiklose dalyvauja visi vienu metu, kaip chorelis ar instrumentininkų orkestras. Todėl teiginiu *Man patiko* buvo siekiama sužinoti veiksnius lemiančius mokinių savijautą bendroje klasės muzikinėje veikloje bei, kaip bendra klasės muzikinė veikla įtakoja asmeninę mokinių patirtį. Šiam aspektui išryškinti, mokiniai prie teiginio *Man patiko* parašydavo savo nuomonę. Iš vaikų pasisakymų galima teigti, jog pabrėžiama dalyvavimo muzikinėje raiškoje svarba. Vaikams patinka *Dainuoti; Groti; Dainuoti ir groti; Dainuoti ir šokti; Dainuoti dainelę ir pritarti dūdele*. Vaikams svarbu ir jiems patinka būti muzikinės veiklos aktyviais dalyviais. Justinai patiko jaustis „*orkestro dalyve*“, Inesai patiko „*mano nuotaika*“, Viktorijai „*smagiai dainuoti; jaučiausi tikra muzikantė*“, Martynui „*šokio judesiai*“, Andriui „*dainuoti ir lįsti po suolu*“, Artūriui „*galvoti, kad groju žiūrovams*“, Militai „*žaisti per dainelės priedainį*“.

Veikdami kartu su klase, vaikai pažymi, atkreipia dėmesį, kokia buvo klasės nuotaika. Domantui patiko „*klasės orkestro nuotaika*“, „*išgirsti kaip visi dainuojame sutartinę*“. Lorenas pasidžiaugia „*kad klasiškai susikaupė*“, Artūras pastebėjo, jog „*atsipalaidavome, kai klausėme miško muzikos*“, Gyčiui tiesiog patiko „*linksma klasės nuotaika*“, Ryčiui buvo smagu, nes „*smagi mūsų nuotaika*“, Militai „*patiko mūsų draugiškas dainavimas*“. Gretai svarbu „*groti klasės orkestre*“. Aivarui patinka „*dalyvauti su klase ir groti*“.

Vaikams ne tik svarbu dalyvauti bendroje klasės muzikinėje veikloje, bet ir svarbu gerai jaustis komandoje.

Keletas muzikos pamokų vyko ne muzikos klasėje, bet salėje. Ši aplinkos pasikeitimą teigiamai įvertino dauguma klasės vaikų. Julijai, Alinai, Gintarei ir Inesai patiko „*dainuoti ir šokti salėje*“, Greta, Justina, Domantas, Artūras ir Tautvydas pažymėjo „*patiko, kad pamoka vyko salėje*“. Artūrai dar patiko jo mintis „*galvoti kad groju žiūrovams*“. Saviraiška muzikinėje veikloje vaikams ypatingai svarbi. Noras dalyvauti muzikinėje veikloje, sceninė patirtis formuoja mokinių saviraiškos poreikį. Kuomet klasė neskaidoma į gabiuosius ir tik pritariančius, galima sėkmingai formuoti komandinę veiklą. Tikslas siekimas, atsakingumas skatina teigiamoms mintims, norą sąveikauti muzikinėje raiškoje.

Ypač svarbi dienoraščio detalė, tai klasės veiklos vertinimo kategorija. Vaikai apmąstydami buvusią veiklą, atsakydavo į klausimą *Kaip mums sekėsi veikti kartu...?* Siekiant formuoti klasės bendruomeninius santykius, mokėjimą bendradarbiauti, dienoraščiuose pateikti du vertinimo aspektai. Tai *asmeninė patirtis*, bei *patirtis bendroje klasės muzikinėje veikloje*.

Dauguma vaikų pasisakymų įvertinant klasės veiklą teigiami: „*neblogai; gerai; labai gerai; puikiai; nuostabiai; jaukiai; linksmi; ramiai; normaliai;*“ Martynas rašo: „*mums patiko kai grojant už lango pasirodė saulutė*“. Eimantė įvertina klasės mokinių pasiruošimą pamokai: „*puikiai, nes visi turėjo instrumentus*“. Julija pažymi bendro darbo rezultata: „*daug kartu nuveikėm*“. Greta pasijuto komandos nare: „*mums sekėsi kaip tikrai komandai*“. Inesa įvertino klasės susikaupimą : „*visi kaip susitarę mintyse išėjome į gamtą*“. Tautvydas pasidžiaugė: „*mes puikiai šiandien padainavome*“. Ypatingai svarbūs vaikų pastebėjimai galimoms veiklos pataisoms. Alina norėtų, kad „*berniukai išmoktų elgtis scenoje*“. Drausmės palaikymas svarbus darbo rezultatams, gerai kiekvieno klasės draugo savijautai. Nedrausmingas berniukų elgesys erzina kitus klasės mokinius. Todėl kaip galimą pataisą Alina siūlo atkreipti dėmesį į klasės draugų drausmę. Vaikai reaguoja į savo klasės draugų teigiamus pokyčius. Viktorija pastebi, kad „*Aivaras šiandien buvo atidus*“. Vertina savo ir klasės draugų pastangas pažymėdami, kad „*stengėmės repetuoti*“, „*mes tikrai stengiamės*“, „*sekėsi todėl, kad stengiamės*“, „*mums sekėsi kaip tikrai komandai*“.

Šie atsakymai pažymi, kad vaikams svarbu būti komandoje, išgyventi vienijančius jausmus, pasiekti gerų rezultatų. Todėl kitoje dienoraščio kategorijoje, buvo siekiama, kad vaikai pamąstyti, planuoti, vertinti esamą situaciją. Vėl gi akcentuojamas formalusis išmokimas „išmoktume geriau groti dūdele“, „greičiau išmoktume mintinai“, „galėtume groti greičiau“. Geras ir tikslus pasiruošimas muzikinėje veikloje svarbus veiksnys. Kuomet vaikai nebegalvoja apie muzikinį tekstą, gali muzikuodami atsipalaiduoti, išgyventi estetinį atliekamos muzikos pasigėrėjimą. Kartu muzikuojant stipriai išgyvenamas bendros veiklos rezultatas. Trokšdami tokio pobūdžio muzikavimo, mokiniais ir buvo svarbus gero pasiruošimo veiksnys.

Vaikams svarbus ne tik asmeninis, bet ir klasės draugų susikaupimas, aktyvumas bei draugiškumas. Tyrimo eigoje palaipsniui mokiniai savo dienoraščiuose vis dažniau akcentuodavo komandinį darbą, bendrą klasės muzikinę veiklą. Stengdavosi išryškinti bei pažymėti svarbiausius momentus. Eimantė rašo, jog visiems dar geriau sektųsi, jeigu „visi visada turėtume savo dūdeles“, Julija: „būtume susikaupę“, Greta: „jei būtume aktyvesni“, Justina: „jei labiau komandiškai veiktume ir kurtume“, Inesa: „išmoktume gražiai elgtis scenoje“, Domantas: „jei per visas pamokas prisimintume – mes komanda“, Gytis: „visi draugiškai susitartume“. Palaipsniui ryškėja mokinių noras koncertuoti. Gintarė užsimena, kad „galėtume kam nors pakoncertuoti“, Justina: „galėtų būti žiūrovų mūsų pamokose“. Vaikai jaučia pasigėrėjimą muzikinės raiškos metu, atsiranda noras koncertuoti. Jaučiasi klasės orkestro dalyviais. Kategorijoje *Aš norėčiau* vaikai atskleidžia norą: „ruoštis klasės koncertui“ (Inesa), „su klase jau koncertuoti“ (Justina), „kad klasė koncertuotų mokykloje“ (Viktorija), „pagroti žiūrovams“ (Andrius).

Su vaikais numatėme klasės koncerto datą. Sužinoję, kad klasės koncerte galės dalyvauti visi, vaikai iš pradžių sutriko. Milita prisiminė: „pradinėse klasėse, mokytoja išrinkdavo tik geriausius mokinius“. Domantas pridūrė: „kaip mes visi tilpsime scenoje“. Mokinių nuostaba parodo, kad renginiuose gali dalyvauti tik šauniausi, geriausi mokiniai. Nutarėme surengti klasės koncertą, kuriame dalyvaus visi klasės draugai. Ši mintis vaikams patiko. Klasė aktyviai dalyvaudavo muzikos pamokose, stengėsi išmokti naujus muzikos kūrinius. Pasiruošimas visos klasės koncertui kai kuriems vaikams kėlė bendruomeniškumo ir atsakomybės už visą klasę, kaip bendruomenę, jausmus. Buvo įdomu sužinoti, ką vaikai išgyvena laukdami klasės koncerto. Viktorija: „norėčiau, kad visa klasė ateitų į koncertą“, „šis koncertas ypatingas, nes bus visa mūsų klasė“. Martynas: „jaudinuosi, bet labai laikiu klasės koncerto“. Greta: „šis koncertas ne toks kaip visi, tai bus mūsų klasės“. Asmeninio indėlio į bendrą klasės veiklą reikšmė: Alina: „šiek tiek jaudinuosi, nes stovėsiu pirmoje eilėje“. Justina: „mums pavyks, nes mes – komanda“. Greta B.: „man atrodo, kad klasė laukia šito koncerto“. Eimantė: „klasiokų nuotaika pakili“. Andrius: „jaučiuosi baugiai, bet kai uždainuojame pralinksmėju“. Tautvydas: „visa klasė

džiaugiasi“. Lorenas: „*tikiuosi, kad koncertas bus linksmas*“. Artūras: „*tikiuosi, kad man pavyks*“. Rytis: „*nežinau kaip jaustis, nesu dalyvavęs jokiam koncerte*“. Aivaras: „*man nelabai patinka kur nors dalyvauti*“. Milita: „*nors ir jaudinuosi, linkiu visai klasei sėkmės*“.

Koncertas vaikų manymu patiko ir pavyko. Po koncerto pildytuose dienoraščiuose vaikai akcentavo teigiamas emocijas. Paklaustas Aivaras, kaip jaučiasi po koncerto, berniukas atsakė: „*mano nuotaika buvo gera. Man patiko tas koncertas*“. Lorenas: „*klasės koncertas buvo nuostabus, sekėsi labai gerai. Aš jaučiausi muzikantu*“. Rytis nelabai norėjęs dalyvauti, parašė: „*kitą kartą stengėsiu labiau*“.

Pasirinkta klasės koncerto forma buvo siekiama, kad vaikai patirtų individualios ir bendros klasės veiklos suderinamumą: „...geriausiai žmogus jaučiasi tuomet, kai elgiasi kaip individas, kai jam nekyla problemų, skatinančių pasitelkti bendruomeniškumo ramstį“ (Daugirdas, 2006, p. 387). Pasirodymas mokyklos bendruomenei, vaikams suteikė pasitikėjimo savimi. Juolab, kad žiūrovai – tai tėveliai, vyresnių klasių mokiniai. Sceninė patirtis, įgyta teigiamų išgyvenimų metu, formuoja mokinių muzikinės raiškos poreikį. Buvo siekiama, kad vaikai patirtų komandinės veiklos išgyvenimus. Dainuodami ir grodami vaikai jautėsi linksmi, natūraliai jaudinosi. Svarbiausia, kitą pamoką, Tautvydas paklausė: „*o kada vėl koncertuosim?*“.

Pasirodymas mokyklos bendruomenei, vaikams suteikė pasitikėjimo savimi. Juolab, kad žiūrovai – tai tėveliai, vyresnių klasių mokiniai. Sceninė patirtis įgyta teigiamų išgyvenimų dėka, formuoja mokinių muzikinės raiškos poreikį. Smagumas, patirtas bendroje klasės muzikinėje veikloje, svarbus muzikinės raiškos poreikio formavimo veiksnys.

Vykdamas bendrą muzikinę veiklą ir ją reflektuojant, kiekvienas mokinytis įvertino savo galimybes, atpažino savo individualumą, mokėsi atlikti tam tikrus vaidmenis bei derinti juos su kitais.

Rašydami rašinėlius vaikai vaizdžiai papasakoja apie savo išgyvenimus, akcentuodami individualią patirtį: 1) prasmingoje bendroje klasės veikloje: Julija: „*Kai groju ar dainuoju visada užplūsta nuostabus jausmas, nes dainuoju su visa klase*“, „*visada smagu žiūrėti koncertą ar jame būti. Bet dar smagiau yra jame dalyvauti*“. Justina: „*kai dalyvaujame klasės koncerte aš labai džiaugiuosi. Mums gerai sekasi, nes mes – draugiška komanda*“. 2) refleksyvioje veikloje: Milita: „*man patinka, kad po pamokos savo mintis galiu užrašyti dienoraštyje*“. 3) įvertinant ir aptariant veiklos rezultatus: Viktorija: „*koncertas man daug reiškia. Pasirodai prieš daug žmonių. Tai man ir mums manau garbė*“. bei 4) klasės, kaip bendruomenės, formavimo(si) procese: Greta F. „*man su klase patinka dainuoti ir groti. Kai dalyvaujame koncerte mes truputį jaudinamės, bet viską pasistengiame ir atliekame puikiai*“. Eimantė: „*man dalyvauti savo klasės koncerte reiškia labai daug. Per koncertą man labai patinka pasirodyti, aš manau, kad ir kitiems patinka*“. Tautvydas: „*man muzika patinka, kadangi nėra įtampos. Kai dainuoju su klase,*

jaučiuosi linksmai ir pakiliai“. Andrius: „*aš jaučiuosi gerai, kai groju su visa klase“.* Lorenas: „*aš jaučiuosi laimingas muzikos pamokoje. Kai su klase koncertuoju, man atrodo kaip linksmas nuotykis“.* Artūras: „*man įdomu dalyvauti klasės koncerte. Juk ne kiekvieną pamoką, gali pasirodyti scenoje“.* Domantas: „*muzikuodamas aš jaučiuosi puikiai, mane apima šilti jausmai, gera nuotaika. Kai su klase dainuojame ar grojame, aš negaliu nustovėti vietoje, kaip man tai patinka. Mūsų klasės sėkmės formulė, kad nėra tinginių, tereikia tik susikaupti“.*

Muzikinės raiškos patirtis, įgyta muzikos pamokose, klasės koncerte, repeticijų metu padėjo vaikams emociškai reikšti mintis. Dienoraščiai pasidarė labiau emocionalūs, vaikai pradėjo laisviau rašyti apie patirtus išpūdžius. Klasėje jaučiama komandinė atmosfera. Berniukai anksčiau mėgę paišdykauti, dabar greičiau susikaupia. Vaikus supanti, jų pačių sukurta formulė – *mes komanda*, formuoja vaikų muzikinės raiškos poreikį bendroje klasės muzikinėje veikloje. Nors ir nedideli pasiekimai, skatina bendraamžių bendrus interesus, motyvuoja veiklai.

Mokinių dienoraščiuose išskirti du kategorijų aspektai, vertinimas Aš ir Mes lygmenyje. Asmeninio patyrimo lygmenyje buvo siekiama atskleisti kilusius sunkumus, patirtą sėkmę, vaikų norus bei siūlymus. Bendros veiklos refleksijoje akcentuojamas sėkmės patyrimo vertinimas bei numatomos pataisos. Vaikai komandinę veiklą atskleidė ir įvertino iš savo asmeninės patyrimo pozicijos, bei iš komandinio darbo patirties jo asmeninei patirčiai. Tai skatina apmąstyti, vertinti save ir kitus.

Tyrimo eigoje mokinių refleksijose atsiskleidė labiau mokėjimų bei gebėjimų tendencijos. Vaikams sunkiau sekėsi apmąstyti savo patirtus emocinius išgyvenimus, arba patirti išgyvenimai buvo pateikiami apsiribojant vienu žodeliu. Tyrimo eigoje, siekiant gilesnių mokinių emocinių refleksijų bendroje klasės muzikinėje veikloje, buvo pateikta nežymiai pakoreguota dienoraščio struktūra. Išryškintas teiginys: „*Kai visi kartu muzikuojame, aš jaučiuosi...?*“. Siekiant, kad vaikai plačiau bei giliau pažvelgtų į buvusios veiklos rezultatą, teiginukuose pateikti žodeliai, „*todėl, kad...*“; „*kai...*“; „*nes...*“. Tai vaikams padėjo raiškiau išreikšti savo mintis. Kuomet klasės mokiniams refleksija tapo artimesnė bei įprasta, vėlesniame tyrimo etape buvo pereita prie laisvos formos veiklos apmąstymo – rašinėlio. Struktūruota dienoraščio forma vaikams padėjo lengviau suprasti bei mokytis apmąstyti veiklą. Lygiagrečiai mokinių refleksijoms, savo veiklos tyrimą vertino mokytoja. Analizuojant mokinių dienoraščius, mokytojos refleksija įtakojė nuolat vertinti, sekti bei organizuoti klasės bendrą muzikinę veiklą. Muzikinės raiškos galimybė klasės muzikinėje veikloje, asmeninės patirties požiūriu prasminga. Atskleista klasės bendruomeniškumo įtaka individualiems mokinių muzikinės raiškos poreikiams.

Žemiau pateiktoje 11 lentelėje pavaizduota duomenų rinkimo schema.

11 lentelė

Duomenų rinkimo schema

Savaitės	Pamokinė ir popamokinė veikla	Mokinių veikla
1	Veiklos tyrimo pristatymas	Refleksija 1
2	Muzikinės raiškos poreikio formavimo veiklos	Refleksija 1
3		Refleksija 1
4		Refleksija 1
5		Refleksija 1
6		Refleksija 2
7		
8		Refleksija 2
9		
10		Refleksija 3
11		Koncertas
12 - 18	Muzikinės raiškos poreikio formavimo veiklos	Refleksija 3 Refleksija 4
19	Koncertas	
20	Refleksija: diskusija	

Refleksija 1 – dienoraštis „Debesėliai“

Refleksija 2 – dienoraštis „Ranka“

Refleksija 3 – dienoraštis „Išgyvenimai“

Refleksija 4 – dienoraštis „Rašinėlis“

Siekiant mokinių refleksijose atskleisti gilesnius asmeninės patirties emocinius išgyvenimus, tyrimo eigoje dienoraščio struktūra buvo nežymiai koreguojama.

Mokinių dienoraščių analizė skatino nuolat kontroliuoti, stebėti bei reaguoti į veiklos metu vykstančius procesus. Veiklos planavimas neatsiejamas prasmingos patirties veikloje veiksnys. Remiantis veiklos tyrimo rezultatais, galima teigti, kad mokiniai bei mokytoja, refleksijų pagalba konstravo asmeninę patirtimi bendroje klasės muzikinėje veikloje pagrįstą bendradarbiaujančios klasės modelį. Dienoraščio rašymas padėjo mokiniams išmokti apmąstyti, vertinti savo bei klasės bendruomenės veiklą, sutelkti vaikus bendram tikslui, organizuoti bendruomeniniais santykiais grįstą klasės muzikinę veiklą, stebėti iškelto tikslo – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimosi dinamiką

3.3. Ugdomojo eksperimento rezultatai

Diagnostinio ir eksperimentinio (veiklos) tyrimo rezultatų palyginimui, tyrimo pabaigoje, atsisakant demografinių klausimų, 2007 m. balandžio mėn. dalyviams buvo pateiktas sutrumpintas anketos variantas. 3 priede pateiktas šios anketos pavyzdys.

Lyginant diagnostinio ir ugdomojo eksperimento (veiklos tyrimo) rezultatus buvo įdomu stebėti kaip pakito mokinių požiūris į atliekamą veiklą, kokie išryškėjo poreikio bei intereso muzikinei raiškai aspektai.

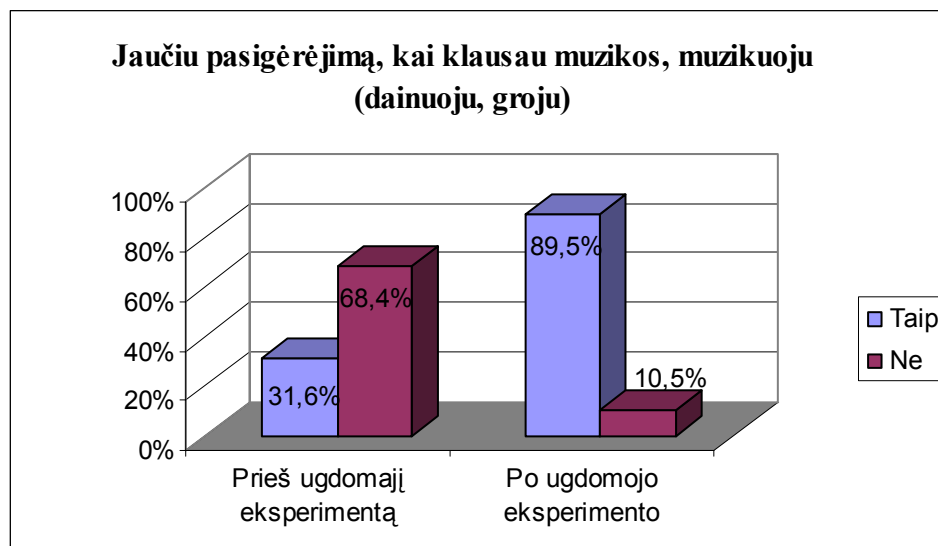
Veikiant bendradarbiaujančios klasės principu, pavyko atkreipti mokinių dėmesį į jų pačių atliekamą muziką. Estetinis pasigėrėjimas klausant muzikos po ugdomojo eksperimento svarbus 17 klasės mokinių. Estetiškumo elementas susijęs su mokinių išgyvenimais ir emocijomis, gebėjimu emociškai reaguoti į muziką.

12 lentelė

Respondentų požiūris į muzikos klausymą, muzikavimą (dainavimą, grojimą) (N=19)

Jaučiu pasigėrėjimą, kai klausau muzikos, muzikuoju (dainuoju, groju)	Respondentų sk.	Proc.
Taip	17	89,5 %
Ne	2	10,5 %
Iš viso:	19	100,0 %

Po ugdomojo eksperimento žymiai pakito mokinių požiūris į atliekamą bei klausomą muziką. Aktyviai dalyvaudami klasės muzikinėje veikloje vaikai išmoko apibūdinti, vertinti skambančią bei atliekamą muziką.

10 pav. **Vaikų požiūrio į muzikos klausymą, muzikavimą pokytis (N=19)**

Tyrimas atskleidė, kad aktyvus mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje keičia jų požiūrį į atliekamą bei klausomą muziką. Remiantis duomenimis pateiktais 11 pav. galima teigti, jog taikoma metodika tyrimo eigoje buvo veiksminga. Atkreipiant dėmesį į tai, kad po ugdomojo eksperimento 10,5% mokinių pasirinko neigiamą atsakymą, galima akcentuoti, jog mokinių sąlytis su muzika ugdymo procese turi būti ne trumpalaikiai efektingas, tačiau nuolat

efektyvus. Muzikos grožio pajautimas – tai sistemingas, kryptingas bei atsakingas muzikinio ugdymo elementas.

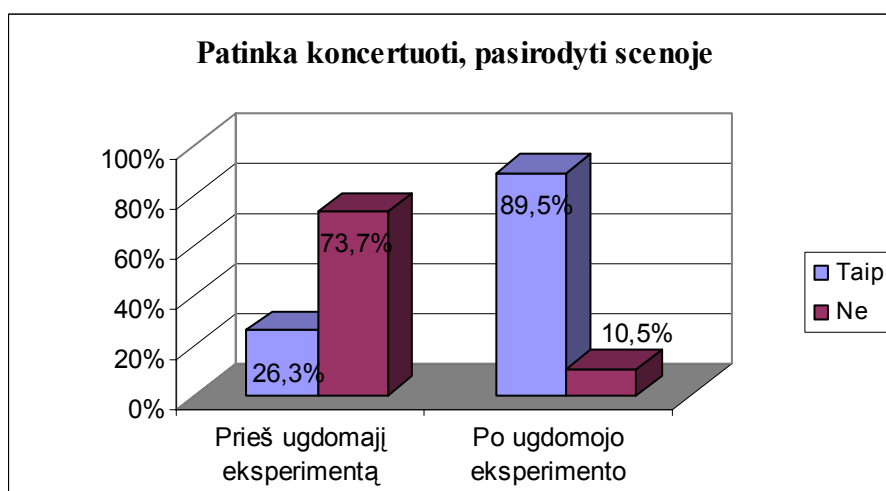
Į pateiktą klausimą *man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje*, teigiamai atsakė 89,5% klasės mokinių. Nors 2 mokiniai pasirinko neigiamą atsakymą (žr. 13 lentelę), galima teigti jog procentinis pasikeitimas prieš ir po ugdomojo eksperimento labai ryškus.

13 lentelė

Mokinių noras koncertuoti, pasirodyti scenoje (N=19)

Man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje	Respondentų sk.	Proc.
Taip	17	89,5 %
Ne	2	10,5 %
Iš viso:	19	100,0 %

Norą koncertuoti bei pasirodyti scenoje buvo galima pastebėti ir mokinių dienoraščiuose. Išgyvenę teigiamas emocijas, kartu muzikuodami, vaikai suprato, kad klasės koncertas, tai jų pačių sukurto darbo rezultatas. Todėl palaipsniui išryškėjo noras koncertuoti bei pasirodyti scenoje.

11 pav. **Noro koncertuoti, pasirodyti scenoje pokytis (N=19)**

Duomenys 11 pav. rodo, kad mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje turėjo įtakos muzikinės raiškos poreikio formavimuisi.

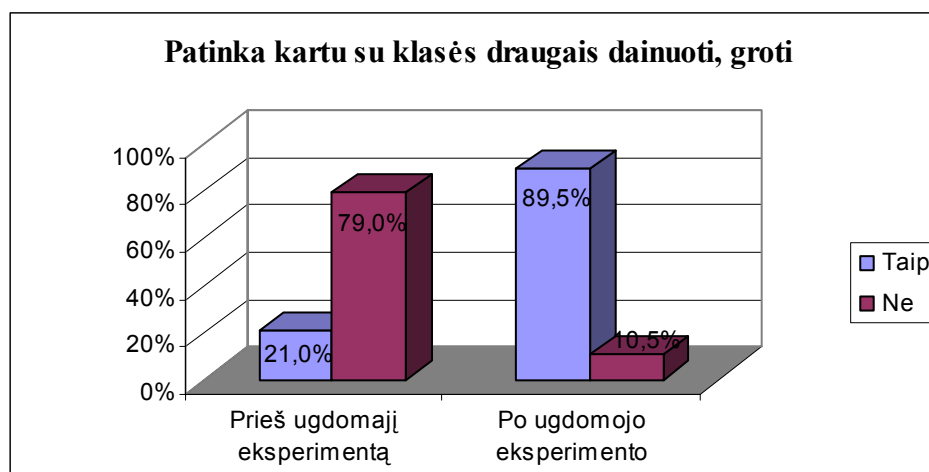
10 pav. pateikti duomenys taip pat atspindi pozityvų pasikeitimą lyginant duomenis prieš ir po ugdomojo eksperimento. Iš 14 lentelėje pateiktų duomenų galima teigti, kad 89,5 % mokinių teigiamų atsakymų atspindi suformuoto klasės bendruomeniškumo pojūtį.

Respondentų požiūris į muzikavimą kartu su klasės draugais (N=19)

Man patinka kartu su klasės draugais dainuoti, groti	Respondentų sk.	Proc.
Taip	17	89,5 %
Ne	2	10,5 %
Iš viso:	19	100,0 %

Planuojant klasės veiklą bendruomeninių santykių aspektu, pavyko pakeisti mokinių nenorą muzikuoti drauge su klasės draugais. Atsiradęs noras, poreikis veikti – tai dalyvavimo aktyvioje muzikinėje veikloje priežastis. Galima teigti, kad aktyvus dalyvavimas klasės muzikinėje veikloje įtakoja mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi. Tai skatina mokinių norą muzikuoti kartu su klasės draugais.

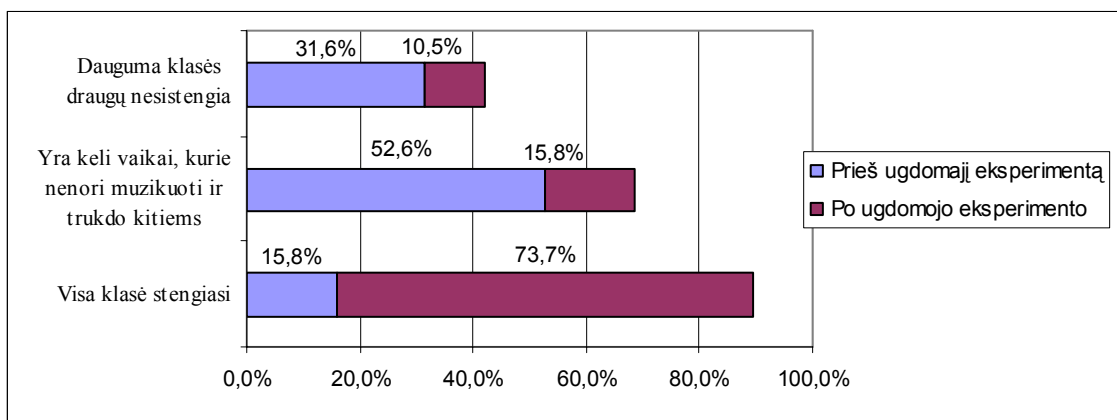
12 pav. **Mokinių noro muzikuoti drauge su klasės draugais pokytis (N=19)**

Mokinių asmeninė patirtis bei jos sėkmė didele dalimi priklauso nuo klasės draugų pastangų, susikaupimo. Aktyvų dalyvavimą muzikinėje raiškoje lemia klasės veiklos organizavimas, individuali mokinių motyvacija veiklai bei klasės kaip bendruomenės ypatumai. Geri tarpusavio santykiai, bendros veiklos teigiami išgyvenimai skatina klasės bendruomenę aktyviai dalyvauti muzikinėje veikloje. 15 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad 14 mokinių teigiamai įvertina klasės pastangas veikloje.

Respondentų požiūris į klasės mokinių pastangas veikloje (N=19)

Klasės veiklos įvertinimas	Respondentų sk.	Proc.
Visa klasė stengiasi	14	73,7 %
Yra keli vaikai, kurie nenori muzikuoti ir trukdo kitiems	3	15,8 %
Dauguma klasės draugų nesistengia	2	10,5 %
Iš viso:	19	100,0 %

Mokinių atsakymų rezultatai rodo, kad muzikinė klasės veikla atitinka vaikų lūkesčius. Bendros klasės muzikinės veiklos principas atskleidė bendruomeniškumo įtaką mokiniams kaip individams.

13 pav. **Vaikų požiūrio į bendrą klasės veiklą pokytis (N=19)**

Apibendrinant galima teigti, kad galimybė dalyvauti bendroje klasės muzikinėje veikloje paskatino mokinius aktyviai dalyvauti muzikinėje raiškoje, atsakingiau vertinti savo ir klasės draugų pastangas.

Tyrimas parodė, kad klasės veiklos organizavimas, galimybė dalyvauti bei įgyta patirtis muzikinėje veikloje klasės ir mokyklos kultūriname gyvenime, tai veiksniai skatinantys mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi. Ugdomasis eksperimentas (veiklos tyrimas) padėjo identifikuoti muzikinio ugdymo(si) ypatumus klasėje bei įtakoti pokyčius.

Tyrimas atskleidė, kad mokinių dalyvavimas bendroje klasės muzikinėje veikloje reikšmingas mokinių asmeninės patirties požiūriu. Mokinių veiklos refleksijos padėjo organizuoti bei orientuoti klasės muzikinę veiklą prasmingos patirties, efektyvaus mokymo bei mokymosi aspektu.

Vykdamas bendrą muzikinę veiklą ir ją reflektuojant, kiekvienas mokinys įvertino savo galimybes, atpažino savo individualumą, mokėsi atlikti tam tikrus vaidmenis bei derinti juos su kitais. Dienoraščio rašymas padėjo mokiniams išmokti apmąstyti, vertinti savo bei klasės bendruomenės veiklą, sutelkti vaikus bendram tikslui, organizuoti bendruomeniniais santykiais grįstą klasės muzikinę veiklą, stebėti iškelto tikslo – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimosi dinamiką

IŠVADOS

1. Kiekybinio diagnostinio tyrimo (anketinės apklausos) duomenys rodo, kad raiškos poreikio formavimąsi įtakoja mokinių dalyvavimas muzikinėje veikloje, šios veiklos įvairiapusė patirtis yra sąlygojama klasės muzikine veikla. Tyrimo rezultatai atskleidė mokinių muzikinės raiškos poreikį skatinančius bei ribojančius veiksnius ir tai, kad mokinių poreikio raiškai priklausomybė didele dalimi sąlygojama klasės muzikinės veiklos aktyvumo bei organizavimo.

2. Dalyvavimas klasės bendroje muzikinėje veikloje bei įgyta patirtis, neabejotinai skatina mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimąsi. Klasės bendra muzikinė veikla išryškino mokinių tapatumą bendruomeninių santykių kontekste.

Pasirodymai mokyklos bendruomenei, vaikams suteikė didesnio pasitikėjimo. Juolab, kad žiūrovai buvo ne tik tėveliai, bet ir vyresnių klasių mokiniai. Sceninė patirtis įgyta teigiamų išgyvenimų dėka, formuoja mokinių muzikinės raiškos poreikį. Smagumas, patirtas bendroje klasės muzikinėje veikloje, svarbus ir reikšmingas muzikinės raiškos poreikio formavimo veiksnys.

3. Mokinių ir mokytojos atliekama refleksija (dienoraščiai, rašinėliai), įtakojo mokymo(si) procesą, skatino jį prasmingai konstruoti, nuolat vertinti, keisti bei atskleisti patirties muzikinėje raiškoje rezultatus „Aš“ ir „Mes“ lygmeniu. Refleksyvi praktika padėjo mokiniams ir mokytojai ne tik įgyvendinti svarbiausius mokymo(si) tikslus, bet ir formuoti ilgalaikį gyvenimo galimybių įsivaizdavimą bei išryškinti asmens tapatybę.

4. Mokinių veiklos tyrimas atskleidė pozityvų pokytį apibrėžtoje klasės praktinėje erdvėje, o identifikavus problemas; buvo vykdoma veikla, siekiant suprasti, įvertinti; renkami ir interpretuojami duomenys bei atliekama kritinė refleksija – veiklos apžvalga ir supratimas, tolimesnės veiklos planavimas.

Veiklos tyrimas – tai sistemingas tyrinėjimas, kuris padėjo mokytojai identifikuoti kylančias problemas, jas analizuoti ir neatidėliotinai spręsti, remiantis grįžtamosios informacijos metu surinktais duomenimis.

5. Tyrimas patvirtino hipotetinę prielaidą, kad dalyvavimas bendroje (bendradarbiaujančios) klasės muzikinėje veikloje formuoja mokinių muzikinės raiškos poreikį. Taikyta specialiai tam tikslui parengta ugdomojo (veiklos) tyrimo metodika atvėrė muzikinio ugdymo(si) reikšmingumą kiekvienam klasės mokiniui.

REKOMENDACIJOS

1. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, muzikinio ugdymo metodika, grindžiama mokinių muzikine raiška bendroje klasės muzikinėje veikloje, neabejotina, jog ją galima rekomenduoti muzikos bei pradinių klasių mokytojams.

Siekiant formuoti mokinių poreikį muzikinei raiškai, norą dalyvauti mokyklos, aplinkos kultūriniame gyvenime, bendrą klasės muzikinę veiklą svarbu organizuoti:

- a) kaip dalyvavimą muzikos pamokoje (mokant dainavimo, grojimo, muzikos klausymosi, improvizavimo ir kt.);
- b) kaip raiškų, kūrybingą klasės pasirodymą mokyklos renginiuose, koncertuose.

2. Šiandien, kai pedagogai atlieka daug ir įvairių tyrimų savo įstaigose, siekdami veiklos tyrimo modelį perkelti į ugdymo(si) kasdienybę, būtų galima ne tik konstatuoti esamą padėtį, bet ir kuo aktyviau ją įtakoti bei keisti.

3. Mokinių skatinimas veikti komandoje, bendruomeninių klasės santykių kūrimas – mokinių muzikinės raiškos poreikio formavimo galimybė. Kryptingai veikiant šiuo ugdymo principu galima konstruoti teigiamą mokinių požiūrį į atliekamą, klausomą bei kuriamą muziką vėlesniame ugdymo etape.

4. Pritaikius bendros (bendradarbiaujančios) klasės muzikinės veiklos organizavimo principą, būtų įmanoma kurti muzikinių klasių modelius pradinėse bei pagrindinėse bendrojo lavinimo mokyklose.

LITERATŪRA

1. Alvesson M., Skoldberg K. (2000). Reflexive methodology. London: Sage Publications. P. 319.
2. Amonašvilis Š. (1986). Sveiki, vaikai! Kaunas.
3. Ansdell G. (2003). The stories we tell. Some meta – theoretial reflections on music therapy // Nordic journal of music therapy. No. 12, p. 152-159.
4. Arends I. R. (1998). Mokomės mokytis. Vilnius.
5. Barkauskaitė M. (2001). Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. Vilnius.
6. Barker P. (2005). Research in Schools and Colleges NERF Working Paper number 7.2. [žiūrėta 2006-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.nerf-uk.org/software/Schoolandcollegeresearch.doc?version=1>
7. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis, pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius.
8. Bitinas B. (1996). Mokykla dinamiškoje visuomenėje // Pradinis ugdymas, Nr. 1, p. 5-6.
9. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius. P. 107.
10. Bitinas B. (2002). Pedagoginės diagnostikos pagrindai. Vilnius. P. 163.
11. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius.
12. Byrne D. (2002). Interpreting quantitative data. London: Sage Publications. P. 176.
13. Charles C. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius. P. 285.
14. Cole K. M. (2003). It's Nice to Meet You in the Music. A Music Therapist's Experience with and Reflections on Musical Meetings // Nordic journal of music therapy. No.12(1), p. 86-90.
15. Costello P. J. M. (2003). Action research. New York: Continuum.
16. Dalkroze E. J. (1930). Eurhythmes, Art and Education. London.
17. Daugaravičius P. (1986). Muzikos mokymas III klasėje. Kaunas.
18. Daugaravičius P. Ir kt. (1990). Muzika I-IV klasėje. Kaunas.
19. Daugirdas T. (2006). Barsuko bendruomeniškumas // Naujasis židinys – aidai, Nr. 9-10, p.387-388.
20. Fullan M. (1998). Pokyčių jėgos. Vilnius.
21. Gailienė D. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką: apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Vilnius.
22. Gaižutis A. (1998). Meno sociologija. Vilnius.
23. Galkienė A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai.

24. Gordon E. (1980). *Learning Sequences in Music. Skill, Content and Patterns*. Chicago.
25. Gordonas E., Cameronas C. (1994). Vaiko muzikalumo puoselėjimas. // *Gama*, 7-8.
26. Greimas A. (1991). Iš arti ir iš toli. *Literatūra. Kultūra. Grožis*. Vilnius.
27. Hargreaves A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius.
28. Jacikevičius A. (1994). *Siela. Mokslas. Gyvensena*. Vilnius. P. 119.
29. Jareckaitė S. (1993). *Muzikinio ugdymo raidos bruožai: metodinė medžiaga*. Vilnius.
30. Jonynienė V. (1993). *Ugdymo turinio programų pertvarka // Lietuvos švietimo reformos gairės: straipsnių rinkinys*. Vilnius.
31. Johnson, Louise, C. (2001). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius. P. 21.
32. Johnson D. W., Johnson R. T. (1989). *Leading the Cooperative School*. Edina: Interaction Book Company.
33. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas. P. 24. P. 49.
34. Jovaiša L., Vaitkevičius J. (1987). *Pedagogikos pagrindai*. Kaunas. P.136.
35. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas. P.254.
36. Jovaiša L. (1993). *Edukologijos pradmenys: studijų priemonė*. Kaunas. P. 265.
37. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius.
38. Jurašaitė- Harbinson E. (2004). *Veiksmo tyrimo vaidmuo siekiant profesionalumo // Žvirblių takas, Nr. 6*.
39. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
40. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai*. P. 301.
41. Katinienė A. (1994). *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje: socialinis pedagoginis aspektas*. Vilnius.
42. Katinienė A. (1998). *Vaiko muzikinis ugdymas darželyje*. Vilnius.
43. Katinienė A. (2000). *Vaiko muzikos suvokimo ir atlikimo psichofizinės galimybės ir ypatumai // Žvirblių takas, Nr. 5*.
44. Kievišas J. (1997). *Vaiko muzikinė raiška. Šiauliai*.
45. Kievišas J. (1999). *Moksleivio muzikinė kultūra ir jos plėtotė // Muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje kaip kultūros reiškiny: konferencijos medžiaga*. Klaipėda.
46. Kievišas J., Gaučaitė, R. (2000). *Vaiko veikla meninio ugdymo procese. Šiauliai*. P. 20.
47. Kievišas J., Jakštonienė Z., Bagdonienė A. (2001). *Muzikos specialisto ugdymas. Šiauliai*. P. 22.
48. Kavolis V. (1996). *Kultūros dirbtuvė // Baltos lankos*. Vilnius.
49. Kontautienė R. (2006). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda.
50. Koshy V. (2005). *Action research for improving practice*. London.
51. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos*. (1997). Vilnius.

52. Lietuvos švietimo koncepcija. (1992). Vilnius.
53. Lapeškieienė V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
54. Leedy P., Ormrod D. (2005). Practical research; planing and design. NJ: Upper Saddle River.
55. Maldeikis P. (1958). Vakarų Europos ir Jungtinių Amerikos valstybių auklėjimas: pedagoginių principų palyginimas. Chicago.
56. Marcinkevičius Z., Daugaravičius P. (1975). Muzikos mokymas II-III klasėse. Kaunas.
57. Marcinkevičius Z. (1986). Muzikos mokymas II klasėje. Kaunas.
58. Maslow A. (1954). Motivation and Personality. Harper and Row.
59. Moe T. (2002). Restitutional factors in receptine group music therapy by GIM. The realationship between self-objects, psychological defence and restitutional factors: towards a theory // Nordic journal of music therapy. No. 12(2), p. 152-166.
60. Navickienė L. (2005). Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Vilnius.
61. Orf K. (1975). Schulwerk. Music fur Kinder. Mainz.
62. Piličiauskas A. (1987). Vizualus atlikėjo poveikis. Kaunas.
63. Piličiauskas A. (1998). Muzikos pažinimas 2-oji knyga. Studijos, rezultatai ir reikšmė. Vilnius.
64. Piličiauskas A. (2002). Kultūra kaip muzikinio ugdymo tikslas // Muzikinio ugdymo aktualijos 2. Šiauliai.
65. Pollard, A. (2006). Refleksyvusis mokymas: veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika. Vilnius. P. 30; 33; 68; 137.
66. Porrter J., Lacey P. (2005). Researching learning difficulties. London.
67. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius. P. 114.
68. Pukelis K. (1998). Mokytojų rengimas ir filosofijos studijos. Kaunas.
69. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas. Teorinių pagrindų metmenys. Klaipėda.
70. Rinkevičius Z. (1998). Muzikos pedagogika. Bendrasis muzikinis ugdymas. Klaipėda.
71. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. Klaipėda.
72. Rinkevičius Z. (2005). Muzikos pedagogika. Bendrasis muzikinis ugdymas. Klaipėda.
73. Rinkevičius Z. (2006). Žmogaus ugdymas muzika. Klaipėda.
74. Silverman D. (2000). Doing qualitative research. London: Sage publication. P. 316.
75. Suslavičius A. (1998). Socialinė psichologija. Vilnius. P. 24.
76. Stoškus K. (1989). Estetinis utopizmas ir estetinio auklėjimo samprata // Estetinė kultūra. T. 4. Vilnius. P. 27-48.
77. Suzuki (1993) metodas: gyvenimo filosofija // Gama, 2. Vilnius.

78. Šerkšnas A. (1939). Mokyklinė bendruomenė. Kaunas. P.113.
79. Šiaučiukėnienė L. (1997). Mokymo individualizmas ir diferencijavimas. Kaunas.
80. Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003-2012 m.
81. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2003). Mokymas grupėse ir asmenybės kaita. Kaunas.
82. Vabalas- Gudaitis. (1983). Psichologiniai ir pedagoginiai straipsniai. Vilnius.
83. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius.
84. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys: muzika I-IV klasėse. Kaunas.
85. Velička E. (1997). Muzika – mistinis pasaulio modelis: trokštantiems geriau pažinti įstabųjį muzikos slėpinį. Kaunas.
86. Vink A. (2001). Music and emotion. Living apart together: a relationship between music psychology and music therapy // Nordic journal of music therapy. No. 10(2), p. 144-159.
87. Эсе Л. Кодай (1980). День за днём. Москва.
88. Леонтьев А. Н. (1972). Проблемы развития психики. Москва.
89. Кабалевский Д. Б. (1977). Как рассказать детям о музыке. Москва.

PRIEDAI

1 priedas

Tik būdami atviri ir nuoširdūs pažinsime vieni kitus.

MIELAS MOKSLEIVI,

Šioje anketoje pateikti klausimai padės sužinoti kaip tu jautiesi per *muzikos* pamokas, kas tau labiausiai patinka ir ko norėtum, kad ši pamoka būtų miela ir laukiama.

Anketa yra ANONIMINĖ

Tai reiškia, kad nei pavardės, nei vardo parašyti **nereikia**.

Man tiesiog svarbi Tavo nuomonė!

Atsakyk į keletą klausimų apie save.

Data..... Klasė..... Kiek Tau metų .....

Atsakydamas į klausimus tinkamą atsakymą pabrauk.

1. Lytis:

mergaitė

berniukas

2. Ar lankai (ei) muzikos mokyklą?

TAIP

NE

3. Ar lankai (ei) muzikos būrelį?

TAIP

NE

4. Atsakyk į keletą su muzikos pamoka susijusių klausimų:

- 1) prieš naujo kūrinėlio mokymąsi aptariame tekstą, melodiją, ritmą;
TAIP NE
- 2) pamokos pabaigoje su mokytoja aptariame savo atliktą darbą;
TAIP NE
- 3) pamokoje daugiau dainuojame ir grojame negu pildome muzikos pratybų sąsiuvinius;
TAIP NE
- 4) išmoktus kūrinius panaudojame per mokyklos bei klasės renginius;
TAIP NE
- 5) dažnai repetuojame scenoje;
TAIP NE
- 6) dažnai per pamokas pakartojame išmoktus kūrinius;
TAIP NE
- 7) klausome kompozitorių sukurtos muzikos;
TAIP NE
- 8) kartais kūrybines užduotis atliekame grupelėse;
TAIP NE
- 9) prieš pradėdam mokytis naują kūrinėlį mokytoja pati pademonstruoja (pagroja, padainuoja) jį;
TAIP NE
- 10) dažnai su mokytoja pakalbame apie muziką ir jos grožį.
TAIP NE

5. Kai kartu muzikuojame (dainuojame, grojame, kuriame):

- 1) visa klasė stengiasi;
- 2) yra keli vaikai, kurie nenori muzikuoti ir trukdo kitiems;
- 3) dauguma klasės draugų nesistengia.

JAU ATSAKEI Į DAUG KLAUSIMŲ.

ŠAUNU!!!

Liko visai nedaug.

Tad dar susikaupk ir pabaik darbą.

6. Atsakyk į keletą klausimų apie savo išgyvenimus patirtus per muzikos pamoką:

1) jaučiu pasigėrėjimą, kai klausau muzikos, muzikuoju (dainuoju, groju);

TAIP NE

2) man patinka muzika, kurią klausome, dainuojame, grojame;

TAIP NE

3) įdomu atlikti įvairias užduotis;

TAIP NE

4) muzikos pamokoje išmokstu (sužinau) daug naujo;

TAIP NE

5) man būna gera nuotaika kai aš dainuoju, groju, kuriu muziką, jos klausau;

TAIP NE

6) man sekasi gerai atlikti pateikiamas užduotis;

TAIP NE

7) man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje;

TAIP NE

8) dainuodamas, grodamas, klausydamas muzikos galiu išreikšti savo jausmus;

TAIP NE

9) man patinka kartu su klasės draugais dainuoti, groti;

TAIP NE

10) muzikos pamokose galiu pasikalbėti apie man rūpimus muzikinius klausimus.

TAIP NE

PATIKRINK, AR NEPALIKAI NEATSAKYTŲ KLAUSIMŲ.

AČIŲ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!!!

(data)

Susidūriau su kliūtimi...?

---

*Mums dar geriau
SEKTŪSI, jeigu...*

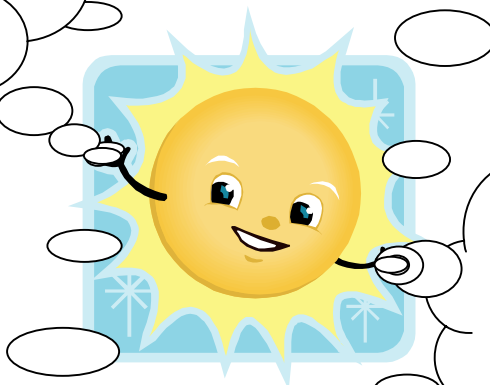

Man pavyko...!

---

*Kaip mums sekėsi
veikti KARTU?!*

Aš norėčiau...?

Man patiko ....!

Tik būdami atviri ir nuoširdūs pažinsime vieni kitus.

MIELAS MOKSLEIVI,

Šioje anketoje pateikti klausimai padės sužinoti kaip tu jautiesi per *muzikos* pamokas, kas tau labiausiai patinka ir ko norėtum, kad ši pamoka būtų miela ir laukiama.

Anketa yra ANONIMINĖ

Tai reiškia, kad nei pavardės, nei vardo parašyti **nereikia**.

Man tiesiog svarbi Tavo nuomonė!

Atsakydamas į klausimus tinkamą atsakymą pabrauk.

1. Atsakyk į keletą klausimų apie savo išgyvenimus patirtus per muzikos pamoką:

- 1) jaučiu pasigėrėjimą, kai klausau muzikos, muzikuoju (dainuoju, groju);
TAIP NE
- 2) man patinka muzika, kurią klausome, dainuojame, grojame;
TAIP NE
- 3) įdomu atlikti įvairias užduotis;
TAIP NE
- 4) muzikos pamokoje išmokstu (sužinau) daug naujo;
TAIP NE
- 5) man būna gera nuotaika kai aš dainuoju, groju, kuriu muziką, jos klausau;
TAIP NE
- 6) man sekasi gerai atlikti pateikiamas užduotis;
TAIP NE
- 7) man patinka koncertuoti, pasirodyti scenoje;
TAIP NE
- 8) dainuodamas, grodamas, klausydamas muzikos galiu išreikšti savo jausmus;
TAIP NE
- 9) man patinka kartu su klasės draugais dainuoti, groti;
TAIP NE
- 10) muzikos pamokose galiu pasikalbėti apie man rūpimus muzikinius klausimus.
TAIP NE

2. Kai kartu muzikuojame (dainuojame, grojame, kuriame):

- 1) visa klasė stengiasi;
- 2) yra keli vaikai, kurie nenori muzikuoti ir trukdo kitiems;
- 3) dauguma klasės draugų nesistengia.

PATIKRINK, AR NEPALIKAI NEATSAKYTŲ KLAUSIMŲ.

AČIŲ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!!!

